

Μνήμων

Τόμ. 2 (1972)

Τ Ο Μ Ο Σ Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Σ

ΜΝΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΠΡΟΜΠΟΝΑ : 'Η συγγένεια Μακεδονικής και Μυκηναϊκής διαλέκτου • ΑΝΝΑΣ ΡΑΜΟΥ - ΧΑΨΙΑΔΗ : Οί 'Ικέται παρά τοις ἀρχαίοις 'Ελλησι • ΜΑΡΙΕΤΤΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ - ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ : 'Η πολιτική και διπλωματική παρουσία του Κ. Ζωγράφου στὸν 'Αγώνα (1821 - 1827) • ΟΔΓΑΣ ΠΑΛΑΓΓΙΑ : Δυὸ νεο - αττικά ἡμίεργα στὸ 'Εθνικὸ Μουσεῖο • ΕΛΕΝΗΣ ΓΑΡΔΙΚΑ : 'Η ἴδρυση τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου τῆς Μάλτας (1827) • ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΠΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ : Τὰ τοιφλίκια τοῦ Βελή πασᾶ υἱοῦ τοῦ 'Αλή πασᾶ • ΑΝΝΑΣ ΡΑΜΟΥ - ΧΑΨΙΑΔΗ : Πολιτειακαὶ μεταβολαὶ τῶν Ροδίων ἀπὸ 404 - 351 π.Χ. • ΕΙΡΗΝΗΣ Ν. ΠΑΡΔΑΛΗ : Δύο Ναυτικά 'Ημερολόγια τοῦ 'Αγῶνος • ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΛΟΥΚΟΥ : 'Η περιοδεία τοῦ 'Ανδρέα Μεταξῆ στὴν Πελοπόννησο (1830) • ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΕΤΑΛΑ : 'Αξιωματοῦχοι στὴν αὐλὴ τοῦ 'Αλή πασᾶ • ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ ΚΑΤΗΦΟΡΗ : 'Ενέργειες τοῦ 'Ιωάννου Φιλήμονος γιὰ τὴν ἐκδόση φιλοκαποδιστριακῆς ἐφημερίδας. • ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΠΡΟΜΠΟΝΑ : Τοπωνυμικαὶ διασαφήσεις.

Α Β Η Ν Α Ι 1 9 7 2

Η ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ ΠΡΟΜΠΟΝΑΣ

doi: [10.12681/mnimon.137](https://doi.org/10.12681/mnimon.137)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΡΟΜΠΟΝΑΣ Ι. Κ. (1972). Η ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ. *Μνήμων*, 2, 5–66. <https://doi.org/10.12681/mnimon.137>

Η ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ
ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Εἰς τὴν μνήμην τοῦ Πατέρα μου

Ὅ,τι γνωρίζομεν σήμερον ἐκ τῆς ἀρχαίας Μακεδονικῆς διαλέκτου εἶναι ὀλίγαι ἑκατοντάδες λέξεων¹, κυρίων ὀνομάτων κατὰ τὸ πλεῖστον, προερχομένων ἐκ ποικίλων, πάντως ὄχι παλαιότερων τοῦ 5ου π.Χ. αἰ., πηγῶν.

Ἡ ἀνεύρεσις ἐπομένως ἐντὸς τοῦ πενιχροῦ τούτου καὶ μεταγενεστέρων σχετικῶς χρόνων ὕλικου μυκηναϊκῶν² γλωσσικῶν στοιχείων, φωνητικῶν, μορφολογικῶν καὶ λεξιλογικῶν ὁμιλεῖ εὐγλώττως περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου. Καταρρέει τοιουτοτρόπως ὁ μῦθος περὶ «ἐξελληνισμοῦ» τῶν Μακεδόνων κατὰ τὸν 5ον - 4ον π.Χ. αἰ.³ καὶ ἀποδεικνύεται—καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου⁴—ἡ παναρχαία ἑλληνικότης τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν, ἀμφισβητουμένη⁵ εἰσέτι ὑπό τινων ξένων ἐπιστημόνων, Σλαύων ἰδίᾳ, οἵτινες δυστυχῶς τὴν πολιτικὴν σκοπιμότητα καὶ ὄχι τὴν Ἐπιστήμην ὑπηρετοῦν.

---

1. Τὸ ὕλικόν τοῦτο συνεκέντρωσαν καὶ ἐμελέτησαν μεταξύ ἄλλων ὁ Hoffmann, ὁ Russu καὶ ὁ Kalléris. Πληρέστερον ἀπὸ πλευρᾶς συλλογῆς ὕλικου εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Russu, γέμον δ' ὅμως ἀπιθάνων ἐτυμολογιῶν, αἵτινες ἐνίοτε οὐδ' ἀντικρούσεως χρήζουν.

Περιττὸν βεβαίως νὰ σημειωθῆ ὅτι μέγα πλῆθος ἐρευνητῶν, ξένων ἰδίᾳ, ἔχει ἀσχοληθῆ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀσχολῆται περὶ τὴν μελέτην τῶν καταλοίπων τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου. Ἡ συμβολὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὸν τομέα τούτον εἶναι δυστυχῶς σχεδὸν ἀνύπαρκτος.

2. Τοῦτο, ἐξ ὧν γνωρίζω, τὸ πρῶτον ὑποστηρίζεται ἐναυθᾶ.

3. Τὰς σχετικὰς θεωρίας βλ. συνειλεγμένας παρὰ Kalléris 21, 24, 26-27, 281 κέ., 319 κέ.

4. Ἡ ἑλληνικότης τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων ὑπεστηρίχθη καὶ δι' ἄλλων στοιχείων· βλ. ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς τὸ ἐνδιαφέρον βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ Ἄπ. Δασκαλάκη, Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας, Ἀθῆναι 1960 (καὶ ἀγγλιστί: *The Hellenism of the ancient Macedonians*, Θεσσαλονίκη 1965).

5. Τὰς μέχρι τοῦ 1953 σχετικὰς γνώμας βλέπε παρὰ Kalléris 20 κέ. Πρὸσθεῖς νῦν A. Mayer, *Über das Verhältnis des M. zum Illyrischen*, *Glotta*

Ἄρκοῦμαι ἐνταῦθα νὰ παραθέσω διὰ βραχείων τινὰ τῶν στοιχείων τούτων ἐπιφυλασσόμενος νὰ ἀναπτύξω ἐν συνόλῳ ταῦτα εἰς γενικωτέραν περὶ τῆς ἀρχαίας Μακεδονικῆς διαλέκτου μελέτην.

Ι. ΦΩΝΗΤΙΚΑ - ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΟΙΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΝ ΔΙΑΛΕΚΤΟΝ

1. $\epsilon > \iota$ ἐν λέξει «ἰνδέα· μεσημβρία· Μακεδόνες» Ἡσύχιος.

Τὸ μακεδονικὸν ἰνδέα ὑπὸ πάντων συνάπτεται⁶ πρὸς τὸ ἐνδία (ἐνν. ἡμέρα), ἐτυμολογούμενον ἐκ τῆς προθέσεως ἐν + δῖος < δίφιος.

Ἡ αὐτὴ τροπὴ τοῦ ϵ εἰς ι μαρτυρεῖται διὰ πολλῶν παραδειγμάτων καὶ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν· π. χ. a - ti - mi - te Ἄρτιμίτει = Ἄρτέμιτι (δοτ.) ἀλλὰ a - te - mi - to Ἄρτέμιτος (γεν.)⁷, ti - mi - to Θέμιστος (γεν. τοῦ Θέμις)⁸, di - pa δέπας⁹ κλπ.¹⁰.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τροπὴ τοῦ ϵ εἰς ι πρὸ ἐρρίνου μαρτυρεῖται ἐκ τῆς Ἀρκαδικῆς¹¹, Κυπριακῆς¹², Κρητικῆς (Ἄξος καὶ Ἐλεύθερα), Ῥοδιακῆς καὶ ἐκ τῆς Κάτω Ἰταλίας (Μεταπόντιον)¹³.

2. ἰν - δέα ἀντι ἐν - δία· ἡ λέξις αὕτη ἐνδιαφέρει καὶ ἄλλως : διέσωσε μορφολογικὸν στοιχεῖον ἀμάρτυρον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τῶν ἱστορικῶν χρόνων μαρτυρούμενον δ' ὅμως νῦν μετὰ βεβαιότητος εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν !

32 (1953), 45 - 89 · C. P o g h i r c, Considerations sur le lexique de l'ancien macédonien, Revue de Linguistique 5 (1960), 135 κέ. [Τὴν μελέτην δὲν εἶδον] · H. Sch(moll) ἐν Lexikon der Alten Welt (Zürich and Stuttgart 1965), σ. 1819 · P. Chantraine, La langue des Macédoniens et leur onomastique, BSL 61 (1966), 157 - 66 · G e o r g i e v, 189 - 96 · O. I. Masson ἐν Annuaire 1967/1968 σσ. 176 - 179 · G. Neumann ἐν «Der Kleine Pauly» III (1969) 912 - 14 καὶ 918-19.

6. Πβ. Hoffmann 64, 241 καὶ ἐν RE s.v. Makedonia 696 · Kretschmer ἐν Glotta 22 (1934), 121 · G e o r g i e v 193.

7. Voc. s. v. Ἄρτεμις.

8. Αὐτόθι s. v. θέμις.

9. Αὐτόθι s. v. δέπας.

10. Περὶ τοῦ φαινομένου εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν βλ. D. A. H e s t e r, The i/e Alternation in Mycenaean Greek, Minos 6 (1958), 24 - 36 · V i l b o r g 49 · Doria 77. G r. N a g y ἐν Atti II 663 κέ. · G a l l a v o t t i 46 - 47 · C a m e r a ἐν SMEA 13 (1971), 132 - 133.

11. B e c h t e l I 327 - 28 · πβ. καὶ L. B o t t i n ἐν SMEA 10 (1969), 81.

12. Αὐτόθι 410. Πβ. καὶ O. Masson, Les inscriptions Chypriotes syllabiques (Paris 1961), 119 - 20, 326.

13. Αὐτόθι 328. Ὁρθότατα ὁ B e c h t e l τὴν εἰς τοὺς τόπους τούτους μαρτυρίαν τοῦ φαινομένου ἀποδίδει εἰς Ἀχαιοὺς.

Τὸ β' συνθετικὸν τῆς λέξεως ταύτης εἶναι εἰς τὴν Μακεδονικὴν -δέα. Ὑπεστηρίχθη δ' ὑπὸ τοῦ Kretschmer 225, ὅτι εἰς τὸν τύπον τοῦτον πρόκειται τροπὴ τοῦ *ι* εἰς *ε* πρὸ φωνήεντος καὶ ἀπεδόθη ἡ τοιαύτη μεταβολὴ εἰς θρακο-φρυγικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία εἶναι βεβαίως σύμφωνος πρὸς τὴν θεωρίαν περὶ μὴ Ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου, ὅχι ὁμως καὶ πρὸς τὰ πράγματα: διότι φαινόμενον ξένον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀνευρίσκεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λέξιν ταύτην, οὐσαν γνησίως ἑλληνικὴν καὶ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν καὶ κατὰ τὴν σημασίαν, διασφύζουσαν δ' ἐπὶ πλέον ἀρχαιώτατον φαινόμενον τῆς Ἑλληνικῆς, τὴν τροπὴν τοῦ *ἐν* εἰς *ἰν*.

Τὸ εἰς μυκηναϊκὰς πινακίδας τῆς Πύλου καὶ τῆς Κνωσοῦ ἀναγνωσθὲν ὁμόρριζον ὄνομα *de-wi-jo*¹⁴ καὶ *de-u-jo*¹⁵ βοᾷ βεβαίως νῦν περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ μακεδονικοῦ *ἰν-δέα* < *ἰν-δέ* F a.

Αὐτονόητον δ' εἶναι ὅτι ἡ διόρθωσις τοῦ *ἰνδέα* εἰς *ἰνδία*, ἣτις προετάθη ὑπὸ τοῦ Fick ἐν KZ 22 (1874), 208 καὶ υἰοθετήθη ὑπὸ τοῦ Kalléris 192, δὲν εἶναι ὀρθή.

3. **ο > υ**· εἰς τὰς λέξεις *κύρνος* < *κόρινος*¹⁶ καὶ *ὀέτης* < *ὀέτης*¹⁷.

Τὸ φαινόμενον μαρτυρεῖται καὶ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν¹⁸ π.χ. *a-ru ἀπῶ* = *ἀπό*¹⁹, *o-du-ru-wi-jo* Ὀδρύφιος ἀλλὰ καὶ *u-du-ru-wo* Ὑδρυφός = Ὀδρυός (γεν.)²⁰, *u-ru-ri-ja-jo* Ὑλυμπιαῖος = Ὀλυμπιαῖος²¹ κλπ. Ὅμοίως εἰς τὴν Αἰολικὴν²² καὶ Ἀρκαδοκυπριακὴν²³.

4. **υ > ι** πρὸ τοῦ **μ**· ἐν λέξει Ἑλιμιῶται²⁴, ἔθνικόν τοῦ Ἑλιμιά, ὃ ἐκ τοῦ φυτοῦ ἔλνμος²⁵.

14. Περὶ τοῦ ὀνόματος τούτου βλ. Mühlestein ἐν Minos 4 (1956), 85· Landau 42, 161 σημ., 175, 211· ἐκτενέστερον δὲ καὶ μετὰ βελτιώσεων Heubeck ἐν SMEA 11 (1970), 62 κέ.

15. Περὶ τοῦ τύπου τούτου, παραλλήλου βεβαίως πρὸς τὸν *de-wi-jo*, βλ. ἰδίᾳ Heubeck ἐν SMEA 11 (1970), 64.

16. Περὶ τῆς λ. βλ. Hoffmann 63-64.

17. Αὐτόθι 66.

18. Vilborg 20· Gallavotti 46· Maddoli ἐν SMEA 7 (1968), 66.

19. Voc. s. v. ἀπό.

20. Gallavotti 46.

21. Doc. 77· Maddoli ἐν SMEA 7 (1968), 66.

22. Bechtel I 27, 147.

23. Αὐτόθι 320, 400-401.

24. Παρὰ Θουκυδίδη II 99,2: «τῶν γὰρ Μακεδόνων εἰσὶ καὶ Λυγκησταὶ καὶ Ἑλιμιῶται καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν...».

25. Georgiev 190. Πβ. παλαιότερον καὶ Κανατσούλην ἐν Μακεδονικοῖς 2 (1941-1952), 188 σημ. 3· αὐτόθι σ, 180 οἱ ποικίλοι τύποι, ὅφ' οὓς ἀπαντᾷ τὸ γεωγραφικὸν ὄνομα.

Τὸ αὐτὸ σπανιότατον φαινόμενον, μαρτυρούμενον καὶ εἰς τὴν Αἰολικὴν τῶν ἱστορικῶν χρόνων διὰ τῶν : ἴφοι = ὑφοῦ καὶ ἰφήλων = ὑψηλῶν²⁶, ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν : i - pe - me - de - ja Ὑπερμήδεια (πβ. Περυμήδη)²⁷.

5. τροπή ἰνδοευρ. ὑγροῦ φωνήεντος (r) εἰς ορ· ἐν λέξει «Κόραν-νος· βασιλεὺς Μακεδονίας» Ἡσύχιος (Schm.)²⁸. Πβ. ἀλλαχοῦ κάρανος, Κάρανος.

Ὅμοια μεταβολὴ μαρτυρεῖται καὶ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν²⁹. π.χ. to - pe - za τόρπεζα = τράπεζα κλπ.

Τὸ φαινόμενον κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους μαρτυρεῖται — ἐκτὸς τῆς Μακεδονικῆς — ἐκ τῆς Αἰολικῆς καὶ Ἀρκαδοκυπριακῆς³⁰.

6. τροπή ἰνδοευρ. ἔρρινου φωνήεντος (m) εἰς ο· ἐν λέξει «κομ-μάραι ἢ κομάραι· καρίδες· Μακεδόνες» Ἡσύχιος (Schm.)³¹. Πβ. κάμαρος, κάμμαρος κλπ.³² εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλληνικὴν καὶ *Hummer* εἰς τὴν Γερμανικὴν³³, ὅπου, ὡς γνωστὸν³⁴, τὰ ἰνδοευρ. ἔρρινα φωνήεντα (n, m) ἐτράπησαν εἰς ἕm³⁵.

26. Bechtel I 29 - 30· οὐχὶ βεβαίως ὀρθαὶ αἱ αὐτόθι παρατηρήσεις τοῦ Bechtel. Βλ. ἀντιθέτως Gallavotti 46 καὶ Camera ἐν SMEA 13 (1971), 132 κέ.

27. Gallavotti 46· Camera ἐν SMEA 13 (1971), 133· πβ. καὶ Doc. 77.

28. Ὁ Latte, οὐχὶ βεβαίως ὀρθῶς, ἐκδίδει «+Κόραννος· βασιλεὺς Μακεδονίας» σημειῶν ἐν ὑπομνήματι «h. e. Καρανος».

29. Doc. 77· Vilborg 20, 40· Ruijgh 202· πβ. καὶ P. Hr. Ilievski ἐν ZAnt. 17 (1967), 26· Gallavotti 46· J. L. O'Neil ἐν Glotta 47 (1969), 37 - 38· A. Heubeck, Syllabic r in Mycenaean Greek? ἐν Acta II 55 κέ· V I.

I. Georgiev, Le traitement des sonantes voyelles indoeuropeennes et le problème du caractère de la langue mycénienne αὐτόθι 361 κέ.

30. Bechtel I 25, 147, 409· Lejeune 169· Vilborg 20, 40· Ruijgh 195 κέ., 202, 216· πβ. δ' ὅμως καὶ Anna Morpurgo-Davies ἐν Atti II 791 κέ.

31. Ὁ Latte θέτει ἐντὸς ὀρθογωνίων ἀγκυλῶν τὴν γλῶσσαν, θεωρῶν ταύτην διάφορον ἀνάγνωσιν τῆς «καμάρους· τὰς ἐρυθρὰς καρίδας». Καὶ ἐνταῦθα ἡ γνώμη τοῦ Latte ἀποδεικνύεται, νομίζω, ἐσφαλμένη.

32. Τοὺς διαφόρους τύπους καὶ τὰς σχετικὰς μαρτυρίας βλ. παρὰ Kalléris 220 κέ. Αὐτόθι 224 ὀρθὴ ἐρμηνεῖα τοῦ διπλοῦ ἔρρινου.

33. Πβ. Pisani 24· Georgiev 193.

34. Βλ. Lejeune 168.

35. Δὲν πρόκειται ἐπομένως ἐν τῇ λέξει κομάραι τροπή τοῦ α εἰς ο πρὸ ἔρρινου ἢ τροπή τοῦ am εἰς om, ὡς ὑποστηρίζουν ἀντιστοίχως ὁ Pisani 24 καὶ ὁ Georgiev 193.

Ὅμοια τροπή μαρτυρεῖται καὶ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν· π.χ. e - ne - wo - re - za ἐννεΦόπεζα, ὅπου τὸ - ο ἐκ τοῦ * - m³⁶ πβ. ἐννέα.

Τὸ φαινόμενον μαρτυρεῖται — ἐκτὸς τῆς Μακεδονικῆς — καὶ ἐκ τῆς Αἰολικῆς καὶ Ἀρκαδοκυπριακῆς³⁷.

7. **ι ἑξαφάνισις πρὸ φωνήεντος, προηγούμενου συμφώνου (ρ, ν, δ)**· π.χ. *Κύρρος* < Κύριος³⁸, *Κόρραγος* < Κορίαγος³⁹, *Ἀγερρος* < Ἄγριος⁴⁰, *Κύννα* < Κυνία⁴¹, *Σέλευκος* < * Ζέλευκος < * Διέλευκος⁴², *Σαβατταρᾶς* < * Ζαβατταρᾶς < * Διαβατταρᾶς⁴³.

Ὅμοίως εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν· π.χ. *pe - ve - ke* περιέχει = περιέχει⁴⁴, *pe - ra₃ - qo* *Περραιβοί* < *Περι - αἶγ - Φοί*⁴⁵, *ai - za* < *ai - ki - ja* *αἶγ - ἰα*⁴⁶, *ku - ru - so* *χρύσιος* (ὄμηρ. *χρύσειος* καὶ *χρύσεος*)⁴⁷ κλπ.⁴⁸.

Εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὸ φαινόμενον ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὴν Αἰολικὴν⁴⁹ καὶ τὴν Ἀρκαδοκυπριακὴν⁵⁰.

8. **πτ - ἐν λέξει πτόλεμος**· π.χ. *Πτολεμαῖος*⁵¹, *Νεοπτόλεμος*⁵².

36. Voc. s. v. ἐννέα· Chantraine s. v. ἐννέα. Πλείονα παραδείγματα βλ. εἰς Antonio Tovar ἐν Acta II 322 - 23 μετὰ βιβλιογραφίας· πβ. καὶ Gallavotti 45 - 46.

37. Πβ. Lejeune 169. Τὴν ὑπαρξιν τοῦ φαινομένου εἰς τὴν Ἀρκαδοκυπριακὴν καὶ Αἰολικὴν, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν, ἀρνεῖται ὁ Ruijgh 198 κέ., 203 κέ., 216. Νομίζω, ὅχι ὀρθῶς. Τὴν γνώμην αὐτοῦ δὲν δέχεται πλὴν ἄλλων ὁ Georgiev ἐν Acta II 365.

38. Georgiev 195.

39. Αὐτόθι 191· Pisani 24.

40. Κατὰ τὴν ἰδικὴν μου γνώμην· ὅπως διαφορετικῶς παράγει ὁ Hoffmann 138 - 39 (ἀγέρωχος!).

41. Georgiev 193.

42. Βλ. κατωτέρω σ. 16.

43. Βλ. κατωτέρω σ. 52 κέ.

44. Voc. s. v. περι.

45. Αὐτόθι· βλ. καὶ Georgiev 182.

46. Gallavotti 47· Georgiev, Strat. 395.

47. Gallavotti 47.

48. Περὶ τοῦ φαινομένου βλ. Vilborg 51· Gallavotti 47· R. Schmitt - Brandt ἐν SMEA 7 (1968), 80· M. Durante, Sulla preistoria della tradizione poetica greca (Roma 1971) σ. 33.

49. Bechtel I 15 - 17, 35 - 36, 156, 234.

50. Αὐτόθι 406 - 407.

51. Hoffmann 120 κἀ.

52. Αὐτόθι 143 κἀ.

Μυκην. : πο - το - re - ma - ta Πτολεμάτας⁵³, e - u - ru - πο - το - re - μο - jo Ἐθρουπτολέμοιο (γεν.)⁵⁴.

Ὁ τύπος πτόλεμος μαρτυρούμενος καὶ εἰς τὴν Ἀρκαδοκυπριακὴν⁵⁵ καὶ τὴν Αἰολικὴν⁵⁶ δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰωνικὴν - Ἀττικὴν⁵⁷.

9. $\delta_1 > \zeta > \sigma$ · ἐν λέξει Σέλευκος < * Ζέλευκος < * Διέλευκος⁵⁸ = Διάλευκος. Πβ. Ζάλευκος < * Διάλευκος εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλληνικὴν. Ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος Σέλευκος, ὀρθοτάτη νομίζω, ἔχει ὑποστηριχθῆ ὑπὸ τοῦ Hoffmann 174 κέ., 248 κ.ἄ.⁵⁹. Ὁμοίαν ἐξέλιξιν κατὰ τὴν γνώμην μου δεικνύει καὶ τὸ ὄνομα Σαβατταράς < * Ζαβατταράς < * Διαβατταράς (βλ. κατωτέρω σ. 52).

Τὸ σπανιώτατον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τῶν ἱστορικῶν χρόνων φαινόμενον τοῦτο μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς Αἰολικῆς καὶ Κυπριακῆς διαλέκτου διὰ τῆς ἀκολουθοῦσας παρ' Ἠσυχίου γλώσσης : «πέσ(σ)ον· ὄρος· χωρίον Κύπριοι· πεδῖον Αἰολεῖς». Τὸ λῆμμα πέσ(σ)ον προέκυψε βεβαίως ἐκ τοῦ * πέζον < πεδῖον.

Τὸ αὐτὸ φαινόμενον μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς διαλέκτου τοῦ Τάραντος. Κατὰ τὸ Μ. Ἐτυμ. τὰ μέζεα «Σικελοὶ . . καὶ Ταραντῖνοι μέσα αὐτὰ ἀποκαλοῦσιν». Τὸ μέσα τοῦτο ὀρθότατα ὁ Arena 114⁶⁰ παρήγαγεν ἀπὸ τοῦ * μέδια < μέδεα. Ἡ μαρτυρία τοῦ φαινομένου τούτου εἰς τὸν Τάραντα παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον : ἡ ἔρευνα ἔχει διαπιστώσει αὐτόθι τὴν ὑπαρξίν προδωρικῶν, ἀχαϊκῶν γλωσσικῶν στοιχείων⁶¹.

53. Voc. s. v. πόλεμος. Πβ. καὶ κατωτέρω σ. 31.

54. Doc. 83· Vilborg 20, 54· Voc. s. v. πόλεμος.

55. Bechtel I 417· πβ. καὶ Durante ἐν Atti II 746.

56. Bechtel I 160· τὸ αὐτόθι Τολεμαῖος ἐκ τοῦ Πτολεμαῖος βεβαίως.

57. Πβ. καὶ Durante ἐν Atti II 746.

58. Ὁ τύπος διέ ἀντι διὰ ἀπαντᾷ εἰς τὴν συγγενῆ τῆς Μακεδονικῆς Θεσσαλικῆν· βλ. Hoffmann 175· Bechtel I 149.

59. Παρὰ Bechtel I 149.

60. Ἡ αὐτὴ λέξις ἀπαντᾷ ὡς α' συνθετικὸν εἰς τὸ ὄνομα Μεσοτρίβας· βλ. αὐτόθι 114.

61. Πβ. G. Devoto ἐν Atti del primo convegno di studi sulla Magna Grecia (Napoli 1962), 121 κέ· ὁ αὐτὸς ἐν Atti del secondo convegno di studi sulla Magna Grecia, (Napoli 1963), 9. Πβ. ὡσαύτως A. Uguzzoni - Fr. Ghinatti, Le Tavole Greche di Eraclea (Roma 1968), 29 - 30, 75 κέ· Arena 115· πβ. τέλος γενικώτερον Giovanni Pugliese Carratelli, [Per la storia delle relazioni micenee con l'Italia, PP 13 (1958), 205 - 220· τοῦ αὐτοῦ, Prime fasi della colonizzazione greca in Italia, Atti del primo convegno di Studi sulla Magna Grecia, ἐνθ' ἀν., σ. 137 κέ· τοῦ αὐτοῦ, Culti e dottrine religiose in

Ἡ φωνητικὴ αὕτη μεταβολὴ μαρτυρεῖται νῦν καὶ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν διὰ τοῦ ὀνόματος *sa - ke - re - u*, ὅφ' ὃ ὁ *V. Georgiev* καὶ ἡ *L. Stella*⁶² ὀρθῶς⁶³ ἀνέγνωσαν τὸ ὄνομα *Zaγρεύς*.

10. **τροπὴ τῶν δασέων φ, χ, θ εἰς μέσα β, γ, δ** π. χ. *Σταθμέας* < *Σταθμέας*, *Βάλακρος* < *Φάλακρος - φαλακρός*⁶⁴, *Γαλάδραι* < *Χαράδραι* (βλ. κατωτέρω σ. 24) κλπ. Δὲν προτίθεται νὰ ἐπιχειρήσω ἐνταῦθα ἐρμηνεῖαν τοῦ πλείστας συζητήσεις προκαλέσαντος φαινομένου τούτου, χρήζοντος ἀσφαλῶς ἰδίας μελέτης. Ἄρκοῦμαι μόνον νὰ σημειώσω ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο :

α) δὲν ἔχει, παρ' ὅ,τι συνήθως πιστεύεται, ἰσχὺν φωνητικοῦ νόμου εἰς τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον⁶⁵.

β) κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους δὲν ἀπαντᾷ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν διάλεκτον ταύτην, ἀλλ', ὡς ἔδειξεν ὁ καθηγ. Τσοπανάκης 344 κέ., μαρτυρεῖται παρ' Ὀμήρῳ, εἰς τὴν ἀρχαίαν Κυπριακὴν διάλεκτον, εἰς τὰ σημερινὰ Κυπριακὰ⁶⁶ καὶ Δωδεκανησιακὰ ἰδιώματα — κατ' ἀρχαίαν προφανῶς παράδοσιν — καὶ ἀλλαχοῦ⁶⁷.

γ) μαρτυρεῖται καὶ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν π. χ. :

*ka - da - ro Κάδαρος*⁶⁸. Τὴν λέξιν σχετίζουν ὁ *Palmer* καὶ ὁ *Landau* πρὸς τὴν παρ' Ἡσυχίῳ γλῶσσαν «*καδαρόν* <οὐ> *θολερόν*». Ἡ συμπλήρωσις ἀνήκει εἰς τὸν ἐκδότην τοῦ Ἡσυχίου *Schmidt* καὶ υἰοθετεῖται μεταξὺ ἄλλων ὑπὸ τοῦ *Fick*⁶⁹, τοῦ *Herwerden* s.v. καὶ τοῦ *Χατζιδάκι* 101. Πάντες οὗτοι θεωροῦν συγχρόνως τὸν τύπον *καδαρόν* (< *καθαρόν*) μακεδονικόν. Ἄλλ' ἡ λέξις ὑπὸ τὴν μορφήν αὐτὴν ἀναγινώσκεται νῦν εἰς μυκηναϊκὴν πινακίδα !

Magna Grecia, Atti del quarto convegno di studi sulla Magna Grecia (Napoli 1965), 19 κέ· αὐτόθι 44 - 45 καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

62. Παρὰ *G é r a r d - R o u s s e a u* 205.

63. Ἡ κατὰ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης ἀντίρρησης τῆς *G é r a r d - R o u s s e a u* 205, καθ' ἣν θ' ἀνεμένετο τύπος *Z a k e r e u* ἢ *D a k e r e u* αἱρεται νῦν διὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ φαινομένου εἰς συγγενεῖς τῆς Μυκηναϊκῆς διαλέκτους ἢ διαλέκτους διασφωζούσας ἀρχαῖκὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα.

64. *H o f f m a n n* 232.

65. Ὡς ἐλπίζω νὰ δεῖξω ἀλλαχοῦ, πρόκειται περὶ ἐξηρημένης φωνητικῆς μεταβολῆς ἐχούσης περιορισμένην ἰσχύν. Βλ. ἐπὶ τοῦ παρόντος *Τσοπανάκης* 337, 344 - 46.

66. Πβ. καὶ *M. N. Χριστοδούλου* ἐν Ἐπετηρίδι τοῦ Κέντρου Ἐπιστ. Ἐρευνῶν Κύπρου 5 (1971 - 72), 83.

67. Πβ. *Γεωργακᾶν* ἐν Ἀθηνᾶ 46 (1935), 98 - 99· *Βαγιακάκων* αὐτόθι 52 (1950), 311 - 12 μετὰ βιβλιογραφίας· τὸν αὐτὸν ἐν Ἀθηνᾶ 70 (1968), 161 κέ.

68. *Palmer* ἐν *BICS* 2 (1955), 40· *Landau* 60, 177 σημ., 180, 185, 192.

69. *KZ* 22 (1874), 209.

ο - du - ru - wi - jo Ὀδρύσιος⁷⁰, παράγωγον τοῦ *Ὀδρος (πβ. δοτ. - τοπ. ο - du - ru - we)⁷¹. Ἡ λέξις μαρτυρεῖται εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ὡς ὄνομα ὄρους ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τὴν μορφήν Ὀθρος· καὶ ἀσφαλῶς ἐν- ταῦθα ἀνήκει ἢ παρ' Ἑσυχίῳ γλῶσσα «ὄθρον· Κρηῆτες τὸ ὄρος»⁷².

11. **κατάληξις θηλυκῶν - α·** π.χ. κεβαλά < κεφαλά⁷³, ταγόναγα⁷⁴ < ταγῶν ἀγά⁷⁵, λακεδάμα⁷⁶ < λακεδάμα⁷⁷, μάχα (πβ. Μαχά - τας), νικά (πβ. νικά - τωρ⁷⁸), πύλα (πβ. Πολάμαχος < Πυλάμαχος⁷⁹), κλπ.⁸⁰.

Μυκην. : a - ro - pa ἀλοιφά⁸¹, ka - ra - na κράνα,⁸² ki - ri - ta κριθά⁸³, κλπ.⁸⁴.

Εἰς τὴν Ἰωνικὴν - Ἀττικὴν — η.

70. Ruijgh 185.

71. Αὐτόθι. Ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα ἢ παρατήρησις τοῦ Ruijgh, καθ' ὃν : «Ce toponyme ne subsiste pas au premier millenaire dans cette forme, mais il est possible que Ὀθρος en soit un doublet (cf. aussi Hézychius ὄθρον· Κρηῆτες τὸ ὄρος; ...».

72. Πβ. αὐτόθι. Ὡς πρὸς τὴν συσχέτισιν τοῦ ὀνόματος τοῦ θεσσαλικοῦ ὄρους πρὸς τὴν παρ' Ἑσυχίῳ γλῶσσαν πβ. παλαιότερον Bechtel II 790 καὶ τελευταίως B. Marzullo εἰς Πεπραγμένα Β' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου τ. Β' (ἐν Ἀθήναις 1968), 128 - 29.

73. Hoffmann 50.

74. Ἑσύχιος : «ταγόναγα· Μακεδονικὴ τις ἀρχὴ» Schm.

75. Ἡ διόρθωσις τοῦ Hoffmann 77 : ταγῶν ἀγά δὲν εἶναι ἀναγκαία (πβ. καὶ Pisani 17), ἀλλ' ὀρθὴ βεβαίως εἶναι ἢ γνώμη αὐτοῦ ὅτι εἰς τὸ -αγα ὑπόκειται ἢ λέξις ἀγά < ἄγω, πβ. ἀρχά < ἄρω.

76. Ἑσύχιος : «λακεδάμα· ὕδωρ ἀλμυρὸν ἀλσι πεποιημέ- νον, (ἄλικι ἐπικεχυμένον Latte) ὃ πίνουσιν οἱ τῶν Μακεδόνων ἀγροῖκοι» Schm.

77. Ἀνεξαρτήτως τῆς ἐτυμολογίας τοῦ α' συνθετικοῦ τῆς λέξεως, βέβαιον εἶναι, ὡς δεικνύει τὸ ἐρμηνεῦμα, ὅτι β' συνθετικὸν κεῖται ἢ λέξις ἄλμα, ἀττ. ἄλμη. Ὁ τύπος λακεδάμα ἀντὶ λακεδάμα ἐρμηνεύεται εὐκόλως δι' ἀνομοίωσιν· βλ. Hoffmann 73. Αὐτονόητον ὅτι δὲν θεωρῶ ὀρθὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Φάβη ἐν Ἀθηνᾶ 49 (1939), 18 προταθεῖσαν διόρθωσιν τοῦ λήμματος λακεδάμα εἰς «ἀλυκὸν νάμα».

78. Hoffmann 86.

79. Αὐτόθι 212 - 13, 243.

80. Αὐτόθι 243.

81. Voc. s. v. ἀλείφω.

82. Voc. s. v. κρήνη.

83. Voc. c. v. κριθή.

84. Vilborg 67 ἐξ.

12. **κατάληξις ἄρσενικῶν - τας**· π.χ. Ἄλκέτας, Ἀμόντας, Μαχάτας, Περίτας, Κορράτας κλπ.⁸⁵.

Μυκην. : ai - ki - pa - ta αἰγιπάστας⁸⁶, qo - u - qo - ta, βουβότας⁸⁷, e - u - da - i - ta Εὐδαίτας⁸⁸, e - qe - ta ἐπέτας⁸⁹, ma - ka - ta Μαχάτας⁹⁰ κλπ.⁹¹.

Εἰς τὴν Ἰωνικὴν - Ἀττικὴν - τῆς.

13. - **εσσα < Φεσσα (ἐπιθετικὴ κατάληξις⁹² θηλ.)**· ἐν λέξει Ἔδεσσα < ΦέδΦεσσα (βλ. κατωτέρω σ. 48).

Ὅμοίως ἀπαντᾷ αὕτη εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν, ὡς δεικνύουν τὰ re - de - we - sa *πέδΦεσσα⁹³ καὶ to - qi - de - we - sa *τορκωίδΦεσσα⁹⁴. Εἰς τὰς λοιπὰς δ' ὅμως διαλέκτους τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἡ κατάληξις αὕτη ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸν τύπον - ἔεσσα / - οὔεσσα, ἥτοι παρεκτεταμένη διὰ τοῦ συνδετικοῦ φωνήεντος ο· π.χ. Αἰγοῦσσα < Αἰγ - ὄ - Φεσσα ἀντι Αἰγ - Φεσσα⁹⁵ κλπ.⁹⁶.

14. **κατάληξις - άσαι**· εἰς τὴν λ. Διάσαι⁹⁷, ἔθνικὸν τῆς Μακεδονικῆς πόλεως Δίων, θρησκευτικοῦ κέντρου τῶν Μακεδόνων. Ταύτην, διασωθεῖσαν καὶ εἰς τὰ θεσσαλικά ἔθνη Ἀζωριάσαι, Φακιάσαι, Φαλωριάσαι⁹⁸, ἀπέδωκαν⁹⁹ εἰς ἰλλυρικὴν ἐπίδρασιν σχετίσαντες πρὸς τὴν κατάληξιν ἰλλυρικῶν ἔθνικῶν -st - Burnistae < Burnum, Splonistae < Splonum, Baridustae < Baridium¹⁰⁰.

85. Hoffmann 244.

86. Voc. s. v. αἶξ.

87. Voc. s. v. βόσκω.

88. Voc. s. v. δαίομαι.

89. Voc. s. v. ἐπομαι.

90. Voc. s. v. μάχομαι.

91. Doc. 94· Landau 183· Vilborg 71 - 72, 148.

92. Περί τῆς καταλήξεως ταύτης (-Fεντ-) βλ. Schwyzer I 526 κέ. Περί αὐτῆς εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν βλ. M. Lejeune, Les adjectifs mycéniens a suffixe -Fεντ-, J REA 60 (1958), 5-26 (= Mém. II 13-33)· A. Heubeck, Zu den Griechischen Ortsnamen mit -vent - Suffix, BN 11 (1960), 4-10· πβ. καὶ Voc. s. v. -εις· Doria 68.

93. Voc. s. v. -εις 68.

94. Voc. s. v. τρέπω.

95. Heubeck ἐν BN 11 (1960), 6.

96. Αὐτόθι.

97. Φέρεται παρὰ Πausanία IX 30,8.

98. Βλ. Bechtel I 212.

99. Krahe ἐν WJA 1 (1946), 221· πβ. καὶ Schwyzer I 66.

100. Παρὰ Krahe ἐν WJA 1 (1946), 221.

Ἄλλ' ὅμως πιθανότατα καὶ ἐνταῦθα ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος — ὡς ἄλλωστε καὶ ἡ Θεσσαλικὴ — διέσωσε παναρχαίαν ἑλληνικὴν κατάληξιν ἔθνικῶν, ὅπως ἄσχετον βεβαίως πρὸς τὴν ἱλλυρικὴν - *st-*, μαρτυρουμένην δὲ νῦν ὑπὸ τὴν μορφήν - *wa - to* = *Φαστος*, - *wa - ta* = — *Φάστας* εἰς τὰς μυκηναϊκὰς πινακίδας.

Ἴδου τὶ σημειοῖ σχετικῶς ὁ Landau 169 : «*In mehreren Namen ist - Φαστος, - Φαστας mit einem geographischen Namen verbunden, ein für Mukensisch - Griechische eigentümlicher Sprachgebrauch*». Καὶ ἀξίζει βεβαίως νὰ σημειωθῇ ὅτι παρετήρει ταῦτα ὁ Landau, χωρὶς νὰ ἔχη λάβει ὑπ' ὄψιν τὰ ἀνωτέρω εἰς - *άσται* ἔθνικα. Τὸ *Διάσται*, ἐκ τοῦ *ΔιΦάσται βεβαίως, ὡς καὶ τὰ εἰς - *άσται* θεσσαλικά ἔθνικα, ἐνισχύουν νῦν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἀνωτέρω ἐρευνητοῦ.

15. **ὀνόματα εἰς - αἰός**· π.χ. *Κόν - αἰός* < *κυναἰός*, *Λάἰός* < *Λάαἰός* < *ΛάΦαἰός* < *λαΦαἰός*¹⁰¹.

Μυκην. *ra - wa - ko* *ΛάΦαἰός*¹⁰²· πβ. καὶ *ku - na - ke - ta - i* *κυναἰέταις*¹⁰³, *ra - wa - ke - ta* ἔνθ' ἄν.

Εἰς τὴν Ἰωνικὴν - Ἀττικὴν - *ἡἰός*, *ἡἰέτης*.

16. **ὀνόματα εἰς - ανής, - ανός**· π.χ. *Γαν - ανής*¹⁰⁴, *Αἰ - ανός*¹⁰⁵.

Μυκην. : *pu - wa - ne* *ΠυρΦανής*¹⁰⁶, *a - wa - ne - u* *ΑἰΦ - ανός*¹⁰⁷.

Εἰς τὴν Ἰωνικὴν - Ἀττικὴν - *ἡνής*· πβ. *προσ - ἡνής*, *ἄπ - ἡνής*, *πρ - ἡνής*, *αἰ - ἡνής*.

17. **ὀνόματα εἰς - ἄνωρ**· π.χ. *Ἀλκάνωρ*, *Νικάνωρ*, *Στασάνωρ*¹⁰⁸.

Μυκην. : *a - ta - no* *Ἀντάνωρ*, *a - ka - sa - no* *Ἀλξάνωρ*¹⁰⁹ κλπ.¹¹⁰.

Εἰς τὴν Ἰωνικὴν - Ἀττικὴν - ἄνωρ.

18. **ὀνόματα εἰς - δαμος**· π.χ. *Εὔδαμος*, *Ἀρχέδαμος*¹¹¹.

101. Hoffmann 243.

102. Nestor 1 Νοεμβρίου 1966· ἀνάγνωσις τοῦ Chadwick.

103. Voc. s. v. κῶων.

104. Hoffmann 129 - 130. Περί τοῦ ὀνόματος βλ. κατωτέρω.

105. Russu. Περί τοῦ ὀνόματος βλ. κατωτέρω σ. 22.

106. Heubeck ἐν BN 11 (1960), 4.

107. Αὐτόθι.

108. Hoffmann 243.

109. Voc. s. v. ἀνήρ.

110. Landau 165 - 66· Voc. s. v. ἀνήρ.

111. Hoffmann 243.

Μυκην. : e - u - da - mo *Εὔδαμος*, e - u - ru - da - mo *Εὐρόδαμος*, e - ke - da - mo *Ἐχέδαμος*¹¹².

Εἰς τὴν Ἰωνικὴν - Ἀττικὴν - *δημος*.

19. **ὀνόματα εἰς λα(ο) -, - λαος**· π.χ. *Λᾶγος* < *Λάαγος* < *Λάφαγος*, *Λαγέτας* < *Λααγέτας* < *Λαφαγέτας*, *Ἀρχέλαος*, *Ἐρμόλαος*, *Περίλαος* κλπ.¹¹³.

Μυκην. : ra - wo - do - ko *Λαφ'οδόκος*, ra - wa - ke - ta *λαφ'αγέτας*, pe - ri - ra - wo *Περίλαφος* κλπ.¹¹⁴.

Εἰς τὴν Ἰωνικὴν - Ἀττικὴν *λεω* -, - *λεως*.

20. **ρίζα ἐδ - < Fed - (< ἰνδοευρ. * wed -)**¹¹⁵ πρὸς δήλωσιν τοῦ ὕδατος· ἐν λέξει *Ἔδεσσα* < *Ἔδ - Ἔεσσα* (βλ. κατωτέρω σ. 49).

Τὴν αὐτὴν ρίζαν *wed -* διακρίνει ὁ Ἰταλὸς καθηγητὴς *Carlo Gallavotti*¹¹⁶, ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων Μυκηναϊολόγων τῆς σήμερον, εἰς τὸ «ἅπαξ εἰρημένον» ὁμηρικὸν *ἐδανός*, ἀναγινώσκει δὲ εἰς τὸ μυκηναϊκὸν *we - da - ne - wo*, γεν. τοῦ *Ἔδανεύς*.

21. **ρίζα Forδ - πρὸς δήλωσιν τῆς λέξεως ῥόδον**· ἐν λέξει *Ἐορδία*, *Ἐορδία* < *Forδία* (βλ. κατωτέρω σ. 50).

Ὅμοίως εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν : wo - do - we *Forδόφεν* (ἐπίθ. τοῦ ἐλαίου) = *ῥοδόν* κλπ.¹¹⁷.

Εἰς τὰς λοιπὰς διαλέκτους τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἡ λέξις ἀπαντᾷ ὑπὸ τοὺς τύπους *βρόδον* (= *Frόδον* εἰς τὴν Αἰολικὴν) - *ῥόδον*.

22. **πατρωνυμικὰ ἐπίθετα εἰς - (ε)ιος ἀντὶ τῆς γεν. τοῦ πατρωνύμου**. Τὴν ὑπαρξιν τούτων εἰς τὴν Μακεδονικὴν ὀρθότατα συνεπέρανεν ὁ Hoffmann 255 ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων *Ἀλεξάνδρεια*, *Ἀντιγόρεια*, *Λαοδίκεια*, *Σελεύκεια*^{117α} κλπ., τῶν ὑπὸ Μακεδόνων ἰδρυθεισῶν.

Ἡ τοιαύτη χρῆσις, γνωστὴ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐκ τῆς Αἰολικῆς διαλέκτου¹¹⁸, μαρτυρεῖται καὶ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν π.χ. :

112. Landau 166· Voc. s. v. *δημος*.

113. Hoffmann 243.

114. Voc. s. v. *λαός*· Landau 166.

115. Ἐναλλασσομένη πρὸς τὴν ἰνδοευρ. *ud— = ἔλλ. ὕδ—.

116. RFIC 34 (1956), 231 - 32 καὶ ἐν SIFC 30 (1958), 68.

117. Voc. s. v. *ῥόδον*.

117α. Ἄλλως ἐρμηνεύει ταῦτα ὁ Risch ἐν MH 22 (1965), 201 κ. ἐ.

118. Bechtel I 108 - 109, 198 - 99, 295 - 97.

e - te - wo - ke - ge - we - i - jo Ἔτετ'οκλετ'είος¹¹⁹, ku - ru - me - ni - jo Κλυμέμιος¹²⁰, e - ko - to - ri - jo Ἐκτορίω¹²¹, κλπ.¹²².

Τινὰ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων μαρτυροῦνται καὶ εἰς τινὰς τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων, ἰδίᾳ τὰς ἀδελφάς, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, τῆς Μυκηναϊκῆς καὶ Μακεδονικῆς, ἤτοι εἰς τὴν Αἰολικὴν καὶ Ἀρκαδοκυπριακὴν, ἢ εἰς διαλέκτους χαρακτηριζομένας δι' ἀχαϊκὸν γλωσσικὸν ὑπόστροφω. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστα εἰς τὸν χρόνον τῆς Ἰωνικῆς - Ἀττικῆς, ὅθεν ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο ὁ «ἐξελληνισμὸς» τῶν Μακεδόνων.

II. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΟΙΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΝ ΔΙΑΛΕΚΤΟΝ

Ἡ μεταξὺ Μακεδονικῆς καὶ Μυκηναϊκῆς διαλέκτου συγγένεια δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν Φωνητικὴν καὶ τὴν Μορφολογίαν, ἀλλ' ἐκτείνεται αὕτη, ὡς ἄλλωστε θ' ἀνεμένετο, καὶ εἰς τὸν λεξιλογικὸν θησαυρόν.

Θὰ ἀρκεσθῶ νὰ παραθέσω ἐνταῦθα ὀλίγα παραδείγματα, ὧν τινὰ παρουσιάζουν ὅλως ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον, διότι σχετίζονται πρὸς τὴν Μακεδονικὴν θρησκείαν καὶ τὴν δομὴν τῆς Μακεδονικῆς Πολιτείας.

Ταῦτα εἶναι κατὰ κανόνα κύρια ὀνόματα· τοῦτο δὲ εἶναι φυσικόν, ἐφ' ὅσον, ὡς εἶπομεν, μέγα μέρος τοῦ πενιχροῦ Μακεδονικοῦ λεξιλογίου, τοῦ διασωθέντος μέχρις ἡμῶν, ἐκ κυρίων ὀνομάτων συνίσταται, ἐνῶ συγχρόνως τὰ κύρια ὀνόματα ἀφθονοῦν¹²³ εἰς τὰς μυκηναϊκὰς πινακίδας. Ὡς πρὸς ταῦτα ἐπομένως ὑπάρχει κυρίως ἡ δυνατότης συγκρίσεως.

Ἰδοῦ τινὰ :

1. **Αἰανός**¹²⁴ (Russu)¹²⁵. Μυκην. a - wa - ne - u *AiFaneός*¹²⁶.

Ἀμφότερα τὰ ὀνόματα ταῦτα, μακεδονικὸν καὶ μυκηναϊκόν, σχετίζονται βεβαίως πρὸς τὸ *αἰανής* < *σαι F - ανής¹²⁷.

119. Voc. s. v. ἐτεός καὶ κλέος.

120. Voc. s. v. κλέω.

121. Voc. s. v. ἔχω.

122. Landau 176 - 77· Vilborg 22, 151.

123. Doc. 92· Landau 9. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν εἰς τὰς μυκηναϊκὰς πινακίδας λέξεων εἶναι κύρια ὀνόματα.

124. Πβ. καὶ «Αἰανή, πόλις Μακεδονίας...» Στέφ. Βυζάντιος.

125. Ἐντὸς παρενθέσεως βραχυγραφοῦνται αἱ πηγαὶ ἢ τὰ βοηθήματα, εἰς τὰ ὁποῖα περιέχονται τὰ μακεδονικὰ ὀνόματα, ἄνευ ὑποδηλώσεως τῆς σελ. προκειμένου περὶ τῶν ὑπὸ πληρεστάτων πινάκων συνοδευομένων ἔργων τοῦ Hoffmann καὶ τοῦ Russu.

126. Landau 33.

127. Heubeck ἐν BN 11 (1960), 4.

2. **Αἴσω** (Πλουτ. Αἴμ. 16· ποταμὸς Μακεδονίας). Εἰς τὴν Μυκην. ἀπαντᾷ τὸ ἀνθρωπωνύμιον *ai - so - ni - jo* *Αἰσώνιος*¹²⁸, γλωσσικῶς συγγενὲς τοῦ μακεδονικοῦ¹²⁹.

3. **Ἀλεκτροῦν** (Hoffmann 190 σημ. 102). Μυκην. *a - re - ku - tu - gu - wo* *Ἀλεκτροῦν*¹³⁰.

4. **Ἀλέξανδρος** (Hoffmann, Russu, Kalléris 290, 291 κ.ά.). Μυκην. *a - re - ka - sa - da - ra* *Ἀλεξάνδρα*¹³¹. Τὸ ἀπὸ τῶν μυκην. χρόνων ἐν χρήσει ὄνομα τοῦτο ἐπέζησε μέχρι σήμερον, προφανῶς χάρις κυρίως εἰς τὸν ἔνδοξον Μακεδόνα φορέα του.

5. **Ἀλέξαρχος** (Hoffmann, Russu, Kalléris 292). Τὸ *α'* συνθετικὸν τοῦ ὀνόματος ἀπαντᾷ εἰς τὰ μυκην. *a - re - ki - si - to* *Ἀλέξιτος*¹³², *a - re - ke - se - u* *Ἀλεξέος*¹³³ καὶ *a - re - ka - sa - da - ra* *Ἀλεξάνδρα* (βλ. τὸ προηγούμενον).

6. **Ἀλκάνωρ** (Hoffmann, Russu, Kalléris 292). Καὶ τὸ *α'* καὶ τὸ β' συνθετικὸν ἀπαντοῦν εἰς μυκην. ὀνόματα· π.χ. *a - ka - sa - no* *Ἀλξάνωρ*¹³⁴, *o - pe - ra - no* *᾽Οφελάνωρ* πβ. γεν. *o - pe - ra - no - ro* *᾽Οφελάνωρος*¹³⁵ κλπ.¹³⁶

7. **Ἀντήνωρ** < *Ἀντάνωρ* (Russu, Kalléris 292). Μυκην. *a - ta - no* *Ἀντάνωρ* πβ. γεν. *a - ta - no - ro* *Ἀντάνωρος* καὶ δοτ. *a - ta - no - re* *Ἀντανόρει* = *Ἀντάνορι*¹³⁷.

8. **Ἀντιγένης** (Hoffmann). Μυκην. *a - ti - ke - ne - ja* *Ἀντιγένεια*¹³⁸.

128. L a n d a u 177, 222· Voc. s.v. Αἴσω. M ü h l e s t e i n ἐν ΜΗ 22 (1965), 164.

129. Ἡ συσχέτισις ἐγένετο ἤδη ὑπὸ L a n d a u 177.

130. L a n d a u 28, 181, 232· Voc. s.v. ἀλεκτροῦν· M a s s o n ἐν Acta II 291.

131. M a ρ ι ν ᾱ τ ο ς ἐν ΠΑΑ 33 (1958), 168· M o r p u r g o s.v.· Voc. s.v. ἀλέξω καὶ ἀνήρ· D o r i a 240.

132. L a n d a u 28, 179· Voc. s.v. ἀλέξω.

133. L a n d a u 27, 179· Voc. s.v. ἀλέξω.

134. Voc. s.v. ἀλκή.

135. L a n d a u 90, 166, 203· Voc. s.v. ἀνήρ.

136. Βλ. ταῦτα εἰς Voc. s.v. ἀνήρ.

137. L a n d a u 30, 160, 165, 209. 263· M o r p u r g o s.v.· Voc. s.v. ἀνήρ, ἀντί.

138. L a n d a u 32, 160, 166· Voc. s.v. γίγνομαι.

9. Ἄρετης < Ἄρετας (Hoffmann, Russu). Μυκην. a - re - ta - wo ἌρετάΦων¹³⁹.

10. Ἄρπαλος (Hoffmann, Russu, Kalléris 292). Μυκην. wa - ra - ro - jo Φαρπάλοιο¹⁴⁰ = Ἄρπάλον.

11. Ἄρχελαος (Hoffmann, Russu, Kalléris 291, 292). Μυκην. a - ke - ra - wo ἀναγινωσκόμενον ὡς ἌρχελαΦος¹⁴¹ καὶ ὡς ἌγέλαΦος¹⁴².

12. Ἄτταλος (Hoffmann, Russu, Kalléris 292, 293). Μυκην. a - ta - ro Ἄτταλος¹⁴³.

13. Βρίσων (Hoffmann 195). Εἰς τὴν Μυκην. ἀπαντᾷ τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης ri - ri - ta - wo - no (γεν.) * ΒριθάΦονος¹⁴⁴ πβ. καὶ [ri - ri] — ta - wo * Βριθάων¹⁴⁵.

14. «Γαλάδραι, πόλις Μακεδονίας ἐν Πιερῖα» Στέφ. Βυζάντιος. Τὸ τοπωνύμιον ἠρμήνευσεν ὀρθῶς ὁ Γιουγκοσλαβὸς καθηγ. Petruševski¹⁴⁶ ἐκ τοῦ Γαράδρα - Χαράδρα δι' ἀνομοίωσιν (ρ - ρ > λ - ρ), ἐταύτισε δὲ γλωσσικῶς πρὸς τὸ πυλιακὸν τοπωνύμιον ka - ra - do - ro Χάραδρος¹⁴⁷. Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ὅτι τὸ τοπωνύμιον τοῦτο¹⁴⁸ ἐπεβίωσε μέχρι σήμερον εἰς τὸ στόμα τῶν Ἑλλήνων τῆς Κάτω Ἰταλίας¹⁴⁹ καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα¹⁵⁰.

139. L a n d a u 28, 186, 263· Voc. s.v. ἀρετή.

140. L a n d a u 145, 180, 202, 266.

141. L a n d a u 18, 164, 166, 204, 262· Voc. s.v. ἄγω, ἄρχω, λαός· M ü h l e s t e i n ἐν MH 22 (1965), 157· R u i j g h ἐν Minos 9 (1968), 139.

142. Αὐτόθι. Σημειωτέον ὅτι καὶ τὸ Ἄ γ έ λ α ο ς μαρτυρεῖται ἐκ Μακεδονίας· βλ. SEG 10 (1949), 86· ἐπιγρ. τοῦ 423/2 π.Χ.

143. L a n d a u 30.

144. L a n d a u 105, 186· Voc. s.v. βρίθω.

145. Αὐτόθι.

146. Ἐν ZAnt 16 (1966), 310.

147. Voc. s.v. χαράσσω· M o r p u r g o s.v.· G e o r g i e v, Strat. 398.

148. Τὰς ἀρχαίας μαρτυρίας βλ. παρὰ P a p e - B e n s e l e r s.v. Χαράδρα, Χαράδρη, Χάραδρος, Χαραδροῦς. Βλ. ὡσαύτως Ἑλληνικά 15 (1957), 255.

149. G. A l e s s i o, Saggio di Toponomastica Calabrese (Firenze 1939). σ. 85· G. R o h l f s, Etym. Wört. unterital. Gräzität, Tübingen 19642, s.v. Χάραδρος.

150. K. D i e t e r i c h, Sprache und Volksüberlieferungen der Südlichen Sporaden (Wien 1908), 284. Ἐνταῦθα βεβαίως ἀνήκει καὶ τὸ ἐν Ἀττικῇ Χ α λ ά ν τ ρ ι (<Χαράδρι, δι' ἀνομοίωσιν) κλπ. Ἄλλως, ἀλλ' ὅχι, νομίζω, ὀρθῶς, ἐρμηνεύει τοῦτο ὁ Σ α ρ ρ ῆ ς ἐν Ἀθηνᾶ 40 (1928), 128.

15. **Γαυάνης** (Hoffmann, Russu). Τò ὄνομα παρήγαγεν ὁ Hoffmann ἐκ τοῦ *ἀγαυός*¹⁵¹ + *-ανής*¹⁵². Τò β' συνθετικὸν ἀνευρίσκει καὶ εἰς τὰ ἐπίθετα *προσ-ανής* = ἰων. *προσ-ηνής*, *ἀπηνής* («ἀπ-ανός· σκληρὸς...ἀνελεήμων» Ἡσύχιος), *πρ-ανής* = ἰων. *πρ-ηνής* < προ + ανής, *αἰ-ανής*¹⁵³, ἐρμηνεύει δὲ τὸ ὄλον σύνθετον διὰ τοῦ «ὁ ἔχων ἐδγενῆ ὄψιν». Τò *-ανής* τοῦτο, ἐν ἧ σημασίᾳ κείται εἰς τὸ μακεδ. ὄνομα καὶ εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐπίθετα, ἀναγινώσκει ὁ Heubeck¹⁵⁴ ὑπὸ τὸ μυκην. *pu-wa-ne ΠυρΓάνης* = *Πυράνης* (= ὁ ἔχων φλογῶδες ἐρυθρὸν πρόσωπον)¹⁵⁵.

16. **Γλαυκίας** (Hoffmann). Μυκην. *ka-ga-u-ko Γλαῦκος*¹⁵⁶.

17. **Γυγαία**. Οὕτως ὠνομάζετο ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀμύντου τοῦ Α' (Ἡρόδ. V 21. VIII 136). Εἰς τὴν Μυκην. ἀπαντᾷ τὸ ἀρσενικὸν *ku-ka Γύγας*¹⁵⁷.

18. **δαίτας**· *μεριστὰς* < Μακεδόνες >» Ἡσύχιος (Latte). Ἡ λέξις ἀπαντᾷ ὡς β' συνθετικὸν εἰς τὰ μυκην. ἀνθρωπωνύμια *a-pi-da-ta Ἀμφιδαίτας*¹⁵⁸ καὶ *e-u-da-i-ta Εὐδαίτας*¹⁵⁹. Εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους μαρτυροῦνται τὰ *Δαίτης*, *Δαίτας* (ὄνομα ἥρωος) καὶ τὰ σύνθετα *κρεωδαίτας* (Πολυδ. VI 34. VII 25 κἀ.), *Θευδαίτης* (Bechtel I 18), *Ἰσοδαίτης*, *Πανδαίτης*. Τὸ προσηγορικὸν δ' ὄμως *δαίτας* ὡς ἀπλοῦν μόνον¹⁷⁰ ἐκ τῆς Μακεδ. διαλέκτου μαρτυρεῖται.

19. **Δάος** (Hoffmann). Εἰς τὴν Μυκην. ἀπαντᾷ τὸ σύνθετον *e-pi-da-o Ἐπίδαος*¹⁶¹.

151. Περὶ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ ἐν ἀρχῇ α βλ. Hoffmann 129.

152. Κατὰ τὸν Heubeck ἐν BN 11 (1960), 4 ἐκ τοῦ *ἄνος πβ. ἀρχ. ἰνδ. *ānāh* «πρόσωπον».

153. Κατὰ τὸν Heubeck (αὐτόθι) *αἰανής*, ἰων. *αἰηνής* <*σαιο-ανής> πβ. λατ. *saevus*.

154. Αὐτόθι. Πβ. καὶ Bader ἐν Acta II 155 σημ. 32.

155. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Heubeck τὸ μυκην. ὄνομα σχετίζει μόνον πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐπίθετα, ἀλλ' ὄχι καὶ πρὸς τὸ μακεδ. ὄνομα *Γαυάνης*.

156. Landau 64, 171, 195, 264· Voc. s.v. γλαυκός.

157. Landau 75· Voc. s.v. Γύγης.

158. Landau 25, 159, 182, 201.

159. Landau 54, 157, 182, 201· Voc. s.v. δαίωμα.

160. Δὲν ἀγνοῶ ὅτι τὸ παρ' Εὐριπίδῃ (Fr. 472. 11 Nauck) τὰς τ' ὠμοφάγους δαίτας διορθοῖ ὁ Nauck εἰς τοὺς ὠμοφάγους δαίτας. Ἀλλὰ θὰ δεῖξωμεν ἀλλαχοῦ ὅτι ὀρθῶς παρεδόθη τὸ κείμενον. Σημειῶ ἐνταῦθα ὅτι τὴν διόρθωσιν τοῦ δαίτας εἰς δαίτας δὲν δέχεται μεταξὺ ἄλλων ὁ K. Latte, *De saltationibus Graecorum* (Giessen 1913/1957) σ. 53.

161. Landau 49, 156 σημ., 160, 198.

20. **Δῖον**. Ἡ γνωστὴ μακεδονικὴ πόλις εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς αὐτόθι ἀρχικῶς ὑπάρξεως ἱεροῦ τοῦ Διός. Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ εἰς τὰς μυκην. πινακίδας καὶ σημαίνει βεβαίως ἱερὸν τοῦ Διός : di - u - jo, di - wi - jo, di] - wi - jo - de Δίφιον = Δῖον, Διόνδε (= εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Διός) ¹⁶².

21. **Δῖος μῆν** (Hoffmann, Kalléris 158). Μυκην. di - wi - jo - jo me - no Διφίοιο μηνός ¹⁶³ = Δίου μηνός.

Τὸ ὄνομα τοῦ μηνός τούτου παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, διότι σχετίζεται πρὸς τὴν παναρχαίαν λατρείαν ὄχι μόνον τῶν Μακεδόνων, ἀλλ', ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους γενικώτερον. Ὡς εἶναι δηλαδὴ γνωστόν, τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαίων μηνῶν προέρχονται ἐξ ὀνομάτων ἑορτῶν ¹⁶⁴. Δῖος ἐπομένως ἐκλήθη ὁ μῆν ἐκ τῆς τελέσεως κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἑορτῆς Δία καλουμένης, ἣτις πρὸς τιμὴν βεβαίως τοῦ Διός ἐτελεῖτο. Πάντα δὲ ταῦτα προϋποθέτουν ὀργανωμένον εἰς τὴν Μακεδονίαν θρησκευτικὸν βίον ἤδη, ὡς κατωτέρω θὰ δειχθῆ, πρὸ τοῦ 1900 π.Χ. Ἡ ἐπιβίωσις δὲ τοῦ ὀνόματος τούτου κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους εἰς τὴν Μακεδονίαν δὲν ἐκπλήσσει καὶ δι' ἄλλους λόγους ἀλλὰ καὶ διότι, ὡς εἶναι γνωστόν, εἰς τὸν χῶρον τῆς λατρείας ἢ παράδοσις «μέγας δυνάστης» εἶναι.

22. **Ἐκτωρ** (Hoffmann). Μυκην. e - ko - to Ἐκτωρ ¹⁶⁵.

23. **Εὔδαμος** (Russu). Μυκην. e - u - da - mo Εὔδαμος ¹⁶⁶.

24. **Εὔλαιος** (Hoffmann) ¹⁶⁷. Μυκην. e - wa - ra - jo Εὔλαιος. Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ Landau 56, 232 ἀναγινώσκει * Εὔλαιος, θεωρῶν τοῦτο ἀμάρτυρον ἐκ τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

162. Gérard - Rousseau 66 - 67 μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας.

163. Gérard - Rousseau 72. Ὁ συσχετισμὸς μακεδονικοῦ καὶ μυκηναϊκοῦ μηνός ἐγένετο ἤδη ὑπὸ τοῦ Gallavotti ἐν RFIC 34 (1956), 231 καὶ τοῦ Nilsson, Die Entstehung und religiöse Bedeutung des Griechischen Kalenders (Lund 1962), 30.

164. Πβ. Nilsson, Die Entstehung..., ἐνθ' ἀν., σ. 57 : «Die Bedeutung der Monatskunde für die Religionsgeschichte liegt darin, dass die Monatsnamen den Namen der Feste entnommen sind».

165. Landau 48, 173, 263.

166. Landau 54, 157, 166. Morgurgo s.v. Voc. s.v. δῆμος.

167. Τὸ ὄνομα δὲν θεωρεῖ μακεδονικὸν ὁ Russu· ἀλλ' ὅτι τοῦτο εἶναι γνησίως μακεδονικὸν ἔδειξεν ὁ L. Robert, Εὔλαιος, ἱστορία καὶ ἀνθρωπωνμία, ΕΕΦΣΠΑ 13 (1962 - 63), 520 κέ., ἰδίᾳ σ. 523 : «le caractère macédonien du nom ne peut faire doute». Πβ. καὶ Gnomon 35 (1963), 70 κέ.

25. **Εὐρυνόα** (Hoffmann, Russu). Τὸ β' συνθετικὸν ἀπαντᾷ εἰς τὸ μκην. *wi - pi - no - o* Ἰφι - νοος¹⁶⁸.

26. **Ζωΐλος** (Hoffmann). Εἰς τὴν Μκην. ἀπαντᾷ *zo - wi - jo* ΖώΦιος¹⁶⁹.

27. **Θεόδωρος** (Hoffmann). Μκην. *te - o - do - ra* Θεοδώρα¹⁷⁰. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀριθμεῖ βίον χιλιετηρίδων!

28. **Θῦνος** (Hoffmann, Russu). Μκην. *tu - ni - jo* Θύνιος¹⁷¹.

29. **Ἰδάτας** (SEG X (1949), 86· τοῦ 423/2 π.Χ.). Μκην. *i - da - i - jo* Ἰδαῖος¹⁷².

30. **Κασσάνδρα** (Russu). Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μκην. ὑπὸ τὸν τύπον *ke - sa - da - ra* Κεσσάνδρα¹⁷³ καὶ ταυτίζεται¹⁷⁴ πρὸς τὸ *Κασσάνδρα*.

31. **Κάσσανδρος** (Hoffmann, Russu, Kalléris 292, 293). Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μκην. ὑπὸ τὸν τύπον *ke - sa - do - ro* Κέσσανδρος¹⁷⁵, ἐξ οὗ κατὰ τὸν Chantaine¹⁷⁶ ὁ νεώτερος τύπος *Κάσσανδρος*.

32. **Κλεοπάτρα** (Hoffmann, Russu, Kalléris 291, 293). Τὸ β' συνθετικὸν¹⁷⁷ ἀπαντᾷ εἰς τὸ μκην. *pi - ro - pa - ta - ra* Φιλοπάτρα¹⁷⁸.

33. **Κλεύας** (Clevas) (Russu) < ΚλέFFας¹⁷⁹. Μκην. *ke - re - wa* ΚλέFFας¹⁸⁰.

168. Landau 150, 162, 198· Voc. s. v. ἰς καὶ νόος· Mühlestein ἐν MH 22 (1965), 157 - 58, ὅπου καὶ νέα ἐρμηνεῖα τοῦ β' συνθετικοῦ.

169. Landau 153, 176.

170. Μαρινᾶτος ἐν ΠΑΑ 33 (1958), 168· Morpurgo s. v.· Voc. s. v. δίδωμι, θεός.

171. Doria 245· πβ. καὶ Landau 141, 221. Τὸ ὄνομα ἐσχέτισεν ὁ Doria πρὸς τὴν παρ' Ἑσυχίῳ γλῶσσαν «θῦνος· πόλεμος, ὁρμή, δρόμος».

172. Docs 418· Landau 56, 175, 216, 263. Παράγωγα ἐκ τοῦ ἰδ α=δάσος.

173. Voc. s. v. Κασσάνδρα.

174. Voc. s. v. Κασσάνδρα· Chantaine s. v. Κασσάνδρα.

175. Voc. s. v. Κασσάνδρα· Ilievski ἐν ZAnt 18 (1968), 216.

176. s. v. Κασσάνδρα.

177. Πβ. καὶ Πάτρων, Πατρῶς (Hoffmann· Russu).

178. Landau 106, 165· Morpurgo s. v.· Voc. s. v. πατήρ· Mühlestein ἐν MH 22 (1965), 157 σημ. 15.

179. Ὑποκοριστικὸν τοῦ ΚλέΦανδροσ· πβ. Heubeck ἐν IF 64 (1958), 129.

180. Landau 68, 167, 173, 174, 204· Heubeck ἐν IF 64 (1958), 129· Voc. s. v. κλέος· Lejeune, Mém II 385.

34. **Κόμων** (Hoffmann). Εἰς τὴν Μυκην. ἀπαντοῦν τὰ :

ko - ma - ta *Κομάτας*¹⁸¹ καὶ ko - ma - we *Κομάφεις* = *Κομήεις* (πβ. γεν. ko - ma - we - to *Κομάφεντος*, δοτ. ko - ma - we - te *Κομαφέντει* = *Κομήεντι*)¹⁸² πρὸς τὴν λέξιν *κόμη* σχετιζόμενα.

35. **Κοπρία** (Russu). Μυκην. ko - pe - re - u *Κοπρέυς*¹⁸³.

36 **Κύναγος** (Hoffmann) ἐκ τοῦ προσηγόρικου *κυναγός*. Εἰς τὴν Μυκην. ἀπαντᾷ τὸ ku - na - ke - ta - i *κυναγέταις* (δοτ.)¹⁸⁴.

37. **Λαγέτας** (Russu, Κεραμόπουλος)¹⁸⁵. Τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς προσηγορικὸν ἀπαντᾷ ἰδίᾳ εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς λυρικῆς χορικῆς ποιήσεως (παρὰ Πινδάρῳ Ο I 89 κἀ.), εἰς τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν σήμερον — χάρις κυρίως εἰς τὰς ἐρεῦνας τοῦ καθηγητοῦ Gallavotti¹⁸⁶ — ὅτι ἀφθονοῦν τὰ μυκηναϊκὰ στοιχεῖα. Ἡ λέξις *λαγέτας* προέκυψε βεβαίως ἐκ τοῦ εἰς μυκην. πινακίδας ἀπαντῶντος ra - wa - ke - ta *λαφαγέτας* (< λαφός + ἄγω)¹⁸⁷. Ἦτο δὲ ὁ ra - wa - ke - ta σημαντικὸν ἀξίωμα εἰς τὴν μυκηναϊκὴν πολιτείαν καὶ πιθανώτατα ἐσήμαινε¹⁸⁸ τὸν «ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ». Τὸ μακεδ. κύριον ὄνομα *Λαγέτας*¹⁸⁹, ὅπερ βεβαίως τὸ προσηγορικὸν *λαγέτας* < *λαφαγέτας* προϋποθέτει, ὁμιλεῖ ἐπομένως περὶ ὑπάρξεως καὶ εἰς τὴν μακεδονικὴν πολιτείαν ἀξιοματούχου τὸ ὄνομα τοῦτο φέροντος. Τοῦτο δεικνύει καὶ τὸ ἀμέσως κατωτέρω ὄνομα, τῆς αὐτῆς πρὸς τὸ προηγούμενον ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς.

181. L a n d a u 72, 186, 193.

182. Αὐτόθι.

183. L a n d a u 73, 178, 192, 264· M o r p u r g o s.v.· V o c. s.v. Κ ο π ρ ε ῦ ς.

184. V o c. s.v. κύων.

185. Ἐν ΕΕΦΣΠΑ 4 (1953 - 54), 57. Ἐσφαλμένως δὲν θεωροῦν μακεδονικὸν τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ H o f f m a n n καὶ ὁ E f f e n t e r r e ἐν Atti II 588 κέ.

186. Βλ. ἰδίᾳ C a r l o G a l l a v o t t i, Tradizione micenea e poesia greca arcaica, Atti II 853 κέ· D o r i a αὐτόθι 859 - 60· G r i n b a u m αὐτόθι 869 κέ.

187. Βλ. V o c. s.v. λαός, μετὰ βιβλιογραφίας.

188. Πβ. V o c. s.v. λαός. Γενικώτερον περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς σημασίας αὐτοῦ βλ. L e j e u n e ἐν REG 78 (1965), 5 - 6· A d r a d o s ἐν Atti II 559 κέ· E f f e n t e r r e αὐτόθι 880 - 98· K l. W u n d s a m, Die politische und soziale Struktur in den mykenischen Residenzen nach den Linear B Texten (Wien 1968) 50 κἀ· S z e m e r é n y i ἐν Acta II 301 κέ· G. L u c c h i n i ἐν SMEA 13 (1971), 75 (ἐν σημ. 98 πλουσία βιβλιογραφία).

189. Περὶ τῆς γεωγραφικῆς ἐκτάσεως τοῦ ὀνόματος βλ. L. R o b e r t, Noms indigènes dans l'Asie - Mineur Gréco - Romaine. Première Partie (Paris 1963) σσ. 115 - 19.

38. **Λᾶγος** (Hoffmann, Russu, Kalléris 292, 293). Το μακεδ. ὄνομα ἔχει ἤδη ἐρμηνευθῆ ὀρθῶς ἐκ τοῦ *ΛάF-αγος*¹⁹⁰, ὃ ἐκ τοῦ προσηγορικοῦ *λαFαγός* < *λαFός* + *ἄγω*. Εἰς εὐρεθεῖσαν τελευταίως πινακίδα ἐν Μυκήναις ὁ Chadwick¹⁹¹ ἀνέγνωσε τὴν λέξιν *ra - wa - ko ΛάFαγος!* Τὴν ὑπαρξίν δὲ τοῦ ὀνόματος καὶ ἐν Κνωσῶ μαρτυρεῖ τὸ *ra - wa - ke - ja*, ὅπερ ὁ Palmer 451 ὀρθῶς, νομίζω, ἀνέγνωσε *λαFάγεια* καὶ ἐθεώρησε παράγωγον τοῦ *λαFαγός!*¹⁹².

39. **Λεόννατος** (Hoffmann, Russu, Kalléris). Τὸ β' συνθετικὸν ὀνόμα-
τος¹⁹³ (ἐκ τοῦ ὀνίνημι) ἀπαντᾷ συχνότατα εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν¹⁹⁴.

40. **Λεύκαρος**¹⁹⁵ (Masson ἐν *Philologus* 110 (1966), 255). Εἰς τὴν Μυκην. ἀπαντοῦν τὰ *re - u - ko Λεῦκος*¹⁹⁶ καὶ *re - u - ka - ta Λευκάτας*¹⁹⁷.

41. **Λύκος** (Russu)¹⁹⁸. Μυκην. *ru - ko Λύκος* ἢ *Λύκων*¹⁹⁹.

42. **Μαχάτας** (Hoffmann, Russu, Kalléris 291, 293). Μυκην. *ma - ka - ta Μαχάτας*²⁰⁰.

43. **Μενοίτας** (Hoffmann, Russu). Τὸ β' συνθετικὸν ἀπαντᾷ εἰς τὸ μυκην. *pi - ro - i - ta Φιλοίτας*²⁰¹.

44. **Νεοπτόλεμος** (Hoffmann, Russu). Εἰς τὴν Μυκην. ἀπαντᾷ τὸ *e - u - ru - po - to - re - mo - jo Εἰδρουπτολέμοιο* (γεν.) = *Εἰδρουπτόλεμος*²⁰².

45. **Ξανδικός** [< Ξανθικός] (Hoffmann, Russu). Τὸ ὄνομα τοῦ μα-

190. Fick ἐν *KZ* 22 (1874), 201· Χατζιδάκις ἐν *Ἀθηνᾶ* 8 (1894), 27· Hoffmann 154, 168· Pisani 17, 25· Georgiev 191, 193.

191. Nestor 1 Νοεμβρίου 1966. Πβ. καὶ Kl. Wundsam, *Die politische...*, ἐνθ' ἀν., σ. 55· G. Lucchini ἐν *SMEA* 13 (1971), 75 σημ. 98.

192. Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἐπιθήματος *-e-jo / -ja* πρὸς δήλωσιν τοῦ «ἀνήκειν» βλ. νῦν Θεοφανοπούλου, *Μορφολογικὴ καὶ σημασιολογικὴ ἐξέλιξις τῶν ἐπιθημάτων -xyo - / -xyeο -* εἰς τὴν Ἑλληνικὴν (Ἀθῆναι 1971), σ. 119.

193. Τὸ μακεδ. ὄνομα ἔχει ἐρμηνεύσει ὀρθότατα ὁ Hoffmann 168 - 70.

194. Βλ. Voc. s. v. ὀνίνημι.

195. Περὶ τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τοῦ ὀνόματος τούτου βλ. Masson ἐν *Philologus* 110 (1966), 254 κέ.

196. Docs 425· Voc. s. v. λευκός.

197. Docs 425· Landau 121, 218· Voc. s. v. λευκός.

198. Βλ. καὶ Λύκατος, Λυκέας (Hoffmann, Russu).

199. Landau 124, 174, 231· Voc. s. v. λύκος.

200. Landau 78, 183, 208· Morpurgo s. v.· Voc. s. v. μάχομαι.

201. Landau 106, 165· Morpurgo s. v.· Voc. s. v. οἶτος.

202. Landau 55, 157, 208· Voc. s. v. πόλεμος.

κεδ. μηνὸς προϋποθέτει τὴν λ. *Ξάνθος*, ἀπαντῶσαν εἰς τὴν Μυκην. : ka - sa - to Ξάνθος²⁰³.

46. **᾽Ορέστης** [**< ᾽Ορέστας**] (Hoffmann, Russu, Kalléris 292). Μυκην. ο - re - ta ᾽Ορέστας²⁰⁴.

47. **᾽Οφέλλας** (Hoffmann, Russu). Εἰς τὴν Μυκην. ἀπαντοῦν τὰ : ο - re - ra - no ᾽Οφελάνωρ πβ. γεν. ο - re - ra - no - ro ᾽Οφελάνωρος²⁰⁵, ο - re - re - ta ᾽Οφελέστας²⁰⁶, ο - re - ta ᾽Οφέλτας²⁰⁷.

48. **Περίλαος** (Hoffmann). Μυκην. re - ri - ra - wo *Περίλαφος*²⁰⁸.

49. **Περίτας** (Hoffmann, Russu). Μυκην. re - ri - ta *Περίτας*²⁰⁹.

50. **Περίτιος**²¹⁰ ἐκαλεῖτο μὴν τοῦ μακεδονικοῦ ἡμερολογίου καὶ **Περίτια**²¹¹ ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ τελουμένη ἐορτή. Καὶ εἶναι εὐλογον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ θεότης πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας ἐτελοῦντο τὰ *Περίτια* ἠδύνατο νὰ ὀνομάζεται *Πέριτος πβ. *Διονύσια - Διόνυσος* κλπ. Δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα ἡ ἐτυμολογικὴ προέλευσις²¹² τοῦ ὀνόματος τούτου. Ἐνδιαφέρει μόνον ὅτι εἰς τὰς θρησκευτικοῦ περιεχομένου πινακίδας τῆς Πύλου (Fr 1221 καὶ 1232) ἀπαντᾷ τὸ ro - ro - wi - to—προφανῶς ὄνομα θεότητος εἰς ἣν χορηγεῖται ἀρωματῶδες ἔλαιον—ἐξ οὗ κατὰ τὴν γνώμην μου προέκυψε τὸ μακεδ.* *Πέριτος*. Τὸ μυκην. ro - ro - wi - to ἔχει ποικιλοτρόπως ἀναγνωσθῆ : ὡς **Πρόφίτος - Προΐτος*²¹³, **Πλωφιστός*²¹⁴, **Φλόφιστος*²¹⁵, **Πρώφιστος*²¹⁶, **Πλόφιστος*²¹⁷, **πρόφι-*

203. Landau 65, 171, 174, 194, 264· Voc. s. v. ξανθός.

204. Landau 91, 183, 214, 265· Μοιργου s. v.· Voc. s. v. ὄρος.

205. Landau 90, 166, 203· Μαρινᾶτος ἐν ΠΑΑ 33 (1958), 170· Voc. s. v. ὄφελος.

206. Landau 90, 183, 203, 264· Voc. s. v. ὄφελος.

207. Αὐτόθι.

208. Landau 103, 161, 166.

209. Landau 103.

210. Hoffmann 107· Kalléris 247.

211. Αὐτόθι.

212. Δὲν συμφωνῶ βεβαίως πρὸς τὴν συνήθη ἐκ τοῦ περιεῖναι ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος. Βλ. Hoffmann 107 - 108 καὶ ἐν RE s. v. Makedonia 690· Kalléris 247.

213. Gallavotti ἐν PP 14 (1959), 98· Carratelli αὐτόθι 412.

214. Palmer 254.

215. Petrushevski ἐν Z Ant. 12 (1962), 302 - 304.

216. Doria 232.

217. Αὐτόθι.

στος²¹⁸ κλπ. Τὸ μακεδ. *Περίτια* < *Πέριτος ὑποδεικνύει, νομίζω, ὅτι ὀρθῆ πιθανώτατα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ καθηγ. Gallavotti προταθεῖσα ἀνάγνωσις *Πρόφίτος. Ἐκ τούτου εὐκόλως ἠδύνατο νὰ προκύψῃ τὸ μακεδ. *Περίτος > *Περίτια*:

α) διὰ μετάθεσιν τοῦ ρ, συνήθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀρχαίαν²¹⁹ καὶ νέαν²²⁰.

β) διὰ σίγησιν τοῦ F ἐν μέσῳ λέξεως, κανονικὴν εἰς τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον (πβ. *Λᾶγος* < *Λάφαγος* κλπ.)·

γ) διὰ τροπὴν τοῦ *πορι* - εἰς *περι* - πιθανώτατα παρετυμολογικῶς πρὸς τὴν πρόθεσιν *περι* ἢ πρὸς ὀνόματα ἀπὸ τοῦ *περι* - ἀρχόμενα (πβ. *Περίτας* κλπ.). Ἦτοι ἡ ἐξέλιξις ἦτο

*Πρόφίτος > *Πόρφίτος > *Πόριτος > *Πέριτος > *Περίτιος* - α.

51. **Πολυπέρχων** (Hoffmann). Ὁ τύπος οὗτος ἐκ τοῦ *Πολυσπέρχων* βεβαίως²²¹. Τὸ β' συνθετικὸν πιθανῶς ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν Μυκην., ὅπου τὸ *pe - ke - u* ὁ Landau 101, 179 καὶ ὁ Doria 243 ἀναγινώσκουν ὡς *Σπερχεὺς* καὶ τὸ *pe - ka - wo* ὁ Ruijgh, Ἐτ. 130 ὡς *Σπερχάφων.

52. **Πτολεμαῖος** (Hoffmann, Russu). Μυκην. *po - to - re - ma - ta* *Πτολεμάτας*²²². Το μυκην. ἐσχέτισε πρὸς τὸ μακεδ. *Πτολεμαῖος*²²³ μεταξὺ ἄλλων ὁ Masson²²⁴.

53. **Πύρρα** (Russu)²²⁵. Μυκην. *pu - wa* *Πύρφα*²²⁶, ἐξ οὗ βεβαίως τὸ *Πύρρα*²²⁷.

54. **Σᾶμος** (Hoffmann). Μυκην. *Sa - ma - ja* **Σαμαία*²²⁸, *Sa - mi* **Σαμίς*²²⁹.

55. **Σιλανός** (Russu). Μυκην. *si - ra - no* *Σιλανός*²³⁰.

218. G é r a r d - R o u s s e a u 179 μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας.

219. Βλ. L e j e u n e 122 - 123· πβ. S c h w y z e r 267, 831.

220. Β. Φ ἄ β η ς ἐν ΛΔ. 1 (1939), 93 κέ.

221. H o f f m a n n 156.

222. V o c. s. v. πόλεμος.

223. Τὸν ἀρχαῖκόν τύπον τοῦ ὀνόματος ἐτόνισαν μεταξὺ ἄλλων ὁ Κ ε ρ α μ ὀ π ο υ λ ο ς 40 καὶ ὁ Τ σ ο π α ν ἄ κ η ς 346.

224. Ἐν *Annuaire* 1967/1968 σ. 178 καὶ ἐν *Acta* 11 286.

225. Πβ. καὶ Π ὄ ρ ρ ι χ ο ς (H o f f m a n n, R u s s u).

226. L a n d a u 113, 177, 194· V o c. s. v. πύρρος.

227. Πβ. H e u b e c k ἐν *BN* 11 (1960), 4.

228. Landau 126.

229. Αὐτόθι. Ἐν σ. 218 θεωροῦνται ἐθνικά τοῦ Σᾶμος.

230. L a n d a u 129, 182, 267· M o r p u r g o s. v. V o c. s. v. Σιλανός.

56. **Σιμμίας** (Hoffmann) ²³¹. Μυκην. si - ma *Σίμα* ²³² καὶ si - mo *Σίμος* ἢ *Σίμων* ²³³. Ἐνταῦθα πιθανώτατα ἀνήκει καὶ το si - ma - ko *Σίμαργος* ²³⁴ ἢ μᾶλλον *Σίμακος* ²³⁵.

57. **Σίππας** (Διόδ. XVIII 12,2). Ὁ ἐκδότης Fischer ἐν ὑπομνήματι σημειοῖ «Σίππας ign.». Ὁ δὲ Hoffmann 214 θεωρεῖ ἐσφαλμένως παραδοθὲν — προφανῶς ὡς ἄγνωστον ἄλλοθεν — τὸ ὄνομα καὶ διορθοῖ εἰς *Σιμμίας* ἢ *Σίρρας* ! Ἐν τούτοις τὸν μακρινὸν πρόγονον τοῦ μακεδ. *Σίππας* δυνάμεθα, νομίζω, νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὑπὸ τὰ μυκην. si - ru₂ *Σίπυς ²³⁶ καὶ si - pa - ta - do *Σίπα* - .

58. **Σταδμέας** < *Σταθμέας* (Hoffmann, Russu). Εἰς τὴν Μυκην. μαρτυρεῖται τὸ προσηγορικὸν ta - to - mo *σταθμός* ²³⁷.

59. **Ταύρων** (Hoffmann, Russu) ²³⁸. Μυκην. ta - u - ro *Ταῦρος* ²³⁹ ἢ *Ταύρων*.

60. **Φιλώτας** (Hoffmann, Russu, Kalléris 292 κἀ.). Μυκην. pi - ro - ta - wo *Φιλωτάφων* ²⁴⁰.

Ἐπὶ τούτων παρατηροῦμεν ὅτι :

1. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω ²⁴¹ ὀνομάτων ἀπαντοῦν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους εἴτε τὸ πρῶτον εἴτε ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον καὶ ἐπομένως ταῦτα εἶναι ξένα εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἰωνικῆς - Ἀττικῆς, ὁπόθεν ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο ὁ «ἐξελληνισμὸς» τῶν Μακεδόνων !

231. Διὰ τὸ διπλοῦν μμ βλ. Hoffmann ἐν RE s.v. Makedonia 688 καὶ τελευταίως Masson ἐν Philologus 110 (1966), 252.

232. Landau 128, 174, 193· Voc. s.v. σίμος· Doria 245.

233. Landau 128, 174, 193· Voc. s.v. σίμος.

234. Landau 128, 174, 193.

235. Masson ἐν Philologus 110 (1966), 252 σημ. 4.

236. Landau 129, 236 [: Si - ru₂ könnte als + Σίπυς zu σιπύη (Ἄριστοφ. Ἰππ. 1296) «Brotshrank» gehören].

237. Voc. s.v. σταθμός.

238. Πβ. καὶ Ταυρίσκος (Russu).

239. Landau 134, 231· Ilievski ἐν Acta II 268.

240. Πβ. Landau 106· Doria 244. Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ βλ. Doria

244. Ἄλλα κύρια ὀνόματα παράγωγα ἢ σύνθετα ἀπὸ τοῦ φίλος βλ. ἐν Voc. s.v.

241. Ὅτι καὶ ἄλλα μακεδονικὰ κύρια ὀνόματα λανθάνουν ὑπὸ μυκηναϊκῆς λέξεως πρέπει νὰ θεωρῆται βέβαιον. Τὸ a-ke-ta π.χ. δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ὡς Ἀλκέτας, τὸ a-ke-ro ὡς Ἀγερρος κλπ.

2. Ἐλάχιστα ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων μαρτυροῦνται τὸ πρῶτον παρ' Ὀμήρῳ. Εἶχε δὲ παλαιότερον ὑποστηριχθῆ, ὅτι ταῦτα ἐδανείσθησαν²⁴² οἱ Μακεδόνες ἐκ τοῦ Ἑπous. Ἄλλ' ὅτι τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι ὀρθόν, ἀποδεικνύεται εὐκόλως : Τὰ οὐκ ὀλίγα μακεδονικὰ ὀνόματα, τὰ ἀναγνωσκόμενα νῦν καὶ εἰς τὰ μυκηναϊκὰ κείμενα, ἀμάρτυρα δ' ὅμως παρ' Ὀμήρῳ, ἀντικρούουν τὴν καὶ ἄλλως παράλογον περὶ δανείων θεωρίαν. Διότι παράλογον πράγματι θὰ ἦτο νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι οἱ Μακεδόνες εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ «ἐξελληνισθοῦν» θὰ ἐπέλεγον ἐκ τοῦ Ἑπous ὄχι ὀνόματα ἐκ τοῦ πλήθους τῶν εὐκλεῶν Ἑλλήνων ἠρώων ἀλλ' ὀνόματα ἀφανῶν Ἑλλήνων ἢ Τρώων, ἐνίοτε μάλιστα κάθε ἄλλο παρὰ εὐφημα.

Τὸ ὄνομα π.χ. **Πτολεμαῖος**, τὸ τόσον ἀγαπητὸν εἰς τοὺς Μακεδόνας, φέρει παρ' Ὀμήρῳ Ἑλλην. Ἄλλ' οὗτος εἶναι ἀσήμου πολεμιστοῦ ἄσημος πατὴρ ἀσήμου καταγωγῆς : «*Ἐδρυμέδων, υἱὸς Πτολεμαίου Πειραΐδαο*» (Δ 228)!

Ἀλέξανδρος πάλιν ὀνομάζεται εἰς τὸν Ὀμηρον ἀποκλειστικῶς ὁ Πάρις, ὁ εὐειδῆς ἀλλὰ δειλὸς υἱὸς τοῦ Πριάμου, ὃν ὁ ἀδελφὸς του

«... Ἐκτωρ νεῖκεσεν ἰδὼν αἰσχροῖς ἐπέεσσιν»

«*Δόσπαρι, εἶδος ἄριστε, γυναιμανές, ἠπεροπεντά,*

242. Βλ. τὰς σχετικὰς γνώμας συνειλεγμένας παρὰ Hoffmann 119-20 καὶ ἰδίᾳ παρὰ Kalléris 319-23. Αὐτόθι ἀντίκρουσις δι' ὀρθῶν ἐπιχειρημάτων τῶν περὶ «δανείων» γνώμων. Ὁπαδὸς τῆς περὶ δανείων θεωρίας φαίνεται νὰ εἶναι καὶ ὁ Ol. Masson (βλ. Annaire 1967/1968, 178-79). Ἀξίζει δὲ νὰ σημειωθῆ τοῦτο : οὗτος, δεχόμενος ὅτι μέγας μέρος τῶν μακεδονικῶν ὀνομάτων εἶναι ἀπλῶς ἑλληνικὰ ὀνόματα, διαπιστοῖ ὅτι τινὰ τῶν μακεδονικῶν μαρτυροῦνται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τόσον παρ' Ὀμήρῳ ὅσον καὶ εἰς τὰ μυκηναϊκὰ κείμενα. Μεταξὺ τῶν τελευταίων κατατάσσει τὰ Ἀλέξανδρος, Πτολεμαῖος καὶ Λάγος. Ἄτυχῶς ὁ Masson — δέσμιος προφανῶς τῆς γνώμης ὅτι ἡ Μακεδονικὴ εἶναι γλῶσσα συγγενῆς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ὄχι Ἑλληνικὴ διάλεκτος — δὲν ἠδυνήθη νὰ καρπωθῆ ἐκ τῆς ἀνωτέρω διαπιστώσεως καὶ ἐξ αὐτῆς ὀρμώμενος νὰ κατευθυνθῆ πρὸς ἔρευναν τοῦ θέματος τυχὸν ὑπάρξεως γενικωτέρας συγγενείας μεταξὺ Μακεδονικῆς καὶ Μυκηναϊκῆς διαλέκτου. Ἴδου τὸ σχετικὸν συμπέρασμά του : «Ces quelques exemples peuvent montrer que beaucoup de noms qui sont devenus à un moment ou un autre exclusivement macédoniens, ou bien presque uniquement macédoniens, sont à date ancienne des noms grecs tout à fait normaux, qui ont pu cesser d'être à la mode dans diverses parties du monde hellénique. Le problème reste de savoir quand et pourquoi les Macédoniens ont adopté en masse, dirait-on des noms grecs ; on sait que l'hypothèse d'une hellénisation des Macédoniens, pourtant satisfaisante à de nombreux points de vue, est fermement repoussée par les partisans d'une grécite originelle de la Macédoine. Il faut ajouter qu'un assez petit nombre de noms inexplicables dans la cadre de l'onomastique grecque semblent conserver la trace d'une couche anthroponymique vraiment indigène...».

αἰθ' ὄφελος ἄγονός τ' ἔμμεναι ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι·
καί κε τὸ βουλοίμην, καί κεν πολὸν κέρδιον ἦεν
ἢ οὕτω λώβην τ' ἔμμεναι καὶ ὑπόφιον ἄλλων.
ἢ πον καγχαλώσι κάρη κομόωντες Ἀχαιοί,
φάντες ἀριστεῖα πρόμον ἔμμεναι, οὐνεκα καλὸν
εἶδος ἔπ', ἀλλ' οὐκ ἔστι βίη φρεσὶν οὐδέ τις ἀλκή».

(Γ 38 κέ.· πβ. καὶ 428 κ.έ.)

Ἄν ἦτο λοιπὸν ποτὲ δυνατὸν ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς Ἀμύντας Α' — ἀργότερον δὲ καὶ ὁ Φίλιππος — νὰ ἐπιλέξῃ ἐκ τοῦ Ἔπους τὸ ὄνομα ἐνὸς Τρωός, τόσον «γενναίου» μάλιστα, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὸν υἱὸν του, τὸν ὁποῖον ἄλλως θὰ ἐπεθύμει ἀσφαλῶς νὰ ἴδῃ *«αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπέιροχον ἔμμεναι ἄλλων»!*

Τὸ αὐτὸ βεβαίως ἰσχύει καὶ διὰ τὰ **Κάσσανδρος, Κασσάνδρα** : εἰς τὸν Ὅμηρον **Κασσάνδρα** ὀνομάζεται ἀποκλειστικῶς ἢ μόνον *συμφορὰς προμαντεύουσα κόρη τοῦ Πριάμου*.

Καὶ δὲν περιττεύει ἴσως νὰ ὑπομνησθῇ ἐν προκειμένῳ ἡ πίστις ὄχι μόνον τῶν ἀρχαίων ἀλλ' ἀκόμη καὶ τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν μαγικὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματος! ²⁴³.

3. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν ἀπαντῶντων ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὴν Μακεδονικὴν καὶ Μυκηναϊκὴν διάλεκτον δὲν εἶναι ἀσήμαντος : ἐκ τῶν διακοσίων περίπου διασωθέντων μακεδονικῶν ὀνομάτων ἐκ πηγῶν τοῦ 5ου καὶ 4ου π.Χ. αἰ. τὰ τεσσαράκοντα καὶ πλεον εἶναι καὶ μυκηναϊκά! Ὁ ἀριθμὸς δ' οὗτος πράγματι ἐκπλήσσει, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐκ τῶν ἑπτακοσίων περίπου κυρίων ὀνομάτων τῶν ἀπαντῶντων παρ' Ὁμήρῳ, τὰ μαρτυρούμενα καὶ εἰς τὰ μυκηναϊκὰ κείμενα ἀνέρχονται μόλις εἰς ἑξήκοντα ^{243α}. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς—τηρουμένων βεβαίως τῶν ἀναλογιῶν — πρὸς τὴν Μυκηναϊκὴν συγγενεὺν περισσότερον ἢ Μακεδονικὴ διάλεκτος παρὰ ὁ Ὅμηρος, ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις περιγράφει τὸν μυκηναϊκὸν κόσμον καὶ κεῖται χρονικῶς πολὺ ἐγγύτερον εἰς αὐτόν!

243. Βλ. τὴν ἐνδιαφέρουσαν μελέτην τοῦ Δ. Β. Οἰκονομίδου, Ὅνομα καὶ ὀνοματοθεσία εἰς τὰς δοξασίας καὶ συνηθείας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Λαογραφία 20 (1962), 446 κέ.· πβ. καὶ Δ. Πετρόπουλου, Εὐφημισμοί, Ἑλληνικά 24 (1971), 337 κέ., ἰδίᾳ σ. 347-49.

243α. Docs 103 - 105,

III. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

Ἄλλὰ ποῦ ὀφείλεται ἡ διαπιστωθεῖσα, νομίζω, συγγένεια καὶ εἰς τὴν Φωνητικὴν καὶ εἰς τὴν Μορφολογίαν καὶ εἰς τὸ Λεξιλόγιον μεταξὺ Μακεδονικῆς καὶ Μυκηναϊκῆς διαλέκτου ; Ἀσφαλῶς ὄχι εἰς ἐπίδρασιν τῆς δευτέρας ἐπὶ τῆς πρώτης ἢ ἀντιστρόφως ²⁴⁴.

Ἡ ἀκόλουθος ἐρμηνεία φαίνεται εἰς ἐμὲ ὡς ἡ μόνη δυνατή.

Ἡ ἔρευνα δέχεται σήμερον ὅτι ἐκ τῶν Πρωτοελλήνων τὸ σύνολον τῶν Αἰολέων καὶ μέρος τῶν Ἀρκάδων κατῴκει ἐν Μακεδονίᾳ ²⁴⁵ κατὰ τοὺς περὶ τὸ 2200/2100 — 1900 π.Χ. χρόνους. Χαρακτηριστικὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ὁ κατωτέρω ἱστοριογεωγραφικὸς Χάρτης ²⁴⁶, σχεδιασθεὶς ὑπὸ τοῦ καθηγ. Μιχ. Σακελλαρίου.

Περὶ τὸ 1900 π.Χ. οἱ Πρωτοέλληνες οὗτοι ἤρχισαν κατερχόμενοι. Τμήμα δ' ὅμως τούτων, ὡς ἦτο φυσικόν, παρέμεινεν ἐν Μακεδονίᾳ : εἶναι ἀκριβῶς αὐτοὶ οἱ ὅποιοι κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ὀνομάζονται ²⁴⁷ **Μακεδόνες !**

244. Τὸ ἔθνικόν *ri—we—ri—a—ta* Πιτφεριάτας (βλ. Landau 107, 183, 221· Μοργουργο s.v.) δεικνύει σχέσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Μακεδονίας. Ὡσαύτως ἡ ἐμφάνισις Μυκηναϊκῆς ἀγγειοπλαστικῆς εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ ΝΔ Μακεδονίαν (βλ. Hammond 290 κέ.). Ἄλλὰ ταῦτα βεβαίως δὲν ἀρκοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὴν διαπιστωμένην μεγάλην συγγένειαν.

245. Περὶ τῆς Μακεδονίας ὡς κοιτίδος τῶν Πρωτοελλήνων βλ. Κεραμόπουλον 41 κέ.· βλ. καὶ Georgiev, Strat. 402, 403· καὶ ἰδίᾳ Hammond 252, 271 κέ.· αὐτόθι 269 κέ. ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαι διαπιστώσεις α) περὶ τοῦ χώρου τὸν ὅποιον κατέλαβον οἱ ἀπὸ Βορρᾶ κατελθόντες Ἕλληνες, ἐκτεινόμενου καὶ εἰς τὴν σημερινὴν Ἀλβανίαν καὶ Γιουγκοσλαβίαν, καὶ β) περὶ τοῦ χρόνου ἀναπτύξεως τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων, τοποθετουμένου μεταξὺ τοῦ 2600 καὶ 1900 π.Χ.

246. Παρατίθεται ὡς ἀκριβῶς ἔχει εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τ. Α (1970) σ. 364. Ἐλπίζω νὰ δεῖξω ἀλλαχού ἐπὶ τῇ βάσει βεβαίως μελέτης γλωσσικῶν στοιχείων ὅτι ἡ κοιτίς τῶν Πρωτοελλήνων ἐξετείνετο πιθανότατα πολὺ βορειότερον καὶ ἀνατολικώτερον.

247. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὴν τοιαύτην περίπου καταγωγὴν τῶν Μακεδόνων εἶχεν εἰκάσει μεταξὺ ἄλλων ὁ Κεραμόπουλος 40 κέ. καὶ ὁ καθηγ. Γσοπανάκης. Παραθέτω τὸ σχετικὸν χωρίον ἐκ τῆς ἐξόχως ἐνδιαφερούσης προσφάτου μελέτης τοῦ τελευταίου. Γράφει : «Συνδυάζοντας τὰ ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα μὲ τὰ πολὺ λίγα γλωσσικὰ ἀποκοτῶμε ἴσως μίαν ἀμυδρὴ ἔνδειξη ὅτι οἱ Μακεδόνες ἀποτελοῦν ἓνα τμήμα τοῦ ἀρχαικοῦ κύματος ποῦ ἦρθε εἰς τὴν Ἑλλάδα, κι' ἔμειναν εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ τοῦ πρώιμου Ἑλληνισμοῦ, ἓνα ἔθνικὸ καὶ γλωσσικὸ ὑπόλειμμα ποῦ ἀνακατεῦθηκε μερικοὺς αἰῶνες ἀργότερα μὲ προδωρικὰ φύλα καὶ διατήρησε τὴν ἀνάμνησιν τῆς κοινῆς καταγωγῆς μέσα ἀπὸ τοὺς μύθους καὶ εἶχε τὴν ἰδίαν ἀρχαικότητα στοὺς θεσμούς καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν, σὰν τοὺς Κυπρίους καὶ τοὺς Ἀρκάδες τότε, σὰν τοὺς Ποντίους, Κυπρίους καὶ τοὺς Τσάκωνες καὶ

Μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐρμηνεύεται κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ γλωσσικὴ συγγένεια τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ὄχι μόνον πρὸς τὴν Μυκηναϊκὴν — αἰολιστὶ ²⁴⁸ ὠμίλουν οἱ Μυκηναῖοι! — καὶ τὴν Αἰολικὴν ²⁴⁹ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Ἀρκαδοκυπριακὴν καὶ γενικώτερον πρὸς διαλέκτους χαρακτηριζόμενας δι' ἀρχαῖκόν γλωσσικὸν ὑπόστρωμα.

Ἡ τοιαύτη συγγένεια εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ ²⁵⁰ εἰς τὸν χῶρον τοῦ λεξιλογικοῦ θησαυροῦ. Οὕτως ἡ ὑπαρξὶς ὁμοίων λέξεων ἢ τύπων λέξεων ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Μακεδονικὴν καὶ τὰς ἐν λόγῳ διαλέκτους, ἦτις συνήθως ἐξέπλησσε μέχρι σήμερον τοὺς ἐρευνητάς, ἐρμηνεύεται νῦν διὰ τῆς ἀνωτέρω θεωρίας ἄριστα.

Ἴδου ὀλίγα παραδείγματα.

1. **Ἄερες**: *ἔθνος Τροϊζήνα κατοικοῦντες. καὶ ἐν Μακεδονίᾳ γένος τι. καὶ ὄρνεά τινα*. Ἡσύχιος (Latte).

2. **ἀμαλή**. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ παρ' Ὀμήρῳ (υ 14, X 310) ἀλλὰ καὶ ὡς μακεδονικὴ. Κατὰ τὸ Μ. Ἐτυμ. 76,39: «*ἀμαλή· ἢ ἀπαλή. ἡ δὲ λέξις Μακεδόνων*» ²⁵¹.

3. **Ἀμύντας** ἐν Μακεδονίᾳ (*Hoffmann, Russu, Kalléris* 291, 292, 293). Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ὄνομα ἀνεγνώσθη νῦν ²⁵² εἰς κορινθιακὴν ἐπιγραφὴν τοῦ 8ου - 7ου π.Χ. αἰ., «*Ioīn du domaine macédonien*», ὡς ἀναγνωρίζει ὁ Masson ²⁵³.

4. **Βάλλαι**. Ὄνομα μακεδονικῆς πόλεως ²⁵⁴. Δὲν ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα

τοὺς Ἑλληνόφωνους τῆς Κάτω Ἰταλίας σήμερα. Καὶ ἦταν φυσικὸ νὰ τοὺς συνοδεύουν οἱ ἴδιες παρεξηγήσεις καὶ ἄγνοιες ποὺ συνοδεύουν καὶ σήμερα τὶς ὁμάδες ποὺ ἀναφέραμε καὶ τὶς διαλέκτους τους.» (σ. 339).

248. Ἐδειξε τοῦτο διὰ σειρᾶς μελετῶν ὁ Ἰταλὸς καθηγ. Gallavotti· βλ. SMEA 5 (1968), 42 κέ· αὐτόθι σ. 44 σημ. 1 ἢ παλαιότερα βιβλιογραφία.

249. Τὴν συγγένειαν τῆς Μακεδονικῆς πρὸς τὴν Αἰολικὴν ὑπεστήριξεν, ὡς γνωστόν, ὁ Hoffmann· βλ. ἰδίᾳ σσ. 114 - 15 καὶ 255, ὅπου συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι «*das Makedonische ist ..., der Schwesterdialekt des Thessalischen*» (ὑπογραμμίζει ὁ Hoffmann).

250. Διὰ τὴν εἰς τὴν Φωνητικὴν καὶ Μορφολογίαν συγγένειαν πβ. ἀνωτέρω, ὅπου ὁ λόγος περὶ τῶν κοινῶν φωνητικῶν καὶ μορφολογικῶν στοιχείων εἰς τὴν Μακεδονικὴν καὶ Μυκηναϊκὴν.

251. Hoffmann 52· Kalléris 95.

252. Masson ἐν *Annuaire* 1970/1971 σ. 216 - 217.

253. Αὐτόθι.

254. Τὰς μαρτυρίας περὶ τοῦ ὀνόματος βλ. εἰς Geyer ἐν RE s. v. Makedonia 660 καὶ A. Κεραμοπούλου, *Volustana - Βάλλας* στενά, ΠΑΑ 6 (1931), 314 κέ· αὐτόθι καὶ περὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς πόλεως.

ἡ ἔτυμολογία τοῦ ὀνόματος²⁵⁵. Σημασίαν ἔχει ὅτι «βᾶλλαι» ἐκαλοῦντο οἱ «βαθμοὶ ὑπὸ Κυπρίων» κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἑσυχίου²⁵⁶ καὶ ὅτι, ἐπομένως, ἐκ τοῦ προσηγορικοῦ τούτου ἠδύνατο νὰ προκύψῃ τὸ μακεδονικὸν τοπωνύμιον²⁵⁷.

5. **δρῆγες**. Οὕτως ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Μακεδόνων οἱ στρουθοὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἑσυχίου: «δρῆ(γ)ες· στρουθοί. Μακεδόνες» Schm. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μακεδονικοῦ τύπου ἐρμηνεύονται βεβαίως εὐκόλως τὰ λήμματα τῶν παρὰ τῷ αὐτῷ Λεξικογράφῳ ἀπαντωσῶν γλωσσῶν:

α) *δίρηγες· στρουθοί* Schm.

β) *δίγηρες· στρουθοί* Schm.

γ) *δηγήρες· στρουθοί* Schm.

Ἐκ τούτων τὸ μὲν *δίρηγες* προέκυψε βεβαίως ἐκ τοῦ *δρῆγες* κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ συνοδίτου φθόγγου *ι*²⁵⁸, τὸ δὲ *δίγηρες* — *δηγήρες* (= *δίγηρες*) ἐκ τοῦ προηγουμένου κατ' ἀντιμετάθεσιν τῶν *ρ* - *γ*²⁵⁹.

Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποίους τόπους ἐγένετο χρῆσις τῶν τύπων *δίρηγες* καὶ *δίγηρες* (= *δρῆγες*). Βέβαιοι δ' ὅμως εἶναι ὅτι *δίρηγας* (= *δρῆγας*) ἐκάλουν καὶ οἱ Ἑλλεῖοι τοὺς στρουθοὺς: Παρ' Ἀθηναίῳ IX 392a ἀναγινώσκειται: «Ἑλλεῖοι δὲ καλοῦσι τοὺς στρουθοὺς *δειρητας*, ὡς *Νίκανδρος φησιν ὁ Κολοφώνιος*». Ὅτι δ' ὑπὸ τὸ ἐσφαλμένως παραδοθὲν *δειρητας* λανθάνει ἡ λέξις *δίρηγας* παρετηρήθη ἤδη²⁶⁰.

255. Ὁ Kalléris 301 σημ. 3, θεωρεῖ τὸ ὄνομα ἑλληνικὸν ἀλλ' ἀμφιβόλου ἔτυμολογίας. Ὁ Georgiev 191, σχετίζει πρὸς τὸ ἐπίθετον βάλις «λευκός» ἐκ ρ. *bhal—«λευκός». Πιθανώτερον, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ λέξις εἶναι τῆς αὐτῆς ρίζης, ἐξ ἧς καὶ τὸ λατ. *vallis* «κοιλιάς» = ἑλλην. *Fάλις > Ἑλλίς (βλ. Pokorny 1142). Ἡ αὐτὴ ρίζα πιθανῶς ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν, ὅπου ὁ Georgiev, Strat. 399, ὡς ἀκολούθως ἀναγινώσκει καὶ ἐρμηνεύει τὸ *wa-re-u-ka-ra* = Fάλε(ι) ὑγρᾶ, δοτ. τοπ. τοῦ Fάλις ὑγρᾶ «la vallée humide». Βλ. τὸν αὐτὸν ἐν Acta II 378. Ἡ σημασία τοῦ κυπριακοῦ προσηγορικοῦ βᾶλλαι καὶ ἡ θέσις τῆς πόλεως, ἑκείνης κατὰ τὸν Κεραμόπουλον (ἐνθ' ἀν.) εἰς τὴν νοτίαν ἐκβολὴν τοῦ στενοῦ τοῦ Σαρανταπόρου, ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἔτυμολογίαν αὐτῆν.

256. s. v. βᾶλλαι· πβ. καὶ B e c h t e l I 423.

257. Πβ. τὸ παρὰ Πανσ. II 38,4 τοπωνύμιον Ἄπὸβαθμοι.

258. Περὶ τοῦ φαινομένου πβ. S c h w y z e r, 277-9· εἰδικώτερον βλ. Β. Φάβη, Ἀνάπτυξις φωνήεντος ὡς συνοδίτου φθόγγου. ἀκμήν - ἀκμή - ἀκόμη, Byzant.—Neugr. Jahrb. 18 (1945 - 49), 15.

259. Περὶ τοῦ φαινομένου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἀρχαία καὶ νέα, βλ. ἀντιστοιχ. S c h w y z e r, 268-9· Β. Φάβη, Μετάθεσις καὶ ἀντιμετάθεσις φθόγγων ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ μετ' ἀναφορᾶς εἰς τὴν ἀρχαίαν, ΛΔ. I (1939), 89 - 142 καὶ 2 (1940), 75 - 122.

260. H o f f m a n n 47 - 48· πβ. καὶ K a l l é r i s 159 - 160.

6. **ζέρεθρον.** Κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐσταθίου *ζέρεθρον* ἐκάλουν οἱ Μακεδόνες τὸ βάραθρον: (αὐτὸ δὲ *βέρεθρον κοινῶς μὲν βάραθρον, κατὰ Μακεδόνας δὲ φασὶ καὶ ζέρεθρον λέγεται*)²⁶¹· καὶ ἄλλαχού: (ὅτι δὲ τὸ *βέρεθρον ζέρεθρον Μακεδόνες φασί, καὶ ἄλλαχού δηλοῦται*)²⁶².

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος (VIII 389) ὁμοίως ἐκάλουν οἱ Ἄρκαδες τὰ βέρεθρα: «... τῶν βερέθρων, ἃ καλεῦσιν οἱ Ἄρκαδες *ζέρεθρα*...».

Ἡ ἀνωτέρω σαφεστάτη μαρτυρία τοῦ Εὐσταθίου ἐθεωρήθη ὑποπτος — κακῶς βεβαίως — ὑπὸ πολλῶν ἐρευνητῶν²⁶³, μάλιστα δέ, ὡς ἄλλωστε θ' ἀνεμένετο, ὑπὸ τῶν ἀρνούμενων τὴν ἐλληνικότητα τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου. Ποίαν θέσιν — ἐσκέπτοντο οἱ τελευταῖοι — θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη εἰς τὴν «βάρβαρον» Μακεδονίαν ὁ ἀρχαιοπινέστατος τύπος *ζέρεθρον*, μαρτυρούμενος μάλιστα καὶ ἐκ μιᾶς κατ' ἐξοχὴν συντηρητικῆς διαλέκτου, τῆς Ἀρκαδικῆς; Ἄλλ' ἡ ἐπιβίωσις τοῦ αὐτοῦ τύπου λέξεως εἰς τὴν Μακεδονικὴν καὶ τὴν Ἀρκαδικήν, ἦτοι εἰς δύο ἀδελφὰς — ὡς ἐδείχθη — διαλέκτους, γεωγραφικῶς δὲ ἱκανῶς ἀπομεμονωμένας, εἶναι βεβαίως φυσικωτάτη! Ὅρθῃ ἐπομένως καὶ ἐξόχως χρήσιμος ἡ μαρτυρία τοῦ Εὐσταθίου.

7. **Ἰλαξ.** Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡσυχίου οὕτως ἐκάλουν οἱ Μακεδόνες τὴν πρίνον: (*Ἰλαξ· ἡ πρίνος, ὡς Ῥωμαῖοι καὶ Μακεδόνες*). (Latte) Ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα σύμφυρσις τῶν γλωσσῶν:

Ἰλαξ· ἡ πρίνος, Μακεδόνες» καὶ (*Ἰλεξ· ἡ πρίνος, Ῥωμαῖοι*) ὑπεστηρίχθη ἤδη²⁶⁴.

Ἄλλωστε ἡ αὐτὴ λέξις καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ μαρτυρεῖται ἐκ τῆς Ἡλείας καὶ ἐκ τῆς Λακωνίας· κατὰ τὴν μαρτυρίαν καὶ πάλιν τοῦ Ἡσυχίου: (*ἀδίλαξ· ἡ ἀρία, τὸ φυτόν. Λάκωνες*) (Latte) καὶ: (*αφίλαξ· δρυὸς νέος*).

261. Comm. ad Hom. μ. 94 p. 1715,38.

262. Αὐτόθι Θ 14 p. 695,34.

263. Οὕτως ὁ τύπος *ζέρεθρον* ἀναγράφεται ἀποκλειστικῶς ὡς ἀρκαδικὸς ὑπὸ τῶν P i s a n i 13· B o i s a c q s. v. βάραθρον· L. S. J. s. v. ζέρεθρον· S c h w y z e r I 533· C h a n t r a i n e, Grammaire Homérique I 114 καὶ Dictionnaire s. v. βάραθρον· P o k o r n y 474· F r i s k s. v. βάραθρον.

Μετ' ἐπιφυλάξεως θεωρεῖται ἀρκαδικὸς καὶ μακεδονικὸς ὑπὸ τοῦ H o f f m a n n 38 - 39, 233 σημ. 2, 247· πβ. καὶ R E s. v. Makedonia 692. Ὁ H e r w e r d e n s. v. ἀπλῶς παραθέτει τὰς μαρτυρίας τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Εὐσταθίου καί, τέλος, ὁ K a l l é r i s 181 μόνος, ἐξ ὅσων γνωρίζω, ὑποστηρίζει, μετ' ἐπαρκοῦς μάλιστα αἰτιολογίας, ὅτι ὁ τύπος *ζέρεθρον* ἦτο ἐν χρήσει τὸσον ἐν Μακεδονίᾳ ὅσον καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ.

264. Βλ. τὰς ὀρθὰς παρατηρήσεις τοῦ K a l l é r i s 190.

Ἡλεῖοι». Οἱ τύποι *δίλαξ* καὶ *φίλαξ* ὁμιλοῦν σαφῶς περὶ ὑπάρξεως ἀρχικοῦ F²⁶⁵, ὅπερ ἀπλούστατα ἐξέπεσεν εἰς τὸ μακεδονικὸν (F) *ίλαξ*!

8. *iv* = *én*. Ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς δεικνύει ἡ λέξις *ινδέα* (βλ. ἀνωτέρω σ. 12). Ὅμοίως ἐν Ἀρκαδίᾳ²⁶⁶, Κύπρῳ²⁶⁷, Κρήτῃ²⁶⁸ καὶ Παμφυλίᾳ²⁶⁹.

9. *σιγύννη*. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου V9 «*σιγύννας δ' ὦν καλέουσι... Κύπριοι τὰ δόρατα*»²⁷⁰.

Ἄλλ' ἡ αὐτὴ λέξις εἶναι καὶ μακεδονικῆ· κατὰ τὴν Σούδαν: «*σιγύννη καὶ σιγύννος· τὰ δόρατα παρὰ Μακεδόσιν*». Καὶ ἀσφαλῶς ὁ γνωρίζων τὴν ἐπὶ χιλιετηρίδας ἀδιάκοπον γλωσσικὴν καὶ ἐθνικὴν παράδοσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον δὲν ξενίζεται πληροφορούμενος ὅτι ἡ λέξις αὕτη ζῆ μέχρι σήμερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν²⁷¹. Καὶ ὀρθότατα βεβαίως ὁ καθηγ. Τσοπανάκης ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τῆς λέξεως ἐν Ῥόδῳ συμπεραίνει ὅτι «ἢ λ. ἦταν γνωστὴ καὶ στὴν Ῥόδο (ὅπως δηλ. εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Κύπρον) ἀπὸ τὸ ἴδιο ἀχαικὸ - μυκηναϊκὸ ὑπόστροφω»²⁷².

10. Εἰς τὰ ἀνωτέρω²⁷³ προσθετέον καὶ ἐν παράδειγμα εἰλημμένον ἐκ τῆς σημερινῆς προφορικῆς παραδόσεως! Τὸ ρ. *μπλάζω* (< *ἐμπλάσσω*, ἰων. - ἀττ. *ἐμπλήσσω* - ττω) = «συναντῶ ξαφνικὰ κάποιον, πέφτω ἐπάνω σὲ κάποιον»²⁷⁴, ὅπερ ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφήν καὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν σφάζεται μέχρι σήμερον εἰς τὴν Μακεδονίαν²⁷⁵ καὶ τὴν Κύπρον²⁷⁶. Εἰς τὴν λέξιν αὕτην ἀντικατοπτρίζεται ἀδιάκοπος ἐθνικὴ παράδοσις τεσσάρων χιλιετηρίδων!

265. Αὐτόθι 190.

266. B e c h t e l I 342.

267. Αὐτόθι I 410, 440.

268. Αὐτόθι II 766. Ὄρθως βεβαίως ἀποδίδεται εἰς ἐποικούς ἐκ Πελοποννήσου.

269. Αὐτόθι II 819.

270. Λοιπὰς μαρτυρίας βλ. εἰς H o f f m a n n 68· αὐτόθι 68 - 69 ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαι παρατηρήσεις περὶ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως ταύτης ἐν Κύπρῳ καὶ Μακεδονίᾳ. Πβ. καὶ K a l l é r i s 260 - 62. Περὶ τῆς προελεύσεως τῆς λέξεως βλ. H a a s ἐν Ling. Balk. III, 2 (1961), 52 κέ.

271. Βλ. Τ σ ο π α ν á κ η 347.

272. Αὐτόθι 347 - 48.

273. Τὰ παραδείγματα δύνανται βεβαίως νὰ αὐξηθοῦν· πβ. καὶ K a l l é r i s 287.

274. Τὸ παράδειγμα τοῦτο προσήγαγεν εἰς τὴν ἔρευναν ὁ καθηγ. Τ σ ο π α ν á κ η ς 348, εἰς τὸν ὅποιον βεβαίως ἀνήκει καὶ ἡ ἀνωτέρω ὀρθοτάτη ἐρμηνεία.

275. Τ σ ο π α ν á κ η ς 348.

276. Αὐτόθι. Γράφει ὁ συγγρ. «Εἶναι κι' ἐδῶ περίεργο ὅτι τὸ ρῆμα σώζεται καὶ στὴν Κύπρῳ μὲ τὴν ἴδια σημασίαν». Ἄλλὰ τοῦτο, νομίζω, κατόπιν τῶν ὄσων ἐλέχθησαν εἰς τὰ προηγούμενα, δὲν εἶναι πλέον «περίεργο».

IV. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ: Η ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ —
ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ: ΟΙ ΓΝΗΣΙΩΤΕΡΟΙ ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΠΡΩΤΟΕΛΛΗΝΕΣ

Ἄλλ' ἢ ἐπὶ τῇ βάσει ἀποκλειστικῶς γλωσσικῶν στοιχείων διατυπωθεῖσα ἀνωτέρω θεωρία ὀδηγεῖ περαιτέρω. Ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος ἀποδεικνύεται :

A. ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων : ἕως οὗ οἱ Αἰολεῖς καὶ οἱ Ἀρκάδες, οἵτινες ἤρχισαν νὰ κατέρχονται ἀπὸ τῆς Μακεδονίας περὶ τὸ 1900 π.Χ., ἐγκατασταθοῦν μονίμως εἰς τοὺς τόπους τῶν, ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος, ἤτοι ἡ διάλεκτος τῶν παραμεινάντων ἐν Μακεδονίᾳ Αἰολέων καὶ Ἀρκάδων, εἶχεν ἤδη διαμορφωθῆ.

B. ἡ ἀμιγεστέρα : ἡ τελεία ἁφομοίωσις τοῦ προελληνικοῦ στοιχείου τῆς Μακεδονίας εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ κατὰ τὴν ἐπὶ αἰῶνας διαμονὴν ἐν αὐτῇ τοῦ κυρίου ὄγκου τῶν Πρωτοελλήνων. Ἀντιθέτως οἱ ἀδελφοὶ τῶν παραμεινάντων ἐν Μακεδονίᾳ Αἰολεῖς καὶ Ἀρκάδες, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1900 π.Χ καὶ ἐντεῦθεν ἤρχισαν κατερχόμενοι, μειούμενοι ἐκ τῶν συνεχῶν πολέμων καὶ ἀπλωθέντες εἰς πολὺ εὐρύτερον γεωγραφικὸν χῶρον — ἀπὸ Θεσσαλίας μέχρι Κρήτης καὶ Κύπρου! — ὑπέστησαν μεγαλυτέραν μετὰ τῶν ἐντοπιῶν ἀνάμειξιν, ἀντικατοπτριζομένην βεβαίως καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν²⁷⁷ : πλῆθος προελληνικῶν τοπωνυμίων ἀπαντᾷ εἰς τὰς κάτω τῆς Θεσσαλίας περιοχάς, ἐνῶ ἀνύπαρκτα εἶναι ταῦτα εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὡς ἄλλωστε καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον, ὅχι βεβαίως κατὰ τὴν ἰδικὴν μου μόνον γνώμην ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀρθοτάτην διαπίστωσιν καὶ ἄλλων, μάλιστα δὲ τοῦ Βουλγάρου γλωσσολόγου Georgiev²⁷⁸.

Ἡ ἀνάμειξις ἐξ ἄλλου τῆς Μακεδονικῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν διαλέκτων ἠμποδίσθη ἔνεκα κυρίως τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Μακεδονίας.

277. Παραλείπω βεβαίως τὰς ἐκ τῶν συγγραφέων σχετικὰς μαρτυρίας περὶ ἀναμειξεως τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν Προελλήνων, ἐξ ὧν χαρακτηριστικότερα ἡ περὶ Κρήτης παρ' Ὀμήρῳ (τ. 175 κέ.) :

*« ἄλλη δ' ἄλλον γλῶσσα μεμιγμένη ἔν μὲν Ἀχαιοὶ
ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες
Λωρῆες τε τριχάκιες δίοι τε Πελασγοί».*

278. G e o r g i e v, Strat. 402, 403. Γράφει ἐν σ. 402 : «Le fait important que dans la région de la Grèce actuelle du Nord-Ouest on ne trouve pas de toponymes préhelléniques, mais presque exclusivement des toponymes grecques archaïques est la preuve que c'est cette région qui a été la patrie primitive des Protogrecs.» καὶ ὀλίγον ἀνωτέρω : «En Épire, en Thessalie occidentale et septentrionale et en Piérie on ne trouve pas de toponymes préhelléniques».

Γ. ἡ πλέον συντηρητικὴ²⁷⁹ : ἡ ιδιότης αὕτη ὀφείλεται εἰς τοὺς προηγουμένους λόγους καὶ συγχρόνως εἰς τὴν ἐπὶ μέγα χρονικὸν διάστημα (ἀπὸ τοῦ 1900 π.Χ. μέχρι καὶ τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. περίπου) ἀπομόνωσιν τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἑλληνοφώνου κόσμου, ὀφειλομένην καὶ εἰς ἄλλους λόγους²⁸⁰ ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γεωγραφικὴν φύσιν²⁸¹ τῆς χώρας.

Εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦτον τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ὀφείλεται ἡ βραδυτάτη ἐξέλιξις ταύτης καὶ ἡ ἐπιβίωσις εἰς αὐτὴν παναρχαίων λέξεων — ἐσχηματισμένων, ἐννοεῖται, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης — σπανιωτάτων ἢ καὶ ἀμαρτύρων εἰς τὰς λοιπὰς ἑλληνικὰς διαλέκτους.

Ἴδου τινὰ παραδείγματα :

1. ἄβαγνα κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἑσυχίου ἐκάλουον οἱ Μακεδόνες τὰ ῥόδα : «ἄβαγνα» ῥόδα Μακεδόνες». Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἐπαινελημμένως ἀπησχόλησε τοὺς ἐρευνητάς.

Ὁ Fick²⁸² θεωρεῖ ἑλληνικὴν τὴν λέξιν παράγων ἐκ τοῦ *ἄFay - να < ἀάζω = πνέω.

Ὁ Hoffmann 41 σημ. 9 κρίνει ἀδύνατον τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Fick τόσον διὰ φωνητικὸς ὅσον καὶ διὰ σημασιολογικοὺς λόγους, συμπεραίνει δ' ὅτι ἡ λέξις δὲν εἶναι ἑλληνικὴ (αὐτόθι 41 καὶ RE.s.v. Makedonia 694), ἀλλ' οὐδεμίαν ἐρμηνεῖαν προτείνει περὶ ταύτης. Πάντως ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι σχετίζει τὴν λέξιν ἄβαγνα πρὸς χωρίον τοῦ Ἡροδότου (VIII 138), ὅπου περιγράφονται τὰ «ὄδμη ὑπερφέροντα» μακεδονικὰ ῥόδα.

Ὁ Kretschmer²⁸³ κρίνων τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Fick ὡς «wenig einleuchtend» θεωρεῖ τὴν μακεδονικὴν λέξιν θρακικὸν δάνειον καὶ σχετίζει πρὸς τὸ φρυγικὸν κύριον ὄνομα ἸΑγνις — ἸΥαγνις = Γάγνις, ἀλλ' οὐδεμίαν καὶ οὗτος ἐρμηνεῖαν προτείνει.

279. Ὁ συντηρητικὸς χαρακτῆρ τῶν Μακεδόνων δὲν περιορίζεται βεβαίως μόνον εἰς τὴν γλῶσσαν· ἐντονος εἶναι οὗτος καὶ εἰς τὸν χῶρον τῶν θεσμῶν. Βλ. νῦν τὴν ἐνδιαφέρουσαν μελέτην τοῦ καθηγ. Μ α ρ ι ν ἄ τ ο υ, Mycenaean Elements within the Royal Houses of Macedonia, Μακεδονία 45 - 52· πβ. καὶ Κ ε ρ α μ ὀ π ο υ λ ο ν 39 κέ., ὅπου ὁ λόγος περὶ ἀχαϊκῶν ταφικῶν ἐθίμων ἐν Μακεδονίᾳ τὸν 6ον π.Χ. αἰ.

280. Π.χ. εἰς τοὺς συνεχεῖς κατὰ τῶν βαρβάρων γειτονικῶν λαῶν πρὸς τὰ Β καὶ ΒΑ πολέμους. Ἄλλους λόγους βλ. εἰς Κ ε ρ α μ ὀ π ο υ λ ο ν 41.

281. Πβ. περὶ ταύτης Κ ε ρ α μ ὀ π ο υ λ ο ν καὶ ἰδίᾳ Η α μ μ ο ν δ 252, 271· ἐν σ. 252 γράφεται ἐπὶ λέξει : «... Macedonia was a backwater generally stagnant and shut off from outside influences...».

282. KZ 22 (1874), 193.

283. Glotta 3 (1911), 157.

Ἄ Thumb²⁸⁴ ἀρκεῖται νὰ σημειώσῃ ὅτι εἶναι τελείως ξένη («*völlig fremdartig*») οὐδεμίαν ἐτυμολογίαν προτείνων.

Ἄ Pisani 25 σημ. 3 θεωρεῖ ἐλληνικὴν τὴν λέξιν ἔχουσαν β' συνθετικὸν τὸ ὄνομα φυτοῦ ἄγνος. Ἄλλ' οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ α' συνθετικοῦ.

Ἄ Kalléris 66 κέ. ἀσχολεῖται ἐκτενῶς περὶ τὴν λέξιν· παραθέτει καὶ κρίνει τὰς γνώμας τῶν παλαιότερων, ὁμιλεῖ περὶ τῶν ῥόδων τῆς Μακεδονίας, προσάγει χρησίμους μαρτυρίας περὶ τῶν ποικίλων ὀνομάτων, προελθόντων ἐξ ἐπιθέτων, τῆς λέξεως ῥόδον καὶ τέλος προτείνει — θεωρῶν, ἐννοεῖται, τὴν λέξιν ἐλληνικὴν — τὰς ἀκολουθοῦσας δύο ἐτυμολογίας, ἤτοι α) ἐκ τοῦ ἄβος ἢ ἄβδς (= νέος, νωπός) + ῥίζ. ἄκ - πβ. ἀκῆ = «*roses aux éripines tentres*» ἢ β) ἐκ τοῦ αὐτοῦ α' συνθετικοῦ + ῥίζ. ἄγ - τοῦ ἄγ - νυ - μι = «*roses fraîchement coupées*».

Ἄ Belardi (παρὰ Frisk III s.v.) παράγει ἐκ τοῦ * ἄ - **Γαγ** - .

Ἄ Frisk s.v. χαρακτηρίζει τὴν λέξιν σκοτεινοῦ ἐτύμου διερωτώμενος, ἐὰν ἔχη σχέσιν πρὸς τὸ φρυγικὸν κύριον ὄνομα Ἄγνις, Ἄγανις = *Fάγνις*.

Τέλος ὁ G. Neumann²⁸⁵ κατατάσσει τὴν λέξιν εἰς τὰς μὴ ἰνδοευρωπαϊκάς.

Νομίζω ὅτι ἡ προέλευσις τῆς λέξεως εἶναι διάφορος. Τὸ ἀπλούστερον καὶ συγχρόνως τὸ λογικώτερον εἶναι νὰ σκεφθῇ τις ὅτι τὰ ῥόδα ὀνόμασαν οἱ Μακεδόνες ἄβαγνα — ἄξιον σημειώσεως τὸ οὐδέτερον γένος καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο — διὰ τινὰ ἰδιαιτέραν ἰδιότητα τούτων. Τίς ἄρα γε ἦτο αὕτη; Τὸ ἀκόλουθον χωρίον τοῦ Ἡροδότου (VIII 138) εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρον : εἰς τὴν νοτίως τοῦ Βερμίου περιοχὴν «*φύεται αὐτόματα ῥόδα, ἐν ἕκαστον ἔχον ἐξήκοντα φύλλα, ὀδμῆ τε ὑπερφέροντα τῶν ἄλλων*»! Λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ χαρακτηριστικοῦ τῶν τούτου, τῆς ὑπερόχου τῶν ὀσμῆς, ἦτο φυσικώτατον ἐκ πάντων τῶν ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ φυομένων φυτῶν μόνον τὰ ῥόδα νὰ ὀνομασθοῦν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων **εὔσομα**! Διότι τοῦτο ἀκριβῶς ἐσήμαινεν ἡ λέξις ἄβαγνα συμφώνως πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴν τῆς ἀρχῆν. Ἡ ἐξέλιξις ἦτο ἡ ἀκόλουθος :

ἄβαγνα = αὔαγνα < * αὔαδνα < * αὔοδνα < * εὔοδνα = εὔσομα!

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω μεταβολαί, δι' ὧν τὸ * *εὔοδνα* ἐγένετο ἄβαγνα, ἐρμηνεύονται ἄριστα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Καὶ

α. τὸ ἐν ἀρχῇ ἄβ - δύναται νὰ ἀντιπροσωπεύῃ δίφθογγον **αὔ -** : ἡ λέξις, ὡς εἶδομεν, μαρτυρεῖται μόνον ἐκ τοῦ Ἡσυχίου· εἰς τὸ Λεξικὸν τοῦτο εἰσήχθη²⁸⁶, ὅτε εἶχεν ἤδη πραγματοποιηθῆ ἡ ἐξέλιξις *av -* > *αβ -*,

284. Handbuch der Griechischen Dialekte (Heidelberg 1909), σ. 8.

285. «Der Kleine Pauly» 3 (1969), 918.

286. Εἶναι γνωστὸν (πβ. Φάβη ν ἐν Ἄθηνᾶ 39 (1927), 221 - 2 καὶ ἐν

φαινόμενον μαρτυρούμενον ἐπιγραφικῶς ἤδη ἀπὸ τοῦ 3ου π.Χ. αἰ.²⁸⁷, ὡς βεβαίως δεικνύει ἡ ἀντίστροφος γραφή *ἐνδομον* = *ἔβδομον* κλπ.

β. ἡ τροπή **δν** > **γν** εἶναι γνωστή· πβ. Ἄφιγναῖος < Ἀφιδναῖος, γνόφος < δνόφος κλπ.²⁸⁸.

γ. ἡ ἀφομοίωσις **α-ο** > **α-α** εἶναι γνωστή· πβ. Φανοτεὺς > Φανατεὺς²⁸⁹.

δ. ἡ τροπή τῆς **ευ** - εἰς **αυ** - εἶναι ἐπιγραφικῶς μεμαρτυρημένη ἐκ τῆς Ἀρκαδίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 369/368 π.Χ.· π.χ. ὄρος *Ἀθκλίειας* < *Εὐκλέειας*²⁹⁰. Πβ. καὶ τὰ ἐκ Θήρας : *εὐνοίας* > *αὐνοίας*, *εὐεργέτας* > *αὐεργέτας*, *Εὐήμερος* > *Αὐήμερος*²⁹¹ κλπ.²⁹².

Τὸ — ἐπίθετον βεβαίως ἀρχικῶς — ***εὐδονον** εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ **εὐ** + ***δδνός**. Τὸ β' συνθετικὸν ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ θέματος **δδ** - τοῦ **ρ**. **δζω** (πβ. **δδ** - **μῆ**) διὰ τῆς καταλήξεως - **νός**, συνήθους εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν πρὸς σχηματισμὸν ἐπιθέτων ἐκ ῥηματικοῦ θέματος²⁹³· π.χ. *ἀγανός* < *ἄγαμαι*, *ἀγνός* < *ἄζομαι*, *σπερχνός* < *σπέρχω*, *στεγνός* < *στέγω*, *δύστηνος* < *ἴστημι*, *αἰδνός* < *ιδεῖν*, *ἀλαπαδνός* < *ἀλαπάζω* κλπ.²⁹⁴.

Ἐσήμαινεν ἐπομένως ἡ λέξις ***εὐδονον** (ἐνν. ῥόδον) ὅτι καὶ τὰ ἐπίθετα *εὐδομον* - *εὐσομον*, *εὐδώης*.

Ὅτι δ' ἦτο δυνατόν διὰ τῆς λέξεως ***εὐδονον** — ἐπίθετον κατ' ἀρχάς, ὡς ἤδη εἶπομεν, οὐσιαστικοποιηθὲν ἐν συνεχείᾳ — νὰ ὀνομασθῆι τὸ *ῥόδον*, εἶναι αὐτονόητον. Ἡ δὲ ἀρχαία Ἑλληνικὴ προμηθεύει ὠραῖον παράλληλον : κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τιμαχίδου **εὐομφρον** ἐκάλουν οἱ

ΛΔ 5 (1950), 53, 118 - 119) ὅτι μέχρι τοῦ 15ου αἰ. εἰσήγοντο εἰς τὸ Λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου λέξεις. Περὶ δὲ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν γραμμάτων **β** καὶ **ν** εἰς τὸ Λεξικὸν τοῦτο βλ. Φάβην ἐν ΛΔ 5 (1950), 54, 69, 73. Πβ. ἄλλωστε παρὰ Hoffmann 6 τὸ *Σαυάζιος* - *Σαβάζιος*! ἐξ ὧν βεβαίως ὁ ἀρχικὸς τόπος εἶναι ὁ μετὰ τοῦ **ν**· περὶ τῶν ποικίλων τύπων τοῦ ὀνόματος βλ. ἐν Roscher, Lexikon IV 232 - 233.

287. Πβ. Schwyzer 198.

288. Βλ. Schwyzer 208· Lejeune 68. Ἀξία σημειώσεως ἡ παρατήρησις τοῦ Lejeune «A date ancienne le grec admet le groupe—δν—; à date récente, il semble tendre à l'éviter». Πβ. τέλος Rui Pérez ἐν Acta I 152.

289. Πβ. Schwyzer 256.

290. Kretschmer ἐν Glotta 9 (1918), 213· Bechtel I 318.

291. Kretschmer ἐν Glotta 9 (1918), I 213.

292. Ἄλλα παραδείγματα ἐξ ἄλλων τόπων βλ. εἰς Schwyzer 198.

293. P. Chantraine, La formation des noms en Grec Ancien (Paris 1933/1968), 193.

294. Αὐτόθι.

Ἄρκάδες τὸ ρόδον: «*Τιμαχίδας δὲ ἐν τοῖς Δείπνοις τὸ ρόδον φησὶ τοὺς Ἄρκάδας καλεῖν εὖομφον*²⁹⁵ ἀντὶ τοῦ εὖοσμον». (Ἀθῆν. XV 682 c). Τὸ ἐρμηνεῦμα «εὖοσμον» εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴν προέλευσιν τῆς λέξεως **εὖομφον** < εὖ + ὄμφη = ὄσμη· πβ. τὰς παρ' Ἑσυχίῳ γλώσσας :

«ὄμφα· ὄσμη, Λάκωνες» καὶ «ποτόμφει· προσόζει»²⁹⁶.

2. **Αὐδναῖος**. Ἄλλ' ἡ ἐρμηνεία τῆς λέξεως *ἄβαγνα* — ἐάν, ὡς πιστεύω, εἶναι ὀρθή — ὀδηγεῖ περαιτέρω. Λύεται τὸ πρόβλημα τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ἀποκλειστικῶς²⁹⁷ ἐκ Μακεδονίας μαρτυρουμένου μηνὸς **Αὐδναίου**²⁹⁸. Τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ μὲν ὑποστηρίζοντες τὴν ἐλληνικὴν καταγωγὴν τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ἀφήνουν ἀνερμηνεύτον, ἀναγνωρίζοντες ὅτι εἶναι δυσκόλου ἐτυμολογίας²⁹⁹, οἱ ἀντίπαλοι³⁰⁰ ὅμως προθύμως σχετίζον τὸ τοῦτο πρὸς ἰλλυρικὰ κύρια ὀνόματα!

Κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ ὄνομα **Αὐδναῖος** προέκυψεν ἐκ τοῦ ***Αὐαδναῖος** δι' ἀνομοιωτικὴν ἀποβολὴν³⁰¹ τοῦ **α**. Οὕτω δ' ἀρχικῶς ἐκλήθη ὁ μὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἐτελεῖτο ἡ ἐορτὴ τῶν *αὐάδνων*³⁰² = ρόδων! Τὰ ρόδα δὲν εἶναι βεβαίως ἄσχετα πρὸς τὴν λατρείαν. Τὰ **Rosalia** (ἢ **Rosaria**)³⁰³ τῶν Ῥωμαίων — ἐορτὴ σχετιζομένη πρὸς τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν³⁰⁴ — καὶ ἡ εἰς ἐπιταφίους ἐπιγραφὰς ἐκ Μακεδονίας

295. Τὸ κείμενον παραδίδει εὐὸ μ φ α λ ο ν· εἰς «εὖομφον» διώρθωσεν ὁ N a u c k. Ἐν τούτοις καὶ ὁ τύπος εὐὸ μ φ α λ ο ν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξη.

296. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὴν λέξιν εὖὸ μ φ ο ν προσήγαγεν εἰς τὴν ἔρευναν ὁ K a l l é r i s 68· δὲν ἐκαρπώθη ἐν τούτοις ἐκ τῆς μαρτυρίας ταύτης διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς μακεδονικῆς λέξεως.

297. Τὸ ἐν κρητικῇ ἐπιγραφῇ Λ Υ Δ Θ Υ... ἀνέγνωσεν ὁ Wilamowitz (παρὰ Hoffmann 109) ὡς (Α) ὑ δ ο υ [ν α ἰ ὶ ω]. Ἄλλ' εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἀνάγνωσις εἶναι ἄβεβαία.

298. Παραδίδεται καὶ ὁ τύπος Α ὑ δ ν α ἰ ο ς (H o f f m a n n 109), ὅστις ὀφείλεται βεβαίως εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ συνοδίτου φθόγγου υ· τὸ φαινόμενον τοῦτο μαρτυρεῖται διὰ πολλῶν παραδειγμάτων ἐκ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου· βλ. H o f f m a n n 245.

299. Πβ. H o f f m a n n 108 - 109 καὶ ἐν R. E. s. v. Makedonia 690· K a l l é r i s 114.

300. Πβ. K r e i t s c h m e r 247, ὅπου τὸ ὄνομα τοῦ μακεδονικοῦ μηνὸς συνάπτεται πρὸς τὸ Ἰλλυρικὸν Α ὑ δ ἄ τ α ς κλπ., ἀλλ' οὐδεμία ἐρμηνεία δίδεται.

301. Βλ. S c h w y z e r 259. Τὸ φαινόμενον εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον· βλ. H o f f m a n n 245.

302. Τὸ ὄνομα τοῦ μηνὸς διεφύλαξεν ἀρχαιότερον τύπον. Ἡ γλῶσσα τῆς λατρείας εἶναι πάντοτε συντηρητικώτερα!

303. Βλ. περὶ τούτων N i l s s o n ἐν R E s. v. Rosalia.

304. Αὐτόθι στ. 1111.

ἀπαντῶσα ἔκφρασις **παρακαίειν ῥόδοις**³⁰⁵ ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν. Ἄλλ' ἢ τοιαύτη χρῆσις τῶν ῥόδων πιθανώτατα εἶναι πολὺ παλαιότερα. Εἰς τὸ Ψ 185 κέ. τῆς Ἰλιάδος ἢ Ἀφροδίτη «*ῥοδόεντι χρίεν ἐλαίῳ ἀμβροσίῳ*» τὸν νεκρὸν τοῦ Ἔκτορος³⁰⁶. Αἱ δὲ μυκηναϊκαὶ πινακίδες μνημονεύουν *ἐλαιον wadoue F'orodóFen = ῥοδόεν*³⁰⁷ χορηγούμενον εἰς θεότητα. Καὶ ἀναμφιβόλως σχέσιν τῶν ῥόδων πρὸς τὴν λατρείαν δηλοῖ ἢ εἰς πινακίδας τῆς Κνωσοῦ ἀναγινωσκομένη ἔκφρασις *wo - de - wi - jo - jo - me - no F'orode - F'lou μηνός = Ῥοδήϊος μῆν*³⁰⁸!

Καὶ ἐν προκειμένῳ λοιπὸν ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος διέσωσε μίαν λέξιν ἀμάρτυρον ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, συγχρόνως δὲ μίαν παναρχαίαν ἑορτὴν, τὴν ἑορτὴν τῶν ῥόδων, ἢ ὑπαρξίς τῆς ὁποίας θ' ἀνεμένετο εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (VIII 138), ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν: «*φύεται αὐτόματα ῥόδα, ἐν ἕκαστον ἔχον ἐξήκοντα φύλλα, ὀδμῆ τε ὑπερφέροντα τῶν ἄλλων*»!

3. **ἀργιόπους**· *ἀετός. Μακεδόνες*» Ἡσύχιος (Latte). Ἡ λέξις³⁰⁹ μαρτυρεῖται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς μακεδονικῆς διαλέκτου διὰ τῆς ἀνωτέρω παρ' Ἡσυχίῳ γλώσσης. Ἡ ἀντιστοιχία δὲ ταύτης πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἰνδ. *rj - rḡá* — (ἐπίθετον τοῦ ἀετοῦ) καὶ τὸ ἀβεστ. *drθzi - rḡá* — (πβ. Ἡσύχ. *ἄρξιφος* (= ἄρξιπος)· *ἀετός παρὰ Πέρσαις*) εἶναι προφανῆς³¹⁰. Αἱ ἀνωτέρω λέξεις προέκυψαν ἐξ ἰνδοευρ. **rḡ'i - rḡó* —³¹¹. Ἡ φωνητικὴ τῶρα τῆς μακεδονικῆς λέξεως εἶναι γνησίως ἑλληνικὴ³¹²: Εἰς τὸ *γ* τῆς Ἑλληνικῆς ἀντιστοιχεῖ εἰς τὰς συριζούσας γλώσσας (Ἰνδικήν, Ἀρμενικὴν, Σλαβικὴν, Ἰλλυρικὴν, Θρακικὴν, Φρυγικὴν κλπ.) συριστικὸν *j, z, ζ*.

305. Περὶ ταύτης βλ. P. L e m e r l e ἐν BCH 60 (1936), 342 κέ. μετὰ βιβλιογραφίας· πβ. καὶ K a l l é r i s 72 σημ. 4.

306. Πβ. καὶ M. A n d r o n i k o s, Totemkult, Archaeologia Homericæ III (1968), W5.

307. Περὶ τούτου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πινακίδων τῆς Πύλου βλ. M. W y l o c k, La fabrication des parfums à l' époque mycénienne d' après les tablettes Fr de Pylos, SMEA XI (1970), 125 - 128.

308. Ὁρθόταται, νομίζω, αἱ παρατηρήσεις τοῦ P e t r u s e v s k i ἐν ZANt 9 (1959), 104. Πβ. καὶ G é r a r d - R o u s s e a u 246 - 7 μετὰ βιβλιογραφίας.

309. Ἐκτενῶς πραγματεύονται περὶ αὐτῆς οἱ H o f f m a n n 45 - 47 καὶ K a l l é r i s 106, 239 - 240. Ἀμφότεροι υἰοθετοῦν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς editio minor τοῦ S c h m i d t ἀργιόπους· πβ. καὶ C h a n t r a i n e s.v. ἀργός.

310. H o f f m a n n 45· πβ. P o k o r n y 854 - 55· K a l l é r i s 239.

311. Βλ. R. S c h m i t t, Der «Adler» im Alten Iran, Die Sprache 16 (1970), 66 - 7.

312. Πβ. X a τ ζ ι δ ά κ ι ν 100 κέ.· H o f f m a n n 46 - 47.

Ἐπομένως ἡ λέξις αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶναι δάνειον οὔτε ἐκ τῆς Ἰλλυρικῆς οὔτε ἐκ τῆς Θρακικῆς οὔτε ἐκ τῆς Φρυγικῆς, ἀλλὰ γνησίως Ἑλληνική, διασωθεῖσα εἰς μόνην τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον³¹³. Βεβαίως οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν μὴ ἑλληνικότητα τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου θεωροῦν τὴν λέξιν ταύτην³¹⁴ δάνειον ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς!

4. **«γόδα»** *ἔντερα, Μακεδόνες*» Ἡσύχιος (Schm.)³¹⁵. Ἡ λέξις μαρτυρουμένη ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ἀντιστοιχεῖ φωνητικῶς καὶ σημασιολογικῶς εἰς τὸ σανσκρ. *gudá*-³¹⁶. Ἡ καταφανὴς ὁμοιότης μεταξὺ τῶν δύο τούτων λέξεων ἐξέπληττε τοὺς γλωσσολόγους, Ἕλληνας καὶ ξένους, οἵτινες, φυσικά, καὶ ἠρνοῦντο³¹⁷ τὴν ἑλληνικότητα τῆς λέξεως ἢ ἀνεζήτησαν ἄλλην ἔτυμολογίαν. Ἴδου τὶ σημειοῖ σχετικῶς ὁ Kalléris 138: «... je dois pourtant signaler mon étonnement qu' un mot védique a pu se conserver, tel quel uniquement en macédonien, alors que ni lui, ni un autre dérivé de la même racine n'a pu servir en grec, en latin, ou dans une autre langue européenne voisine. Au lieu donc d'adopter cette concordance unique entre le sanskrit et le macédonien et passer sur la grande distance qui sépare les deux langues dans l'espace et dans le temps, j'estime préférable de chercher s'il y a un ou plusieurs autres mots grecs qui pourraient être rapportés à la même racine qu «γόδα»». Οἱ λόγοι οὗτοι ἠνάγκασαν τὸν ἀνωτέρω ἐρευνητὴν, καίπερ ἀναγνωρίζοντα τὴν ὁμοιότητα μεταξὺ μακεδονικῆς καὶ σανσκριτικῆς λέξεως, νὰ ἀναζητήσῃ ἄλλην ἐρμηνεῖαν³¹⁸. Ματαίως δ' ὅμως. Ἡ πρόδηλος πράγματι ὁμοιότης ἐρμηνεύεται νῦν εὐκόλως: ἀπλούστατα εἰς

313. Κατὰ τινὰς ἡ λέξις αὕτη, ἀλλ' ὑπὸ τύπον περισσότερον ἀπομακρυνόμενον τοῦ ἀρχικοῦ Ἰνδοευρωπαϊκοῦ, διεσώθη καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλληνικὴν εἰς τὸ αἰγυπιόζ. Ὁ τύπος οὗτος προέκυψε κατ' αὐτοὺς διὰ παρετυμολογικὴν ἐπίδρασιν τῶν λέξεων αἶξ καὶ γύψ· βλ. P o k o r n y 854 - 55· F r i s k s.v. αἰγυπιός· C h a n t r a i n e s.v. αἰγυπιός· πβ. καὶ R. S c h m i t t ἐν Die Sprache 16 (1970), 66 σημ. 17.

314. R u s s u 140· πβ. καὶ O t t o H a a s ἐν Ling. Baik. III, 2 (1961), 54.

315. Ἡ ὑπὸ τοῦ L a t t e, ἀκολουθοῦντος παλαιότερους, διόρθωσις τοῦ παραδεδομένου γόδα εἰς γόλα καὶ ἡ συσχέτισις πρὸς τὰ χολάς, χόλιξ δὲν δύναται βεβαίως νὰ γίνῃ δεκτὴ.

316. H o f f m a n n 49, 242· ὁ αὐτὸς ἐν RE s.v. Makedonia 695· P o k o r n y 393· F r i s k s.v.· G e o r g i e v 191· Masson ἐν Annuaire 1967/1968 σ. 177. Βλ. γενικώτερον K a l l é r i s 138-39. Πβ. καὶ P i s a n i ἐν Paideia 10 (1955), 510.

317. Ἀκόμη καὶ οἱ μετὰ φανατισμοῦ ὑποστηρίζοντες τὴν ἑλληνικότητα τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου, ὅπως π.χ. ὁ H o f f m a n n (ἐν RE s.v. Makedonia 695).

318. K a l l é r i s 138 - 39.

τὴν ἀρχαιότεραν ἀλλὰ καὶ πλέον συντηρητικὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, τὴν διασώσασαν πολλὰ ἀρχαϊκώτατα στοιχεῖα, ἐπεβίωσε λέξις τῆς παναρχαίας Ἑλληνικῆς, ἀπαντῶσα καὶ εἰς τὴν συγγενῆ αὐτῆς Σανσκριτικὴν. Οὐδὲν πλέον! Ὁ δὲ τύπος γόδα εἶναι βεβαίως σύμφωνος πρὸς τὴν φωνητικὴν τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου, εἰς τὴν ὁποῖαν³¹⁹, ὡς καὶ εἰς τὴν Κυπριακὴν³²⁰, ὁ φθόγγος *υ* ἐνίοτε τρέπεται εἰς *ο*³²¹. Τὸ μακεδονικὸν δηλαδὴ γόδα ἀντιπροσωπεύει τύπον * γύδον³²² τῆς προϊστορικῆς Ἑλληνικῆς Κοινῆς.

5. **Ἐδεσσα.** Τὸ ὄνομα τῆς μακεδονικῆς πόλεως θεωρεῖται ὑπὸ πάντων³²³, ἐξ ὧν γνωρίζω, τῶν ἐρευνητῶν, Ἑλλήνων³²⁴ καὶ ξένων³²⁵ μὴ ἑλληνικόν. Ἐτυμολογεῖται δ' ὑπὸ τούτων ἐκ τῆς φρυγικῆς ἢ θρακικῆς λέξεως βέδνυ, δηλοῦσης «ὕδωρ».

Εὐκόλως ἐν τούτοις ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ὄνομα Ἐδεσσα δὲν ἠδύνατο νὰ παραχθῇ ἐκ τῆς λέξεως βέδνυ.

Οἱ λόγοι (ἐννοῶ τοὺς γλωσσικοὺς) εἶναι πολλοί. Θὰ ἐπικαλεσθῶ ἕνα μόνον, τὸν ἀπλούστερον. Εἶναι δηλαδὴ γνωστὸν ὅτι τὰ τοπωνύμια ἀνήκουν εἰς τὰ πλέον συντηρητικὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης, διατηροῦντα παναρχαίους λέξεις ἢ τύπους λέξεων πρὸ πολλοῦ ἐκλιπόντας εἰς τὰ προσηγορικά. Ἐπομένως, ἐὰν τὸ Ἐδεσσα παρήγετο ἐκ τοῦ βέδνυ, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν τὸ ἀρχικὸν β (= F) ἐκ μὲν τοῦ τοπωνυμίου ἐνωρὶς νὰ ἐκπέση, εἰς δὲ τὸ προσηγορικὸν νὰ διατηρῆται³²⁶ αἰῶνας ὀλοκλήρους ἀργότερον; Τὸ ἀντίστροφον βεβαίως θ' ἀνεμένετο!

319. Βλ. Hoffmann 242· Bechtel I 401.

320. Βλ. ἀνωτέρω σ. 13.

321. Παραδείγματα ἐξ ἄλλων ἀλλὰ μὴ ὀριζομένων τόπων βλ. εἰς Fr. B. J. Kuiper ἐν ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ. Gedenkschrift Paul Kretschmer I 213.

322. Πβ. καὶ Hoffmann 49.

323. Μοναδική, ἐξ ὧν γνωρίζω, ἐξαιρέσις ὁ Kalléris 307 κέ., ὅστις ἀντικρούει τὴν ξενικὴν καταγωγὴν τοῦ τοπωνυμίου σχετίζων τοῦτο πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν λέξεων ἔδ-ος, ἔδ-ρα, ἔδ-αφος (σ. 315 σημ. 4).

324. Πβ. Χατζιδάκιν 100· Ἀπ. Δασκαλάκη ν, Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀρχαίας Μακεδονίας, ἐνθ' ἀν., σ. 171· Δ. Κανατσούλη ν, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας (Θεσσαλονίκη 1964), σ. 2.

325. Βλ. τούτους παρὰ Kalléris 307 κέ.· πρόσθετες Max Vasmer, Die Slaven in Griechenland (Berlin 1941) 197, 316· Detschew 164 - 65· Pokorny 79· C. Poghirc ἐν Ling. Balk VI (1963), 100· Hammond 305, 410.

326. Ἀξίζει βεβαίως νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ ἐκ τῆς λέξεως βέδνυ σχηματισθέντα τοπωνύμια διατηροῦν τὸ β (= F), ὡς δεικνύουν τὰ ἐν Θράκῃ Βέδνυς, Βεδύνδια, Βεδύστρος· βλ. Detschew 46. Αὐτόθι παρατίθενται καὶ αἱ περὶ τῆς λέξεως βέδνυ διασωθεῖσαι μαρτυρίαι.

Ἡ ἐτυμολογία τοῦ μακεδονικοῦ ὀνόματος εἶναι, νομίζω, ἄλλη. Τοῦτο ἐρμηνεύεται ἄριστα φωνητικῶς καὶ μορφολογικῶς μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ Μυκηναϊκὴ διάλεκτος συμβάλλει σημαντικῶς εἰς τοῦτο.

Κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς περιοχῆς σήμερον — τοῦτο δὲ γνωρίζομεν ³²⁷ ὅτι συνέβαινε καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα — εἶναι ἡ πλησμονὴ τῶν ἐν αὐτῇ ὑδάτων. Εἶναι ἐπομένως πολὺ φυσικὸν εἰς τὴν αἰτίαν ταύτην νὰ ὀφείλῃ ἡ μακεδονικὴ πόλις τὸ ὄνομά της. Ἡ ρίζα τῆς λέξεως ἦτο **Feδ** - ³²⁸ (< ἰνδοευρ. * **wed**-), τύπος ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν **ὕδ** - (< ἰνδοευρ. * **ud**-) χρησιμοποιοούμενος εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην Ἑλληνικὴν πρὸς δῆλωσιν τοῦ ὕδατος. Τὴν ρίζαν * **wed**- διακρίνει ὁ Ἴταλός καθηγητῆς Carlo Gallavotti εἰς τὸ «ἀπαξ εἰρημένον» ὁμηρικὸν *ἐδανός*, ἀναγινώσκει δὲ εἰς τὸ μυκηναϊκὸν *we - da - ne - wo* γεν. τοῦ *Ἑδανεός* ³²⁹.

Τὸ - **εσσα** (< - *Feντ* - *ja*) εἶναι ὁ θηλυκὸς τύπος τῆς ἐπιθετικῆς καταλήξεως - **Feντ** -, οἷος ἀκριβῶς μαρτυρεῖται εἰς τὰς μυκηναϊκὰς πινακίδας· π.χ.: *pe - de - we - sa* * *πέδῑεσσα* ³³⁰, *to - qi - de - we - sa* * *τορκῶ ἰδῑεσσα* ³³¹.

Ἀντιθέτως ἡ αὐτὴ κατάληξις καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ἀπαντᾷ, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, εἰς τὰς λοιπὰς ἑλληνικὰς διαλέκτους ὑπὸ τὴν μορφήν -**έεσσα** / -**οῦσσα**, ἦτοι παρεκτεταμένη διὰ τοῦ συνδετικοῦ φωνήεντος ὁ π.χ. *Αἰγούεσσα* < *Αἰγὸ - ἑεσσα* ἀντὶ *Αἰγ - ἑεσσα ³³² καὶ περαιτέρω *Ὀφιούεσσα* < *Ὀφιὸῑεσσα* ἀντὶ *Ὀφι - ἑεσσα ³³³, *Πιτυούεσσα* < *Πιτυὸῑεσσα* ἀντὶ *Πιτύεσσα* ³³⁴ κλπ.

327. Πβ. Στέφ. Βυζ. s.v. «Ἐδεσσα· πόλις Συρίας, διὰ τὴν τῶν ὑδάτων ῥύμην κληθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ».

328. Πιθανόν ἡ αὐτὴ ρίζα λανθάνει καὶ εἰς τὸ Ἑλλειακὸν τοπωνύμιον Βαδὺ, περὶ οὗ ὁ Πausanias V 3, 3 παραδίδει : «Τῶν δὲ Ἑλλείων αἱ γυναῖκες, ὅτε τῶν ἐν ἡλικίᾳ σφίσιν ἡρημαμένης τῆς χώρας, εὔξασθαι τῇ Ἀθηνᾷ λέγονται κηῖσαι παραντίκα, ἐπειδὴν μυχθῶσι τοῖς ἀνδράσι· καὶ ἦ τε εὐχὴ σφίσιν ἐτελέσθη, καὶ Ἀθηνᾶς ἱερὸν ἐπίκλησιν Μητρὸς ἰδρῶσαντο. ὕπερησθέντες δὲ ἀμφοτέροι τῇ μίξει καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες, ἐνθα συνεγένοντο ἀλλήλοις πρῶτον, αὐτὸ τε τὸ χωρίον Βαδὺ ὀνομάζουσι καὶ ποταμὸν τὸν ῥέοντα ἐνταῦθα ὕδωρ Βαδὺ ἐπιχωρίῳ φωνῇ».

Μετ' ἐπιφυλάξεως διατυπῶνω τὴν γνώμην ὅτι ἀρχικῶς τὸ τοπων. ἐσήμαινε ὕδωρ, ποταμός, ἀργότερον δὲ παρητυμολογήθη τοῦτο πρὸς τὸ οὐδέτερον τοῦ ἐπιθέτου ἡδύς, τὴν λέξιν Βαδὺ = Φαδὺ «ἐπιχωρίῳ φωνῇ», καὶ ἐπλάσθη ἡ παρὰ Πausanίᾳ μνημονευομένη παράδοσις.

329. RFIC 34 (1956), 231 - 32 καὶ SIFC 30 (1958), 68.

330. Voc. s.v. — εἰς.

331. Voc. s.v. τρέπω.

332. H e u b e c k ἐν BN 11 (1960), 6.

333. Αὐτόθι.

334. Αὐτόθι.

Ἐκ τοῦ **Féd- Fessa** τώρα προέκυψε κανονικῶς διὰ τὴν σίγησιν τοῦ *F*, συνήθη εἰς τὴν μακεδονικὴν διάλεκτον (πβ. *Lāγος* < *Λάφ'αγος* κλπ.), ὁ τύπος **Ἐδεσσα**.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω : **Ἐδεσσα** (ἐνν. *γῆ, χώρα, πόλις*) ἐσήμαινε τὴν πλουσίαν εἰς ὕδατα περιοχὴν, οἷα πράγματι ἦτο καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι αὕτη!

Ἄλλ' ἢ προταθεῖσα, τῇ βοηθείᾳ βεβαίως τῆς Μυκηναϊκῆς, ἐρμηνεῖα προσκτᾶται ὅλως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, ἀφ' ἧς στιγμῆς πάντες σχεδόν³³⁵ ἀνεξαιρέτως οἱ ἐρευνηταὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων ἐστήριξαν κυρίως ἐπὶ τῆς «ξενικῆς» (φρυγικῆς, θρακικῆς, ἰλλυρικῆς κλπ.) καταγωγῆς τοῦ ὀνόματος **Ἐδεσσα**³³⁶ τὴν θεωρίαν περὶ κατοχῆς τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν ἀντιστοίχων λαῶν πρὸ τῆς εἰς αὐτὴν ὀριστικῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων!

6. **Ἐορδία**. Περιοχὴ τῆς Μακεδονίας νοτίως τοῦ ὄρους *Βέριμιον*. Τὸ γεωγραφικὸν ὄνομα μνημονεύεται τὸ πρῶτον παρὰ Θουκυδίδη (II 99). Τὸ ἐθνικὸν *Ἐορδοὶ* παρ' Ἡροδότῳ (VII 185)³³⁷.

Πόθεν τὸ ὄνομα ; Ὁ καθηγητῆς Τσοπανάκης ὑπέθεσεν³³⁸ ὅτι ὁ ἐν ἀρχῇ φθόγγος *E* ἀντιπροσωπεύει ἐνταῦθα ἀρχικὸν *F*, ὅπερ, ὡς γνωστόν³³⁹, ποικιλοτρόπως ἀπεδόθη εἰς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς διαλέκτους, μέχρις ὅτου τελικῶς καὶ ὡς γράμμα καὶ ὡς φθόγγος ἐξέλιπε. Νομίζω ὅτι ἡ γνώμη τοῦ καθηγητοῦ Τσοπανάκη εἶναι ὀρθή : ὁ ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. μαρτυρούμενος τύπος **Ἐδορδία** (= *Ἐφορδία*)³⁴⁰ δεικνύει τοῦτο.

335. Παρὰ *Kalléris* 308 κέ.

336. Διὰ σειρᾶς ὀρθῶν ἐπιχειρημάτων, τὰ ὅποια ἐν τούτοις ἐδκόλως θὰ ἠδύναντο νὰ αὐξηθοῦν, ἐδειξεν ὁ *Kalléris* 312 κέ., διατὶ τὸ *Αἶγαί* δὲν εἶναι «μετάφρασις» τοῦ **Ἐδεσσα** ἄλλ', ἑλληνικὸν βεβαίως, ὅλως δ' ἀνεξάρτητον τούτου τοπωνύμιον. Ἰσχυρότατα τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ *Hammond* 156 ὅτι **Ἐδεσσα** καὶ *Αἶγαί* ἦσαν δύο διάφοροι πόλεις.

337. Λοιποὺς τύπους τῶν ὀνομάτων τούτων, γεωγραφικοῦ καὶ ἐθνικοῦ, ἐκ μεταγενεστέρων βεβαίως πηγῶν βλ. ἐν *Paré-Benselet*.

338. *Τσοπανάκης* 343. Ἀξίζει βεβαίως νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ *Georgiev* 195 κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένων ἐτυμολογιῶν παράγει τὸ μακεδονικὸν τοπωνύμιον ἐκ τῆς ρίζης *sword* — (σχετίζων πρὸς τὸ γερμανικὸν *schwarz* «μαῦρος») δεχόμενος ἐπομένως καὶ οὗτος ἐξέλιξιν τοῦ *F* (= *w*) εἰς *e*. Ἡ ἑτέρα ἐκ τοῦ *εορτή* ἐτυμολογία, ἡ προτεινομένη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐρευνητοῦ, εἶναι, νομίζω, ἀδύνατος σημασιολογικῶς.

339. Βλ. *Schwyzer* 197, 222 κέ. πβ. καὶ *Τσοπανάκη* ν εἰς Ἑλληνικά 18 (1964), 187 - 88. Περὶ τοῦ φθόγγου τούτου εἰς ἐπιγραφὰς βλ. νῦν *Agona* 33 - 110.

340. Ἀναγράφεται ὡς θεαροδόκος ὁ «*Μενέλαος Νικάνορος ἐξ Ἐδορδία*». Ἐν *IG² IV 1, 94 b 38* ἀναγινώσκεται ἐξ *Ἐδορδία*. Ὁ Φ.

Ἡ πλεοναστική δηλαδή παρουσία τοῦ $v = F$ ἐνταῦθα οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ προσπάθειαν τοῦ γράψαντος νὰ ἀποδώσῃ ἀκριβέστερον τὸ ἐν ἀρχῇ F^{340a} πβ. μεταξὺ ἄλλων τὸ ἐκ Δωδώνης (τοῦ ἔτους 370 π.Χ.) **ΓενΦοαίων** = **ΓενΦαίων** παρὰ τοὺς τύπους **Γενοαῖοι** καὶ **Γενυαῖοι**³⁴¹ καὶ τὸ κυπριακὸν (5ος αἰ. π.Χ.) **εὐΦρητάσατο** = **ἐΦρητάσατο** τοῦ ρ. **Φρητάομαι**³⁴².

Τὶ σημαίνει **Ἔορδία** = **Φορδία**; Τὰ μυκηναϊκὰ **wo-do-we Φορδό-Φεν** = **ἑοδόεν** (ἔλαιον), **wo-di-jo Φόρδιος** = **Ῥόδιος**, **wo-di-je-ja Φορδέια** = **Ῥοδέια**³⁴³ ἔρχονται τάχιστα εἰς τὸν νοῦν καὶ ἀναμφιβόλως συμβάλλουν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ μακεδονικοῦ τοπωνυμίου:

Ἔορδία < **Φορδία** ἐσήμαινε τὴν πλουσίαν εἰς **Φόρδα** = **Φρόδα** (πβ. **αιολ. βρόδον**) = **ρόδα** χώραν, γῆν!

Καὶ εἶναι περιττὸν βεβαίως νὰ λεχθῇ ὅτι εἰς τόπος συχνάκις ὀνομάζεται ἐκ τοῦ κατ' ἐξοχὴν αὐτόθι εὐδοκιμοῦντος φυτοῦ. Ἄλλ' ἴσως δὲν περιτεύει νὰ σημειωθῇ ὅτι διάφοροι τόποι τῆς Μακεδονίας, ἰδίᾳ δ' ὅμως ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος περιοχῇ, ἦσαν περίφημοι διὰ τὰ θαυμάσια ρόδα τῶν! Τόσον μάλιστα ὥστε νὰ τύχουν ταῦτα περιγραφῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς Ἱστορίας!

Ἴδου τὸ καὶ εἰς τὰ προηγούμενα μνημονευθὲν σχετικὸν χωρίον, ἐκτενέστερον ἐνταῦθα παρατιθέμενον: *οἱ δὲ ἀπικόμενοι εἰς ἄλλην γῆν τῆς Μακεδονίας οἴκησαν πέλας τῶν κήπων τῶν λεγομένων εἶναι Μίδεω τοῦ Γορδέω, ἐν τοῖσι φέεται ἀνόματα ῥόδα, ἐν ἑκαστον ἔχον ἐξήκοντα φύλλα, ὀδομῇ τε ὑπερφέροντα τῶν ἄλλων. ἐν τούτοισι καὶ ὁ Σιληνὸς τοῖσι κήποισι ἤλω ὡς λέγεται ὑπὸ Μακεδόνων. ὑπὲρ δὲ τῶν κήπων ὄρος κέεται Βέρμιον οὖνομα, ἄβατον ὑπὸ χεიმῶνος». (VIII 138).*

Ἔορδία = **Φορδία** (ἐνν. γῆ, χώρα) ὀνομάσθη λοιπὸν ἢ μακεδονικῇ αὐτῇ περιοχῇ διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ ἰδιάζον τῶν αὐτόθι φυομένων ρόδων!

Χίλλερ ἐν ΑΕ 1925-1926 σ. 77 ἀναγινώσκει ἐξ **Εὐορδίας**. Ὁ αὐτὸς ἐν τούτοις εἰς τὸ ἀκολουθοῦν ὑπόμνημα τῆς ἐπιγραφῆς ἀναγράφει ἐν σελ. 82 τὸν τύπον **Εὐορδαίας**: «**Εὐορδαίας**, ἀντὶ τῆς συνήθως ἀπαντώσης **Ἔορδαίας** ἢ **Ὀρδαίας** (Στέφ. Β. **Ὀρδαία**: πόλις Μακεδονίας) ἢ καθ' ἄλλοις σφάλμα ἢ διότι πρέπει νὰ εἰκάσωμεν ἀρχαιότερον ***Ε** **Φορδαία** . . . ἢ κατ' εὐφημισμὸν. . .».

340α. Πβ. τὸν παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ τύπον **Ὀρδαία**, ὅπου τὸ **F** ἔχει πλέον ἐκπέσει!

341. **A r e n a** 35.

342. **M a s s o n**, *Les inscriptions*. . . ἐνθ' ἀν., 237, 239· πβ. καὶ **Τσοπανάκη**ν εἰς *Ἑλληνικά* 18 (1964), 188 ὅπου καὶ ἄλλα παραδείγματα.

343. Βλ. **M o r g u r g o s . v . v .** **V o c . s . v .** **ρ ό δ ο ν**. Πιθανάτα ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κρητικοῦ μηνὸς **wo-de-wi-jo Φορδή-Φίος** = **Ῥοδήτιος**· βλ. **G é r a r d - R o u s s e a u** 246-47.

Διὰ παρομοίαν αἰτίαν ἐτέρα περιοχή τῆς Μακεδονίας ἐκλήθη Ἑλυμία (= Ἑλιμία) ἐκ τοῦ φυτοῦ ἔλυμος, κατὰ τὴν ὀρθὴν βεβαίως ἐρμηνείαν τοῦ Βουλγάρου καθηγητοῦ Georgiev 190.

Τὸ γεγονός νῦν ὅτι ὁ μυκηναϊκὸς τύπος *wo-do Fórdon* μαρτυρεῖται κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους (διὰ τοῦ τύπου Ἑορδία < Φορδία) ἀποκλειστικῶς ἐκ Μακεδονίας — εἰς τὰς λοιπὰς διαλέκτους ἀπαντοῦν οἱ τύποι *βρόδον* < *Φρόδον* (αἰολ.) καὶ *ρόδον* — δεικνύει βεβαίως ἀφ' ἐνὸς τὸν συντηρητικὸν χαρακτῆρα τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου καὶ ἀφ' ἐτέρου τὴν στενὴν συγγένειαν — ὀφειλομένην, ὡς εἶδομεν, εἰς κοινὴν καταγωγὴν — ταύτης πρὸς τὴν Μυκηναϊκὴν.

7. **Σαβατταραῖς.** Τὸ ὄνομα μαρτυρεῖται ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. : «*Δεσφοὶ ἔδωκαν Μαχάται Σαβατταραῖ Ἐθρωπαίωι Μακεδόνη ἀντῶι καὶ ἐγγόνιοις προξενίαν...*»³⁴⁴. Ὅτι τοῦτο εἶναι γνήσιον μακεδονικὸν συνάγεται ἐκ τῶν συμφραζομένων : *Μαχάτας, Ἐθρωπαῖος*³⁴⁵, *Μακεδῶν*.

Γνήσιον μακεδονικὸν ἀλλ' ὄχι καὶ ἑλληνικὸν θεωρεῖ τὸ ὄνομα ὁ Hoffmann 164· συνάπτει ἐτυμολογικῶς πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ θρακικοῦ θεοῦ *Σαβάδιος, Σανάδιος*, ἀλλὰ δὲν δεικνύει πῶς τὸ *Σαβατταραῖς* ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἐκ τῶν θρακικῶν ὀνομάτων.

Ὁ Krahe³⁴⁶ θεωρεῖ τοῦτο ἰλλυρικὸν³⁴⁷.

Ἄλλοι (*Eisele, Perdrizet*³⁴⁸) χαρακτηρίζουν τὸ ὄνομα θρακικὸν καὶ θεωροῦν τοῦτο σύνθετον. Εἰς τὸ ἀ' συνθετικὸν *Σαβατ-* διακρίνουν τὸ ὄνομα τοῦ φρυγικοῦ θεοῦ *Σαβάδιος*³⁴⁹, *Σαβάζιος*. Ἄλλὰ περὶ τοῦ β' συνθετικοῦ οὐδὲν λέγουν. Προχωροῦν ἐν τούτοις περαιτέρω καὶ στηριζόμενοι εἰς τὴν τοιαύτην ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος τούτου συνάγουν τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ λατρεία τοῦ φρυγικοῦ θεοῦ *Σαβάδιος, Σαβάζιος* εἰσώρμησεν ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Θράκην ἤδη εἰς προρρωμαϊκοὺς χρόνους.

Ὁ Detschew⁴²⁷ συνάπτει τὸ ὄνομα, ὅπερ χωρίζει καὶ τονίζει ὡς *Σαβάτ-ταρας*, ὄχι πρὸς τὸν φρυγικὸν θεὸν *Σαβάδιος* ἀλλὰ πρὸς τὸ ὄνομα

344. Samml. Gr. Dial. Inscr. 2745—Syll. 269.

345. Πβ. «*Ἐθρωπός· πόλις Μακεδονίας... τὸ ἐθνικὸν Ἐθρωπαῖος*» Στέφ. Βυζ.

346. Παρὰ Detschew 427.

347. Ἐσφαλμένην χαρακτηρίζει τὴν γνώμην τοῦ Krahe ὁ Detschew 427.

348. Παρὰ Detschew 427.

349. Ὑπ' ἄλλων χαρακτηρίζεται φρυγικὸς, ὑπ' ἄλλων θρακικὸς καὶ ὑπ' ἄλλων θρακοφρυγικὸς κλπ. ὁ θεὸς οὗτος.

Σαβάται, παράλληλον κατὰ τὸν Detschew τύπον τοῦ Σαβάδαι. Τὴν δ' ὑπαρξιν τοῦ ἄλλως ἀμαρτύρου Σαβάται ὑποθέτει ἐκ τοῦ θρακικοῦ τοπωνυμίου *Sabatium*.

Τέλος ὁ *Masson*³⁵⁰ θεωρῶν ἰθαγενὲς τὸ ὄνομα Σαβατάρως (οὕτω το-νίζει) κατατάσσει τοῦτο εἰς τὰ μὴ ἐρμηνευόμενα.

Παρέθηκα τὰς ἀνωτέρω ἐτυμολογίας διὰ νὰ γίνῃ φανερόν καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸ χάος εἰς τὸ ὁποῖον ᾠδήγησεν ἡ προσπάθεια νὰ ἐρμηνευθῇ ἐν γνήσιον μακεδονικὸν ὄνομα ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἄλλ' ἡ ἐτυμολογία τοῦ γνησίου μακεδονικοῦ, ἐπομένως — κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀναπτυχθέντα — καὶ γνησίου ἑλληνικοῦ ὀνόματος τούτου ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον δύναται νὰ ἀναζητηθῇ. Εἶναι δ' αὕτη πράγματι ἀπλουστάτη.

Εὐκρινὲς εἶναι εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ β' συνθετικὸν **-βατταρᾶς!** **Βατταρᾶς** ἦτο τὸ πατρώνυμον μιᾶς Σαμίας τοῦ 5ου π.Χ. αἰ.³⁵¹ Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐσχέτισεν ὀρθότατα ὁ *Masson*³⁵² πρὸς τὸ ἤδη παρ' Ἰππώνακτι (6ος π.Χ.) (140 *Masson*) **βατταρίζειν** καὶ τὸ παρ' Ἡρώνδῃ (II 49, 75 κ.ἄ.) **Βάτταρος**³⁵³. **Βατταρίζειν** σημαίνει *τραυλίζειν*, *φελλίζειν* καὶ **Βάτταρος**, **Βατταρᾶς** *τραυλός*, *φελλός*. **Σα-βατταρᾶς** δὲ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ *«πολὸν τραυλός»!* Ἦτοι α' συνθετικὸν κεῖται ἐνταῦθα τὸ ἐπιτατικὸν **ζα- < δια-**, ὅπερ εἰς τὴν Μακεδονικὴν ἀπαντᾷ κανονικῶς, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω σ. 16, ὑπὸ τὴν μορφήν **σα-**.

Ἀλλὰ βεβαίως ὁ ἐρευνητὴς τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου δὲν πρέπει νὰ ἀναζητῇ πανάρχαια μόνον γλωσσικὰ στοιχεῖα εἰς τὸ Μακεδονικὸν λεξιλόγιον. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι ἐκ τῶν ὡς μακεδονικῶν παραδιδομένων λέξεων πιθανόν τινες κατεγράφησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους (πβ. ἀνωτέρω σημ. 286), μαρτυρούμεναι δὲ καὶ εἰς ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς μακεδονικαὶ εἴτε διὰ τὴν μορφήν εἴτε διὰ τὴν σημασίαν των.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ συμβολὴ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς διὰ τὴν

350. Ἐν *Annuaire* 1967/1968 σ. 179.

351. *J a c o b s t a l* ἐν *Ath. Mitt.* 31 (1906), 416 σημ. 1.

352. Ἐν *Annuaire* 1970/1971 σ. 213 - 14· πβ. τὸν *α ὕ τ ὄ ν* καὶ ἐν *REG* 83 (1970), 356 κέ.

353. Πρὸς τὸ *β α τ τ α ρ ί ζ ε ι ν* συνῆψε τὸ ὄνομα τοῦτο τελευταίως καὶ ὁ *I. C. C u n n i n g h a m*, *Herodas Mimiambi*, Oxford 1971, 97. Ἄλλὰ πβ. παλαιότερον *M a s s o n*, *Les fragments du poète Hipponax* (Paris 1962), 173.

ὀρθὴν ἐρμηνείαν τούτων εἶναι βεβαίως μεγίστη. Ὅχι σπανίως μάλιστα ἡ Νέα Ἑλληνικὴ ὀδηγεῖ καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν τυχὸν ἐσφαλμένως παραδοθείσης³⁵⁴ λέξεως.

Περὶ τούτου βεβαίως νὰ σημειωθῇ, ὅτι πρὸς ἐρμηνείαν τῶν λέξεων τῆς κατηγορίας αὐτῆς συχνὰ ἐπεστρατεύοντο αἱ ξενικαὶ ἐπιδράσεις καὶ ὄχι σπανίως εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λέξιν ἀνευρίσκοντο γλωσσικὰ στοιχεῖα ἀλιευόμενα ἐκ πλειόνων τῆς μιᾶς γλωσσῶν.

Τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα εἶναι χαρακτηριστικόν.

Παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται «**ἄδδαι**· ῥυμοί· Μακεδόνες».

Ἡ λέξις **ἄδδαι**, ἄγνωστος ἄλλοθεν, χαρακτηρίζεται ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Müller ὡς «βάρβαρος»³⁵⁵.

Ὁ Fick ἐν KZ 22 (1874) 193 παράγει ἐκ τοῦ *ἀ* - *διδα* - καὶ συνάπτει πρὸς τὸ *δίδη* - *μι*.

Ὁ Hoffmann 66-67 ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ λέξις αὕτη δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἄλλας γλώσσας καὶ πλάσσει ἐτυμολογίαν *ad hoc* : θεωρεῖ ταύτην σύνθετον καὶ διακρίνει ὡς *ἀ*' συνθετικὸν τὴν ἀμάρτυρον ἄλλοθεν εἰς τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον πρόθεσιν *ἀδ* - = λατίν. *ad* καὶ ὡς β' τὴν «μακεδονικὴν» ρίζαν *δη* - = ἑλλήν. *θη* -³⁵⁶.

Ὁ Rissu 152 υἰοθετεῖ προφανῶς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Hoffmann καὶ ὁμιλεῖ περὶ προθέσεως *ad* ἐν λέξει *ἄδδαι* θεωρῶν τὴν ὑπαρξιν ταύτης ὡς γλωσσικὴν ἀπόδειξιν «*affinità notevolmente maggiore*» μεταξὺ Μακεδονικῆς καὶ Θρακοφρυγικῆς !

Τοῦ Hoffmann τὴν ἐτυμολογίαν, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ *ἀ*' συνθετικόν, υἰοθετεῖ καὶ ὁ Schwyzler 69, ὅστις καὶ θεωρεῖ ὅτι ἡ πρόθεσις *ἀδ* - εἶναι δεῖγμα συγγενείας τῆς Μακεδονικῆς πρὸς τὴν Φρυγικὴν καὶ τὰς γλώσσας τῆς Δύσεως.

Ὁ Kálléris 83-85 συγκεντρώνει τὸ σχετικὸν περὶ τὴν ἔρευναν τῆς λέξεως ὑλικόν, συζητεῖ καὶ ἀντικρούει δι' ὀρθῶν ἐπιχειρημάτων τὰς γνώμας τῶν παλαιότερων, προσάγει ἐνδιαφερούσας ἐξ ἐπιγραφῶν μαρτυρίας περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐρμηνεύματος *ῥυμοί* — ὅπερ, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, συμβάλλει μεγάλως εἰς τὴν ὀρθὴν ἐτυμολογίαν τοῦ λήμματος *ἄδδαι* -

354. Ὅτι λέξεις τινὲς μακεδονικαί, ὧν αἱ πλείσται εἶναι «ἀπαξ εἰρημένα», δὲν παρεδόθησαν ὀρθῶς, εἶναι βεβαίως πολὺ πιθανόν. Ἄλλὰ μόνον διορθώσεις στηριζόμεναι εἰς τὴν ζῶσαν σημερινὴν παράδοσιν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποτοληθῶν.

355. Παρὰ Kálléris 83.

356. Ἀργότερον (RE s.v. Makedonia 694) κατέταξε τὴν λέξιν εἰς τὰς μὴ ἑλληνικάς.

ἀλλὰ δὲν τυγχάνει τοῦ ὀρθοῦ θεωρῶν τὴν λέξιν *ἄδδα* φωνητικὴν μεταγραφὴν εἰς τὴν Δωρικὴν³⁵⁷ τοῦ τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς *ἄζα*.

Πέραν τοῦ ὅτι ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν Δωρικὴν, πῶς ἡ λέξις αὕτη, σημαίνουσα *ξηρασία, καῦμα, θερμότης* ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὴν σημασίαν *ῥυμός*;

Τέλος ὁ Pokorny s.v. 1 ad- 3 παραπέμπων εἰς Schwyzzer διακρίνει καὶ οὗτος εἰς τὴν ἐν λόγῳ λέξιν τὴν πρόθεσιν *ἀδ-*, ἣν σχετίζει πρὸς τὴν τῆς λατιν. *ad*.

Αἱ ἀνωτέρω, ἐξ ὅσων γνωρίζω, ἐρμηνεῖται ἔχουν προταθῆ περι τῆς λέξεως *ἄδδαι*.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐκπλήσσει εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δὲν εἶναι βεβαίως ἢ μὴ ἀνεύρεσις τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως ταύτης — τοῦτο ἄλλωστε ἦτο φυσικώτατον νὰ συμβῆ, ἐφ' ὅσον, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, πρὸς ὀρθὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως *ἄδδαι* προϋπόθεσις ἦτο ἡ γνῶσις τῆς ἰδιωματικῆς νέας Ἑλληνικῆς — ἀλλ' ἢ ἐπὶ τῇ βάσει φανταστικῶν ὑποθέσεων ἀνεύρεσις εἰς ταύτην γλωσσικῶν στοιχείων ἀνυπάρκτων ἄλλως εἰς τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον καί, ἔτι περαιτέρω, ἢ διὰ τῶν ὅλως ὑποθετικῶν στοιχείων τούτων συναγωγὴ συμπεράσματος περὶ γλωσσικῆς συγγενείας — μεγάλης μάλιστα! — μεταξὺ Μακεδονικῆς καὶ Φρυγικῆς ἢ Θρακοφρυγικῆς κλπ. γλώσσης!

Ἄλλὰ ποία ἡ προέλευσις τῆς λέξεως;

Ἡ Νέα Ἑλληνικὴ, μάλιστα δὲ τὰ σημερινὰ Μακεδονικὰ ἰδιώματα παρέχουν τὴν δυνατότητα πειστικῆς ἐρμηνείας τῆς λέξεως *ἄδδαι*. Ἀρχίζομεν ἀπὸ τοῦ παρ' Ἡσυχίῳ ἐρμηνεύματος «*ῥυμοίον*». Ἡ λέξις αὕτη εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἐσήμαινε κατ' αὐτὸν τὸν Ἡσύχιον «*τοῦ ἄρματος τὸ ἐκτεταμένον ξύλον παρὰ τοὺς ἵππους ἕως τοῦ ζυγοῦ μέσου ἀπὸ τοῦ ἄξονος, ὃ τινες στήμονα καὶ σταθμίον καλοῦσιν*», ἦτοι τὸ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐκτεινόμενον ξύλον τῆς ἀμάξης ἀπὸ τοῦ μέσου ἄξονος μέχρι τοῦ ζυγοῦ, ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποῖου ζευγνύονται τὰ ὑποζύγια. Ἄλλ' ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Πολυδεύκου (Ἵ. Ονομ. I 252), καθ' ἣν ἡ λ. *ῥυμός* ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ἐπὶ ἀρότρου πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐπιμήκου ξύλου τοῦ συνδέοντος τὸν ζυγὸν μετὰ τοῦ ἰνίου, σημαίνουσα ἐπομένως ὅτι περίπου καὶ ὁ *ἱστοβοεὺς* τῶν ἀρχαίων, τὸ *σταβάρι* τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων.

Ὅμως πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἡ λ. *ῥυμός* εἶχε καὶ ἄλλην γενικωτέραν

357. Δωρικὴν θεωρεῖ τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον καὶ ὁ K a l l é r i s, ὅπως ἄλλωστε καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ὑποστηρίζοντων τὴν ἑλληνικὴν καταγωγὴν ταύτης.

σημασίαν· ἐσήμαινε γενικώτερον ξύλον³⁵⁸ — πιθανώτατα ἐπίμηκες — ὡς συνάγεται ἐκ τῶν κατωτέρω ἐπιγραφῶν :

«ξύλα καὶ κλιματίδες καὶ ὄνυμοι τὰ ἱερεῖα ἐψησαι» :

(IG XI 2, 203, A 51· τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. Δήλος)·

«λαμπάδες καὶ ὄνυμοι εἰς τοὺς χοροὺς Ἀρτεμισίους» (ID 442 A 186).
«Ἀφροδισίῳ τῷ χορῷ λαμπάδες, ὄνυμοί» (αὐτόθι 189) κλπ.³⁵⁹.

Ἐπομένως, συμφώνως πρὸς τὸ ἐρμηνεῦμα ὄνυμοι ἢ μακεδονικὴ λέξις **ἄδδαι** ἐσήμαινε : α) ἐπίμηκες ξύλον ὡς ἐξάρτημα ἀμάξης ἢ ἀρότρου, ἔχον σχέσιν πρὸς τὸν ζυγὸν ἢ β) ἀπλῶς ἐπίμηκες ξύλον.

Ποία λοιπὸν ἢ λανθάνουσα ὑπὸ τὸ λῆμμα **ἄδδαι** λέξις ;

Τὴν ἀπάντησιν δίδουν ἐν συνδυασμῷ βεβαίως πρὸς τὰ προηγούμενα, τὰ σημερινὰ Μακεδονικὰ ιδιώματα :

ἄδρᾶ καλεῖται σήμερον, κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ ΙΛΑ³⁶⁰, εἰς τὴν Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας

α) ξυλίνη ἢ σιδηρᾶ σφὴν συνδέουσα τὸν ἰστοβοέα μετὰ τοῦ ζυγοῦ
β) ῥάβδος ποιμενικῆ· ἔσμ. :

Μέ τῆ φλούερα τὰ λαλεῖ, μὲ τὴν ἄδρᾶ τὰ διώχνει».

Τὸ σημερινὸν μακεδονικὸν **ἄδρᾶ** βοᾷ ὅτι εἰς τὸ παρ' Ἑσυχίῳ **ἄδδαι** πρόκειται ἐσφαλμένη παράδοσις τοῦ **ἄδραι** : εἰς τὴν κεφαλαιογράμματον γραφὴν εὐκόλως τὸ σύμπλεγμα ΔΡ ἠδύνατο νὰ παραναγνωσθῆ εἰς ΔΔ.

Ἡ λέξις τώρα **ἄδρᾶ - ἄδραι**, ἢ φερομένη παρ' Ἑσυχίῳ ὡς μακεδονικὴ καὶ ὑπὸ τὸν ἐσφαλμένον τύπον **ἄδδαι**, εἶναι πράγματι μακεδονικὴ μόνον κατὰ τὴν μορφήν. Αὕτη μαρτυρεῖται καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους ὑπὸ ποικίλους τύπους. Παραθέτω αὐτολεξεῖ τὸ σχετικὸν λῆμμα τοῦ ΙΛΑ, ὅπου παρέχεται καὶ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως.

ἄδρῶν τό, Μακεδ. Ψαρ ἄντρῶν Μακεδ. Σίφν. ἴδρον Σέριφ. Σῦρ. ἴντρῶν Σίφν. Σῦρ. Χίος νιδρῶν Θήρ. Μύκ. νίδρον Θήρ. νίδρ' Μύκ. νίντρῶν Σίφν. οἴντρῶν Σῦρ. Χίος ἄντρῶν ἢ Σκῦρ. ἄδρῶν Μακεδ. (Χαλκιδ.) ἄδρᾶ Μακεδ. (Σιάτ.) ἄδρῶς ὁ Μακεδ. (Χαλκιδ.).

Ἐκ τοῦ μεσν. οὐσ. ἄδρῶν. Πβ. Ἑσυχ. «ἄδρῶν· οἱ τύλοι ἀρότρου, δι' ὧν ὁ ἰστοβοεὺς ἀρμύζεται». Πβ. καὶ Φ. Κουκουλέν ἐν Ἀθηνῶν 27 (1915) Λεξ. Ἀρχ. 62 κέ.

358. Βλ. L.S.J. s.v. ῥυμός 2. καὶ Suppl. s.v. ῥυμός. Βλ. ὠσαύτως P h. B r u n e a u, Recherches sur les cultes de Délos..., (Paris 1970), σ. 36 - 37.

359. Ἀξιοσημείωτος ἡ χρῆσις τοῦ πληθυντ. ῥυμοί εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐπιγραφάς, ὅπως δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν παρ' Ἑσυχίῳ γλῶσσαν.

360. s.v. ἄδρῶ.

1) Ξυλίνη ἢ σιδηρᾶ σφὴν συνδέουσα τὸν ἱστοβοέα μετὰ τοῦ ζυγοῦ ἐνθ' ἄν. 2) Ράβδος ποιμενικὴ Μακεδ. (Σιάτ.)»³⁶¹.

Τῇ βοηθείᾳ λοιπὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἀποκατεστάθη³⁶² ἐσφαλμένως παραδοθεὶς τύπος παρ' Ἑσυχίῳ, εὐρέθη τὸ ἔτυμον μιᾶς εἰσέτι μακεδονικῆς λέξεως καὶ συγχρόνως κατέρρευσε βασικὸν ἐπιχείρημα τῆς περιξενικῆς καταγωγῆς τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου θεωρίας, ὅπερ εἶχε στηριχθῆ ἐπὶ τῆς ἐσφαλμένης ἔτυμολογίας τῆς λέξεως ταύτης.

Ὅτι δ' ἡ μελέτη τῶν σημερινῶν νεοελληνικῶν ιδιωμάτων, μάλιστα δὲ τῶν Μακεδονικῶν, θὰ διαφωτίσῃ καὶ ἄλλων «μακεδονικῶν» λέξεων τὴν προέλευσιν, περιττεῦει βεβαίως νὰ λεχθῆ.

*
* *

Καὶ εἶναι βεβαίως περιττὸν κατόπιν τῶν προηγουμένως ἀναπτυχθέντων νὰ τονισθῆ ὅτι ἡ θεωρουμένη νῦν ὑπὸ νέον πρῖσμα Μακεδονικῆ διαλέκτος ὄχι μόνον παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ διαφωτίζει, ὅσον ἴσως οὐδεμία ἄλλη τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων, τὴν παναρχαίαν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους : μεταξὺ ἄλλων αἱ μακεδονικαὶ λέξεις **Δῖος (μῆν), Λᾶγος - Λαγέτας, δαίτας** κλπ., μαρτυροῦμεναι ἐμμέσως ἢ ἀμέσως καὶ ἐκ τῶν μυκηναϊκῶν πινακίδων, ἀνάγονται βεβαίως εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 1900 π.Χ. χρόνους καὶ ὁμιλοῦν ἐγγλύττως περὶ ὀργανωμένου ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τοῦ Ἔθνους τῶν Ἑλλήνων.

361. Ὁ ἐνδιαφέρων ἡμᾶς τύπος ἄ δ ρ ἄ προέκυψε βεβαίως ἐκ παλαιότερου ἄ δ ρ ε ἄ < ἄ δ ρ υ ἄ. Περὶ τοῦ φαινομένου τούτου εἰς τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα βλ. Ἄ γ α π η τ ο ῦ Γ. Τ σ ο π α ν ἄ κ η, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα, Μακεδονικὰ 2 (1941 - 1952), 270 κέ., ἰδίᾳ σ. 271, ὅπου σημειοῦται περὶ αὐτοῦ : «Γι' αὐτὸ πρέπει μὲ πιθανότητα νὰ θεωρηθῆ σὰν ἓνα φωνητικὸ στοιχεῖο ποῦ μᾶς ὀδηγεῖ πίσω, πρὶν ἀπὸ τὴ λεγόμενη διάσπασιν τῆς Κοινῆς, ὅταν, ἀπὸ διαφόρους λόγους, ὁ νόμος τῆς συνίζησης πλουτιζόταν ὄχι μονάχα μὲ τὴ συνάντησιν τοῦ ἰ + α, ο, ου, ἐ ἀλλὰ μὲ τὴ συνάντησιν τοῦ ε + α, ο, ου...».

Ὡς πρὸς τοὺς τύπους ἰ ν τ ρ υ, ν ἰ δ ρ ῦ, ν ἰ δ ρ υ, ν ἰ ν τ ρ υ, ο ὕ ν τ ρ υ, ἰ δ ρ υ σημειῶ ὅτι οὔτοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ προκύψουν ἀπὸ τῆς λ. ἄ δ ρ υ ο ν. Προῆλθον βεβαίως ἀπὸ τοῦ παρὰ Πολυδεύκει Ὀνομ. 1252 ἔ ν δ ρ υ ο ν.

Τέλος σημειῶ ὅτι πλὴν τῆς παρ' Ἑσυχίῳ γλώσσης «*ἄδρα οἱ τόλοι (στῦλοι Latte) ἀρότρων*...», πρὸς τὸ λῆμμα τῆς ὁποίας ὀρθῶς βεβαίως συνήφθησαν τὰ νεοελληνικὰ ἄ δ ρ ῦ κλπ., παρὰ τῷ αὐτῷ Λεξικογράφῳ παραδίδεται καὶ ἡ ἀκόλουθος : «*ἄδρα' πλοῖα μόνόξυλα. Κύπριοι. λέγονται δὲ καὶ οἱ ἐν τῷ ἀρότρῳ στῦλοι...*» Latte.

362. Πρὸ χρόνου πολλοῦ ὁ Β. Φ ἄ β η ς ἔγραφε σχετικῶς ἐν Ἀθηνᾶς 39 (1927), 239 : «Ἡ συμβολὴ τῆς ἰδιωματικῆς ἡμῶν γλώσσης εἰς ἐξήγησιν καὶ ἀποκατάστασιν ἀμφισβητουμένων τοῦ Ἑσυχίου τύπων εἶναι ὠμολογημένη». Διὰ σειρᾶς δὲ μελετῶν (βλ. βιβλιογρ. ἐν ΛΔ 5 (1950), 53 σημ. 1) ἐβεβαίωσε τοῦτο.

Δυνάμεθα δ' ὡς ἀκολούθως νὰ συνοψίσωμεν τὰ περὶ Μακεδονικῆς διαλέκτου καὶ Μακεδόνων. Ἡ διάλεκτος αὕτη εἶναι :

1. γνησίως Ἑλληνική, ἀδελφὴ τῆς Μυκηναϊκῆς - Αἰολικῆς καὶ τῆς Ἀρκαδοκυπριακῆς, καὶ

2. ἡ ἀρχαϊκώτερα, ἀμιγεστέρα καὶ συντηρητικώτερα τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

Κατὰ συνέπειαν οἱ ὀμιλοῦντες ταύτην Μακεδόνες εἶναι οἱ γνησιώτεροι Ἰνδοευρωπαϊοὶ ΠρωτοἝλληνες. Ἡ πρὸς αὐτοὺς ὀφειλὴ τοῦ Ἔθνους εἶναι μεγίστη· προμαχοῦντες τῶν Ἑλλήνων τοῦ νότου, συνέβαλον οὗτοι εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὃν ἀργότερον διέδωσαν διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης, ἐξελληνίσαντες τὸν τότε γνωστὸν κόσμον καὶ καταστήσαντες παγκόσμιον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ

- Acta Acta Mycenaea. Proceedings of the Fifth International Colloquium on Mycenaean Studies, Held in Salamanca, 30 March - 3 April 1970. ed. Martín S. Ruipérez. I. Minutes, Resolutions and Reports (=Minos XI). II. Communications (=Minos XII). Universidad de Salamanca 1972.
- AE Ἐφημερίδα Ἀρχαιολογικῆ Ἑφημερίδας.
- Annuaire École pratique des Hautes Études, IVe Section sciences historiques et philologiques. Annuaire 1969/1970. Paris 1970
- Arena Renato Arena, Note linguistiche a proposito delle tavole di Eraclea. Roma 1971 [Incunabula Graeca XLIX].
- Atti Atti e Memorie del 10° Congresso Internazionale di Micenologia, Roma 27 Settembre - 3 Ottobre 1967, τ. 1 - 3. Roma 1968 [Incunabula Graeca XXV 1-3].
- B C H Bulletin de Correspondance Hellénique.
- Bechtel F. Bechtel, Die griechischen Dialekte, I-III. Berlin 1921 - 1924.
- BICS Bulletin of the Institute of Classical Studies of the University of London.
- BN Beiträge zur Namenforschung.
- BSL Bulletin de la Société de Linguistique de Paris.
- Chantraine Pierre Chantraine, Dictionnaire Étymologique de la langue grecque. Histoire des mots. t. I (A - Δ) Paris 1968. t. II (E - K) Paris 1970.
- Χατζιδάκις Γ. Ν. Χατζιδάκις, Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων : ἐν Γλωσσολογικαῖς Μελέταις Α' (ἐν Ἀθήναις 1901) σσ. 33 - 114.
- Detschev Dimiter Detschev, Die thrakischen Sprachreste. Wien 1957.
- Docs. M. Ventris - J. Chadwick, Documents in Mycenaean Greek. Cambridge 1956/1959.
- Doria Mario Doria, Avviamento allo Studio del Miceneo. Struttura, problemi e testi. Roma 1965 [Incunabula Graeca VIII].
- ΕΕΦΣΠΑ Ἐπιστημονικὴ Ἑπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
- Frisk H. Frisk, Griechisches Etymologisches Wörterbuch. Band I (A - Ko) Heidelberg 1960. Band II (Kp - Ω) Heidelberg 1970. Band III (Nachträge. Wortregister. Corrigenda. Nachwort). Heidelberg 1972.
- Gallavotti Carlo Gallavotti, Sulla definizione del miceneo come dialetto greco, SMEA 5 (1968), 42 - 55.
- Georgiev Vladimir I. Georgiev, Introduzione alla storia delle lingue indeuropee. Roma 1966 [Incunabula Graeca IX].

- Georgiev, Strat. V. I. Georgiev, La stratification principale des toponymes en Grèce Ancienne, *ONOMA* 13 (1968), 395 - 403.
- Gérard - Rousseau Monique Gérard - Rousseau, Les mentions religieuses dans les tablettes mycéniennes. Roma 1968 [Incunabula Graeca XXIX].
- Hammond N. G. L. Hammond, A history of Macedonia. vol. 1. Historical geography and prehistory. Oxford 1972.
- Hoffmann Otto Hoffmann, Die Makedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum. Göttingen 1906.
- ID Inscriptiones de Délos.
- IF Indogermanische Forschungen.
- IG Inscriptiones Graecae.
- ΙΑΑ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
- Kalléris Jean N. Kalléris, Les anciens Macédoniens. Étude linguistique et historique. t. I. Athènes 1954.
- Κεραμόπουλος Ἀντωνίου Δ. Κεραμοπούλου, Ἕλληνες καὶ Μακεδόνες, Ἑλληνικά 7 (1934), 37 - 49.
- Kretschmer Paul Kretschmer, Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache. Göttingen 1896/1970.
- KZ Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen, begründet von A.Kuhn.
- Landau Oscar Landau, Mykenisch - Griechische Personennamen. Göteborg 1958.
- ΛΔ Λεξικογραφικὸν Δελτίον.
- Lejeune Michel Lejeune, Traité de Phonétique Grecque. Paris 1952.
- Lejeune, Mém. II Michel Lejeune, Mémoires de Philologie Mycénienne. Deuxième série (1958 - 1963). Roma 1971 [Incunabula Graeca XLII].
- Ling. Balk. Linguistique Balkanique.
- Μακεδονία Ἀρχαία Μακεδονία. Ἀνακοινώσεις κατὰ τὸ πρῶτον Διεθνὲς Συμπόσιον ἐν Θεσσαλονίκη, 26 - 29 Αὐγούστου 1968. Θεσσαλονίκη 1970.
- MH Museum Helveticum.
- Morpurgo Anna Morpurgo, Mycenaee Graecitatis Lexicon. Romae 1963 [Incunabula Graeca III].
- ΠΑΑ Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
- Palmer L. R. Palmer, Interpretation of Mycenaean Greek Texts. Oxford 1963.
- Pisani Vittore Pisani, La posizione linguistica del macedone, *Revue Internationale des Études Balkaniques* 3 (1937), 8 - 32.
- Pokorny J. Pokorny, Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch. I. Bern und München 1959.

PP	La Parola del Passato.
RE	Paulys Real — Encyclopädie der classischen Altertums- wissenschaft.
REA	Revue des Études Anciennes.
REG	Revue des Études Grecques.
RFIG	Rivista di Filologia e di Istruzione Classica.
R Ph	Revue de Philologie.
Ruijgh	C. J. Ruijgh, Le traitement des sonantes voyelles dans les dialectes grecs et la position du mycénien, Mnemosyne 14 (1961), 193 - 216.
Ruijgh, Ét.	C. J. Ruijgh, Études sur la grammaire et le vocabulaire du grec mycénien. Amsterdam 1967.
Russu	Ion I. Russu, Macedonica. Osservazioni sulla lingua e l'etno- grafia degli antichi Macedoni, Ephemeris Dacoromana 8 (1938), 105 - 232.
Schwyzler	E. Schwyzler, Griechische Grammatik. I. München 1959 ³ .
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum.
SIFC	Studi Italiani di Filologia Classica.
SMEA	Studi Micenei ed Egeo - Anatolici.
SMID	Studies in Mycenaean Inscriptions and Dialect.
Τσοπανάκης	Ἄγαπητοῦ Γ. Τσοπανάκη, Γλωσσικά Μακεδονίας, Μακεδονία 334 - 352.
Vilborg	Ebbe Vilborg, A tentative Grammar of Mycenaean Greek. Göteborg 1960 [Studia Graeca et Latina Gothoburgensia IX].
Voc.	J. Chadwick - L. Baumbach, The Mycenaean Greek Vocabu- lary, Glotta 41 (1963), 157 - 271.
WJA	Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft.
Ž Ant.	Živa Antika.

I. ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ ΤΗΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ai - ki - pa - ta 19	e - u - da - i - ta 19, 25
ai - so - ni - jo 23	e - u - da - mo 21, 26
ai - za 15	e - u - ru - da - mo 21
a - ka - sa - no 20, 23, 24	e - u - ru - po - to - re - mo - jo 16, 29
a - ke - ra - wo 24	e - wa - ra - jo 26
a - ke - ro 32	
a - ke - ta 32	i - da - i - jo 27
a - pi - da - ta 25	i - pe - me - de - ja 14
a - re - ka - sa - da - ra 23	
a - re - ke - se - u 23	ka - da - ro 17
a - re - ki - si - to 23	ka - ra - do - ro 24
a - re - ku - tu - ru - wo 23	ka - ra - na 18
a - re - ta - wo 24	ka - ra - u - ko 25
a - ro - pa 18	ka - sa - to 30
a - ta - no 20, 23	ke - re - wa 27
a - ta - no - re 23	ke - sa - da - ra 27
a - ta - no - ro 23	ke - sa - do - ro 27
a - ta - ro 24	ki - ri - ta 18
a - te - mi - to 12	ko - ma - ta 28
a - ti - ke - ne - ja 23	ko - ma - we 28
a - ti - mi - te 12	ko - ma - we - te 28
a - wa - ne - u 20, 22	ko - ma - we - to 28
	ko - pe - re - u 28
	ku - ka 25
de - u - jo 13	ku - na - ke - ta - i 20, 28
de - wi - jo 13	ku - ru - me - ni - jo 22
di - pa 12	ku - ru - so 15
di - u - jo 26	
di - wi - jo 26	ma - ka - ta 19, 29
di -] wi - jo - de 26	me - no 26
di - wi - jo - jo 26	
	o - du - ru - we 18
e - ke - da - mo 21	o - du - ru - wi - io 13, 16, 18
e - ko - to 26	o - du - ru - wo 13
e - ko - to - ri - jo 22	o - pe - ra - no 23, 30
e - ne - wo - pe - za 15	o - pe - ra - no - ro 23, 30
e - pi - da - o 25	o - pe - re - ta 30
e - qe - ta 19	o - pe - ta 30
e - te - wo - ke - re - we - i - jo 22	o - re - ta 30

pe - de - we - sa 19, 49
 pe - ka - wo 31
 pe - ke - u 31
 pe - ra₃ - qo 15
 pe - re - ke 15
 pe - ri - ra - wo 21, 30
 pe - ri - ta 30
 [pi - ri] - ta - wo 24
 pi - ri - ta - wo - no 24
 pi - ro - i - ta 29
 pi - ro - pa - ta - ra 27
 pi - ro - ta - wo 32
 pi - we - ri - ja - ta 35
 po - ro - wi - to 30
 po - to - re - ma - ta 16, 31
 pu - wa 31
 pu - wa - ne 20, 25

 qu - u - qo - ta 19

 ra - wa - ke - ja 29
 ra - wa - ke - ta 20, 21, 28
 ra - wa - ko 20, 29
 ra - wo - do - ko 21
 re - u - ka - ta 29
 re - u - ko 29
 ru - ko 29

 sa - ke - re - u 17
 sa - ma - ja 31
 sa - mi 31

si - ma 32
 si - ma - ko 32
 si - mo 32
 si - pa - ta - do 32
 si - pu₂ 32
 si - ra - no 31

 ta - to - mo 32
 ta - u - ro 32
 te - o - do - ra 27
 ti - mi - to 12
 to - pe - za 14
 to - qi - de - we - sa 19, 49
 tu - ni - jo 27

 u - du - ru - wo 13
 u - ru - pi - ja - jo 13

 wa - pa - ro - jo 24
 wa - re - u - ka - ra 38
 - wa - ta 20
 - wa - to 20
 we - da - ne - wo 21, 49
 wi - pi - no - o 27
 wo - de - wi - jo 51
 wo - de - wi - jo - jo - me - no 46
 wo - di - je - ja 46, 51
 wo - di - jo 46, 51
 wo - do 52
 wo - do - we 21, 43, 46, 51

 zo - wi - jo 27

II. ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

- α (κατάλ. θηλ.): 18	ἀλαπαδνός 44
ἄβ - < αὐ - 43	Ἄλεκτρον 23
ἄβαгна 41, 42 κ.έ.	Ἄλεξάνδρεια 21
ἄβος 43	Ἄλέξανδρος 23, 33
ἄβός 43	Ἄλέξαρχος 23
ἄγ - 43	Ἄλκάνωρ 20, 23
ἄγά 18	Ἄλκέτας 19
ἄγανός 44	ἀμαλή 37
ἄγαυός 25	Ἄμοντας 19, 37
Ἄγέλαος 24	- ανης 25
Ἄγερρος 15	* ἄνος 25
ἄγνος 42	Ἄντήνωρ 23
ἄγνός 44	Ἄντιγένης 23
- αγος 20	Ἄντιγόνεια 21
ἄδδα 55	ἀντρὺ 56
ἄδδαι (= ἄδραι) 54, 55	ἀντρὰ 56
ἄδρὰ 51, 56	- ἄνωρ 20
ἄδραι 51	ἀπανός 25
ἄδρὺ 56, 57	ἀπηνῆς 20, 25
ἄδρυα 57	Ἄπόβαθμοι 37
αδρυα 57	ἀργιόπους 44, 46 κ.έ.
ἄδρυὰ 56, 57	Ἄρέτης 24
ἄδρυās 56	Ἄρπαλος 24
ἄδρυον 56, 57	ἀρχὰ 18
Ἄέροπες 37	Ἄρχέδαμος 20
* ἄφαгна 42	Ἄρχέλαος 21, 24
ἄζα 49	- ἄσται 19
Ἄζωριάσται 19	Ἄτταλος 24
Αἰανῆ 22	αυ - < ευ - 44
αἰανῆς 22, 25	* αὔαδνα 45
Αἰανός 20, 22	* Αὔαδναῖος 45
Αἰγαί 50	Αὔδναῖος 43, 45 κ.έ.
* Αἰγ - Φεσσα 19	(Α)ὔδου(ναίω) 45
Αἰγοῦσσα 19, 49	Αὔδυναῖος 45
αἰδνός 44	αὔεργέτας 44
αἰηνῆς 20, 25	Αὔημερος 44
Αἰσων 23	Αὔκλειας 44
ἄκ - 43	

αὐνοίας 44
Ἄφιγναῖος 42

β < φ 17
Βαδὺ 49
Βάλακρος 17
βαλιός 37
βᾶλλαι 38
Βάλλαι 37
-βατταρᾶς 53
βατταρίζειν 53
Βάτταρος 53
Βρίσων 24
βρόδον 21, 52

γ < χ 17
Γαλάδραι 17, 24
Γαυάνης 20, 25
ΓενΦοαίων 51
Γενοαῖοι 51
Γενοαῖοι 51
Γλαυκίας 25
γν < δν 44
γόδα 44, 47 κ.έ.
Γυγαία 25
* γύδον 48

δ < θ 17
-δαμος 20
Δαίτας 25
δαιτας 25, 57
Δαίτης 25
Δάος 25
δηγῆρες 38
-δημος 21
* Διαβατταρᾶς 15, 16
Διάσται 20
δίγηρες 38
δίδημι 48
* Διέλευκος 15, 16
δίλαξ 39

Δῖον 26
Διονύσια 30
Διόνύσος 30
Δῖος μῆν 26, 54
δίρηγες 38
δρῆ(γ)ες 38
δύστηνος 46

ἐδ - 21
ἐδανός 21, 49
Ἔδεσσα 19, 21, 48 κ.έ.
* Ἐφορδαία 50
-(ε)ῖος 21
Ἐκτωρ 26
Ἐλιμία 13
ἐλιμιῶται 13
Ἐλυμία 52
ἔλυμος 13
ἐννεά 15
Ἐορδία 46, 50 κ.έ.
Ἐορδοῖ 46
Ἐρμόλαος 21
-εσσα 19
Εὔδαμος 20, 26
εὐΦρητάσατο 51
Εὔλατος 26
εὐοδμον 44
* εὐοδνα 44
εὐόμφαλον 45
εὐομφον 44, 45
Εὐορδαίας 50
Εὐορδία 21, 50
εὐοσμον 44
Εὐρυνόα 27
Εὐρωπαῖος 52
Εὐρωπός 52
εὐώδης 44

* Φεδ - 49
* Φέδ - Φεσσα 50

- Φεντ - 49
 * Φορδ - 21
 * Φορδία 21, 51
 Φρητάομαι 51

ζ < δ₁ - 16
 ζα - < δια - 53
 ζέρεθρον 39
 Ζωΐλος 27

- ηγέτης 20
 - ηγός 20
 'Ηλις 37
 - ηνης 20

Θεόδωρος 27
 Θευδαίτης 25
 θϋνος 27

ι < ε 12
 ι < υ 13
 ἴδα 27
 'Ιδάτας 27
 ἴδρυ 56
 ἴλαξ 39
 ἴν 50
 ἰνδέα 12, 13, 40
 * ἰνδέφα 56
 ἴντρυ 53
 'Ισοδαίτης 25
 ἴστοβοεὺς 50
 ἰπήλων 14
 ἴψοι 14

καδαρὸν 17
 κάμαρος 14
 κάμμαρος 14
 κάρανος 14
 Κάρανος 14

Κασσάνδρα 27, 34
 Κάσσανδρος 27, 34
 κεβαλά 18
 κλέφανδρος 27
 Κλεοπάτρα 27
 Κλεύας 27
 κόμη 28
 κομάραι ἢ κομάραι 14
 Κόμων 28
 Κοπρία 28
 Κόρανος 14
 Κόρραγος 15
 Κορράτας 19
 κρεωδαίτας 25
 Κύναγος 20, 28
 Κύννα 15
 κύρνος 13
 Κύρρος 15

Λαγέτας 21, 28, 57
 λαγέτας 28
 Λᾶγος 20, 21, 29, 33, 46, 57
 * λακεδάμα 18
 λακεδάμα 18
 λα(ο) - 21
 Λαοδίκεια 21
 - λαος 21
 Λεόννατος 29
 Λεύκαρος 29
 - λεω 21
 - λεως 21
 Λύκαιος 29
 Λυκέας 29
 Λύκος 29

Μαχάτας 18, 19, 29, 52
 * μέδια 16
 μέζα 16
 Μενόιτας 29
 μέσα 16

Μεσοτρίβας 16
μπλάζω 40

Νεοπτόλεμος 15, 29
νίδρυ 53, 56
νιδρὺ 53, 56
Νικάνωρ 20
νικάτωρ 18
νίντρυ 53, 56
-νν - < -νι - 15
-νος 44

Ξανδικὸς 29

ο < m 14
-όεσσα 19
ὄθρυν 18
ὄθρυσ 18
ὄμφα 13, 45
ορ < r 14
ὄρδαία 51
ὄρέστης 30
οὔντρυ 53
ὄφέλλας 30
*ὄφιΦεσσα 49
ὄφιοῦσα 49

Πανδαίτης 25
παρακαίειν ῥόδοις 43, 46
Πατρᾶς 27
Πάτρων 27
*πέζον 16
περιέναι 30
Περίλαος 21, 30
Περιμήδη 14
Περίτας 19, 30
Περίτια 30, 31
Περίτιος 30, 31
*Πέριτος 30, 31
πέσ(σ)ον 16

*ΠιτύΦεσσα 49
Πιτυοῦσσα 49
*ΠλόΦιστος 30
*ΠλώΦιστος 30
Πολάμαχος 18
Πολυπέρχων 31
ποτόμφει 43, 45
πρανῆς 25
πρηνῆς 20, 25
*πρόΦιστος 30, 31
*ΠρόΦιτος 30
Προΐτος 30
προσανῆς 25
προσηνῆς 20, 25
ΠρώΦιστος 30
Πτολεμαῖος 15, 31, 33
πτόλεμος 16
Πύρρα 31
Πύρριχος 31

ῥόδον 21, 47
-ρρ - < -ρι - 15
ῥυμοὶ 54

σ < ζ 16
σα - < ζα - 16, 53
Σαβατταρᾶς 15, 52, 53
*σαιΦανῆς 25
Σᾶμος 31
Σελεύκεια 21
Σέλευκος 15
σιγύννη 40
Σιλανὸς 31
Σιμίας 32
Σίππας 32
σπερχνὸς 44
σταβάρι 50
Σταδμέας 17, 32
Στασάνωρ 20
στεγνὸς 44

ταγόναγα 18
 - τας 19
 Ταυρίσκος 32
 Ταύρων 32
 - της 19
 Τολεμαῖος 16
 υ < ο 13
 ὕδ - 21
 ὑετῆς 13

Φακιάσται 19
 Φαλωριάσται 19
 Φανατεὺς 42
 φίλαξ 39, 40
 Φιλώτας 32
 Χαλάντρι 29
 χολᾶς 47
 χόλιξ 47
 χρύσειος 15
 χρύσεος 15

III. Π Ι Ν Α Ξ Ξ Ε Ν Ω Ν Λ Ε Ξ Ε Ω Ν

*Αγνις 42
 ad 54
 ^
 ἀπάη 25
 ἄρξιπος 46
 ἄρξιφος 46

 Baridustae 19
 βέδυ 48
 Βεδύνδια 48
 Βέδυς 48
 Βεδύστρος 48
 * bhal - 38

 θrθzi-pyá 46

 gudá - 47

 Hummer 14

 ἴλεξ 39

 * rg' i - pió 46
 °

γj - pyá 46
 °
 Rosalia (Rosaria) 45

 Σαβάδαι 52
 Σαβάδιος 52
 Σαβάζιος 44, 52
 * Σαβάται 52
 Sabatium 52
 saevus 25
 Σαυάδιος 52
 Σαυάζιος 44
 schwarz 50
 Splonistae 19
 - st - 20
 * swordo - 50

 * ud - 49

 vallis 38

 * wed - 21, 49

IV. Π Ι Ν Α Ξ Χ Ω Ρ Ι Ω Ν

- Ἀθήναιος
IX 392 α : 38· XV 682 c : 45.
- Διόδωρος Σικελιώτης
XVIII 12, 2 : 32.
- Ἐπιγραφαὶ
ID 442 A : 55· IG² IV 1, 94b :
50· IG XI 2,203 : 55· SEG 10
(1949), 86 : 24· SG DI 2745 :
52· Syll. 269 : 52.
- Ἐτυμ. Μ.
76,39 : 37· 575,10 : 16.
- Ἐδριπίδης
fr. 472. 11 Nauck : 25.
- Ἐυστάθιος
Comm. ad Hom. μ 94 : 39·
Θ 14 : 39.
- Ἡρόδοτος
V9 : 40· VII 185 : 46· VIII
138 : 43, 46, 51.
- Ἡσύχιος
ἄβαγνα : 42· ἄδδαι : 54· α-
δρυα : 57· ἄδρυα : 56, 57·
ἄεροπες : 37· ἀργιόπους : 46·
ἄρξιφος : 46· βᾶλλαι : 38·
γόδα : 47· δαίτας : 25· δηγή-
ρες : 38· διγηρες : 38· δίλαξ :
39· δίρηγες : 38· δρη(γ)ες :
38· θῶνος : 27· ἴλαξ : 39·
ἴλεξ : 38· ἰνδέα : 12· κατα-
ρόν : 17· καμμάρους : 14·
κομμάραι ἢ κομάραι : 14· Κό-
ραννος : 14· λακεδάμα : 18·
ῶθρον : 18· ὄμφα : 45· πέσ-
(σ)ον : 16· ποτόμφει : 45·
ρύμοι : 55· ταγόναγα : 18·
φίλαξ : 39-40.
- Θουκυδίδης
II 99,2 : 13, 52.
- Ἰππώναξ
140 Masson : 53.
- Ὅμηρος
τ 175 κ.έ. : 41· υ 14 : 36·
Γ 38 κ.έ. : 34· Δ 228 : 33·
Χ 310 : 36· Ψ 185 κ.έ. : 46.
- Πausανίας
II 38, 4 : 38· V 3, 3 : 49·
IX 30, 8 : 19.
- Πλούταρχος
Αἰμ. 16 : 23.
- Πολυδεύκης
Ὄνομ. I 252 : 55, 57· VI 34 :
25· VII 25 : 25.
- Σούδα
σιγόνη : 40.
- Στέφανος Βυζάντιος
Αἰανή : 22· Γαλάδραι : 24·
Ἔδεσσα : 49· Εὐρωπός : 52·
Ὀρδαία : 51.
- Στράβων
VIII 389 : 39.

V. ΠΙΝΑΞ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

- Adrados 28
 Alessio 24
 Andronikos 46
 Arena 16, 50, 51
 Βαγιακάκος 17
 Bader 25
 Bechtel 12-16, 18, 19, 21, 38,
     40, 44, 48
 Belardi 43
 Boisacq 39
 Bottin 12
 Bruneaux 55
 Camera 12, 14
 Carratelli 16, 30
 Chadwick 20, 29
 Chantraine 12, 15, 27, 39, 46, 47
 Χριστοδούλου 17
 Δασκαλάκης 11, 48
 Detschev 48, 52
 Devoto 16
 Dieterich 24
 Doria 12, 19, 23, 27, 28, 30, 32
 Durante 15, 16
 Effenterre 28
 Eisele 47, 52
 Φάβης 31, 38, 43, 44, 55, 57
 Fick 13, 29, 42, 54
 Frisk 39, 43, 47
 Gallavotti 12 - 15, 21, 26, 28,
     30, 37
 Georgiev 12 - 15, 24, 29, 35, 37,
     38, 41
 Gérard - Rousseau 17, 26, 31,
     46, 51
 Geyer 37
 Γεωργακάς 17
 Ghinatti 16
 Grinbaum 28
 Gunningham 53
 Haas 40, 47
 Hammond 35, 42
 Χατζιδάκις 20, 46, 48
 Herwerden 39
 Hester 12
 Heubeck 13, 14, 19, 20, 22, 25,
     27, 31, 49
 Χίλλερ 51
 Hoffmann 11, 13, 15, 17-33, 35,
     37, 39, 40, 42, 44, 45, 47, 48,
     52, 54.
 Ilievski 14, 27, 32, 46
 Jacobstal 53
 Kalléris 11, 13, 14, 23 - 27, 29,
     30, 32, 33, 37, 38, 40, 43,
     45, 47, 50, 54
 Κανατσούλης 13, 48
 Κεραμόπουλος 28, 31, 35, 37,
     38, 42
 Krahe 19, 47, 52
 Kretschmer 12, 13, 42, 44
 Kuiper 48
 Landau 13, 17, 20 - 32, 35
 Latte 14, 25, 47
 Lejeune 14, 15, 19, 27, 31, 44
 Lemerle 46
 Lucchini 28, 29
 Maddoli 13
 Μαρινᾶτος 23, 27, 30, 42

Marzullo 18	Rohlf's 24
Masson 12, 23, 29, 32, 33, 37, 48, 51, 53	Roscher 44
Mayer 11	Ruijgh 18, 24
Morpurgo 23, 24, 26, 31, 34, 51	Ruipérez 44
Morpurgo - Davies 14	Russu 20, 22-32, 37, 47, 54
Mühlestein 13, 23, 24, 27	Σακελλαρίου 35
Nagy 12	Σαρρής 24
Nauck 25, 45	Schmidt 46
Neumann 12, 43	Schmitt 46, 47
Nilsson 26, 45	Schmitt - Brandt 15
Οἰκονομίδης 34	Schmoll 12
O' Neil 14	Schwyzler 19, 31, 37, 38, 39, 44, 50
Pape - Benseler 24, 50	Szemerényi 28
Palmer 17, 30	Θεοφανοπούλου 29
Perdrizet 47, 52	Thumb 43
Πετρόπουλος 34	Tovar 15
Petruševski 30, 46	Τσοπανάκης 17, 31, 35, 40, 50, 51, 56
Pisani 14, 15, 18, 29, 39, 41, 43, 47	Uguzzoni 16
Poghirc 12, 48	Vasmer 48
Pokorny 38, 39, 46, 48, 54	Vilborg 12, 13, 15, 16, 18, 22
Risch 21	Wundsam 28, 29
Robert 26, 28	Wylock 46